

IOAN OPRIȘ

**ANTON
GOLOPENȚIA
'UN
DESTIN
FRÂNT**

A large, expressive red brushstroke graphic that starts on the left side of the cover, curves upwards and then downwards, ending on the right side. It overlaps the title text and extends into the striped area.

EDITURA BANATICA

IOAN OPRÎȘ

ANTON GOLOPENȚIA - UN DESTIN FRÂNT

ISBN 973-97994-8-5

}

IOAN OPRÎȘ

ANTON GOLOPENȚIA

UN DESTIN FRÂNT

- studiu monografic -

EDITURA BANATICA
REȘIȚA 1997

I. DATELE UNEI PROMIȚĂTOARE CARIERE ȘTIINȚIFICE

Anton Golopenția (n. 12 mai 1909, comuna Prigor, județ Caraș-Severin - m. 9 septembrie 1951, penitenciarul închisorii Văcărești) este fiul lui Simion, originar dintr-o familie țărănească din Pecenișca și al Emmei (n. Staschek, ca fiică a unui negustor ceh). Tatăl său a făcut studii de drept, obținând doctoratul și devenind avocat la Contenciosul CFR Timișoara, de unde s-a pensionat în 1945; mama sa a urmat un gimnaziu de călugărițe la Oravița. A fost crescut de mama sa, părinții divorțând în anul 1927; aceasta s-a retras în comuna Bozovici iar în 1944, a venit la fiul său cel mai mare în București. Tânărul A. Golopenția a urmat cursurile liceale la Timișoara, obținând bacalaureatul în 1927, apoi a făcut studii de drept (licența în 1930) și de filozofie (licența în 1933) la Universitatea București. În timpul studiilor, în anul 1930, a fost trimis la Geneva, la cursurile de vară organizate de Societatea Națiunilor. A beneficiat de această primă bursă în străinătate împreună cu Victor Rădulescu Pogoneanu, fiind susținuți de Gruparea universitară română pentru Societatea Națiunilor. Și-a luat doctoratul în sociologie - cu subiectul "Die Information der Staatsführung und die überlieferte Soziologie" ("Informarea conducerii statului și sociologia tradițională") - în 1936 la Universitatea din Leipzig (bursier al Fundațiilor Rockefeller și Humboldt 1933-1936). A lucrat în echipele conduse de către Dimitrie Gusti, ca bibliotecar al Seminarului de Sociologie din toamna anului 1930, apoi i-a fost acestuia șef de cabinet în timpul cât a îndeplinit funcția de ministru al Instrucțiunii, Cultelor și Artelor (1932-1933), participând din 1931 la cercetările de teren. După 1936 a îndeplinit sarcini redacționale la "Sociologie românească" și administrative în cadrul Institutului Social, inspector la Fundația pentru cultura poporului, director al publicațiilor Institutului Social și a fost asistent onorific la Seminarul de sociologie. Din 1940, a trecut la Institutul Central de Statistică, întâi ca inspector general statistic, apoi director din 1942 al Oficiului de Studii și în anii 1947 (august)-1948 (septembrie), director general delegat. Din 8 septembrie 1948 și până în ianuarie 1950, a rămas fără serviciu, executând diferite lucrări pentru Comisia de Stat a Planificării. În anii 1942-1945 a susținut cursul de statistică socială la Institutul de Statistică,

Actuarial și Calculul de pe lângă Facultatea de Științe. Încă din anii liceului a făcut parte din Cercul Academic Bănățean (1927-1930), remarcându-se prin înclinații deosebite spre științele umaniste. Cu bănățenii se va reîntâlni, după declanșarea războiului, fiind membru al Cercului Bănățenilor între 1942-1947. În timpul studiilor a activat în Gruparea Universitară pentru Societatea Națiunilor (1930-1933), participând ca delegat la Consiliul de la Viena, la conferința regională de la Bratislava, în 1931 și congresul EUI de la Sofia (1932). În 1944 a devenit membru ARLUS (prof. D. Gusti era vicepreședinte) iar în 1945 a fost admis în Clubul Națiunilor Unite.

Prima lucrare științifică tipărită de A. Golopenția a apărut în 1932, sub titlul *Aspecte ale procesului de orășenizare a satului Cornova* în "Arhiva pentru Știință și Reformă Socială"¹. Cercetarea științifică l-a atras mai presus decât orice altă activitate. De altfel, el a făcut din aceasta o rațiune de a fi, recunoscând că : "Timid, m-am simțit atras de știință. Dorința de a găsi loc în viața științifică românească reprezintă firul roșu al comportării mele din ultimii 20 de ani"². Modest peste poate, nu și-a valorificat îndeostul rezultatele științifice: "Dar n-am reușit nici înainte, nici după 1944. Nu, înainte, pentru că eram un provincial fără relații și din cauză că n-am știut să evit ca profesorul cu care lucram (D.Gusti, n.n.) să socotească că nu sunt îndeajuns de fidel ideilor lui. Nu, după 1944, pentru că nu m-am alăturat forțelor revoluționare și am săvârșit acte potrivnice lor"³.

În afara tezei de doctorat, între lucrările învățatului figurează astfel de subiecte: *Gradul de modernizare al regiunilor rurale din România* ("Sociologie românească", IV, 1939), *Starea economică și culturală a populației rurale din România* ("Revista de igienă socială", X, 1940), *60 sate cercetate de echipele studențești* (colab. cu Dr. D. C. Georgescu ș.a., 4 volume, 1942-1943), *Dâmbovnicul, o plasă din sudul județului Argeș* (colab. cu M. Pop, ș.a., 1942), *Răspândirea științei de carte în România Veche de la 1899 la 1930* (1947), *Populația R.P.R. Rezultatele provizorii ale recensământului populației de la 25 ianuarie 1948* (colab. cu Dr. D. C. Georgescu, "Probleme economice", 13, 1948), *Rezultatele provizorii ale recensământului agricol al R.P.R. de la 25 ianuarie 1948* (colab. cu P. Onică, "Probleme economice", 14, 1948)⁴. La vârsta de 41 de ani era pregătit pentru elaborarea unui *Manual de statistică istorică* a României și pentru o *Culegere* de note de statistică istorică, pe care activitatea și energia le garantau a fi rapid definitive.

Amintirile lui A. Golopenția despre Institutul Social Român devin

foarte prețioase în perspectiva trecerii vremii. Evoluția și expansiunea acestui organism, asigurate prin legea serviciului social din 1938, inițiată și sancționată în urma demersurilor lui D. Gusti, i-au conferit un rol deosebit în ultimii ani ai deceniului cinci. Dar abia în 1939, colaboratorii institutului au fost angajați în posturi plătite de stat, ceea ce a permis proiectarea unor programe care se anunțau de mare amplitudine. Întregul personal a lucrat în acel an la pregătirea Congresului al XIV-lea de Sociologie: Christina Galitzi Brătescu s-a ocupat de secretariatul acestuia, H.H. Stahl de expozițiile preconizate, Tr. Herseni de pregătirea acțiunilor demonstrative din teren, iar A. Golopenția, de tipărituri. În luna iulie 1939 au început cercetările lui Herseni în Țara Oltului (Făgăraș), Stahl le-a condus pe cele de la Dioști (Romanați) iar Golopenția cu M. Pop pe cele de la Dâmbovnic (Argeș). Izbucnirea războiului la 1 septembrie 1939 a dus la oprirea acestor cercetări, iar imediat la amânarea congresului. La 3 septembrie, legea mobilizării i-a chemat pe mulți dintre angajații institutului la unitățile militare. De altfel, la 13 octombrie legea Serviciului Social a fost suspendată, Institutul de Cercetări Sociale căzând după doar 6 luni de funcționare. În 1940-1941 au apărut însă, în numele lui, o serie de volume importante: *Nerejul* lui H.H.Stahl (text francez, 3 volume), *Clopotiva* lui I.Conea (2 volume), *Drăgușul* de Tr. Herseni, *60 sate de Golopenția și D.C.Georgescu* (4 volume), *Comunicările Congresului* (5 volume), *Îndreptarul* pentru cercetări monografice coordonat de Herseni, "Arhiva" (volum în franceză), "Sociologie românească"⁵.

Generația de intelectuali formați în școala sociologică, prin programele complexe din deceniul al patrulea, era pregătită să producă maximum de eficiență științifică când al doilea război mondial a dat o lovitură de grație acestor energii. Între vârfurile acestei generații a figurat și Anton Golopenția.

Chiar cele câteva materiale de sinteză redactate în închisoare ni-l prezintă pe Golopenția ca pe un erudit om de știință, dotat cu o clarviziune surprinzătoare, modern în modul de abordare și cunoscător al liniilor de evoluție domeniale. Cel mai pregnant mod de analiză, dublat de o intuiție ieșită din comun, îl dezvăluie acea *Propunere cu privire la redactarea a două lucrări documentare privitoare la regimul naționalităților și la situația învățământului în R.P.R.* O parte din ideile și sugestiile ce le conțin aceste documente se va regăsi în planurile de cercetare, chiar în orientarea cercetării sociologice și istorice din anii de după 1950, iar altele vor fi dovedite de evoluția instituțiilor de învățământ.⁶

Cunoscător al realităților economico-sociale din mediile sătești, Golopenția a crezut că va stimula interesul regimului, prin acele *Propuneri pentru un plan de dezvoltare și de înzestrare a serviciilor publice ale administrației locale*⁷. Redactat în închisoare în noaptea de 17-18 mai 1950 - cu idei și propuneri "utile patriei și regimului" spera ca acestea să ajungă la Comisia de Stat a Planificării, deci la Miron Constantinescu. În opinia sa, planul general economic ar fi trebuit completat de un plan special proiectat pe mai mulți ani "pentru progresul grăbit al administrației din regiunile rurale ale țării", astfel încât să fie revizuită starea serviciilor publice, determinându-se înzestrarea acestora. Rețeaua de drumuri, cea școlară, sanitară, culturală și administrativă trebuiau să evolueze ordonat, în baza unor planuri-tip și devize care să țină seama de ceea ce numea el alternativele resurselor locale (lemn sau piatră, țiglă sau tablă etc.). Regăsim și de această dată, încorporate într-un proiect administrativ, pe lângă experiența de tip gustian, noi idei: a diferențierilor și specificului local, combinării eforturilor metodologice de orientare, rezolvării dezvoltărilor inegale și haotice ș.a. Este firesc să fie tocmai Golopenția cel care documenta astfel, din memorie, asemenea dificile întocmiri: cine altul orientase cercetările statistice din Munții Apuseni, unde, de pildă, Lucia Apolzan a făcut în anii '40 senzaționale descoperiri tocmai în crângurile-nuclee de așezări rurale? De altfel, el scria, convingător, că: "Înzestrarea cu servicii publice a unei comune mari compusă dintr-o singură localitate compactă prezintă probleme mai simple decât înzestrarea cu servicii publice a unei comune compuse din mai multe cătune sau sate, necum a unei comune compuse aproape numai din case răzlețe"⁸. Cercetările proprii, cele ultime de la Hodac (jud. Mureș), l-au convins că definitivarea împărțirii administrative nu era posibilă în afara unei documentări sistematice făcută de statisticieni, etnografi, istorici, folcloriști și în care să fie folosite *ancheta și chestionarul*. Propunerile noi le reprezintă: plășile să fie dimensionate ca "misiuni administrative egale între ele", tocmai pentru a putea fi mai ușor înzestrate cu servicii publice, stabilirea lor să se facă numind "raza de atracție" a centrelor existente; revizuirea statutului de târg, a centrelor industriale și feroviare și dezvoltarea urbană a acestora; stabilirea normelor prin conlucrarea interdepartamentală (învățământ, sănătate, informație, administrație locală, lucrări publice etc.); dezvoltarea școlilor de meserii în mediul rural, tocmai în satele specializate, ca în Munții Apuseni, urmărind "recrutarea cadrelor tehnice în satele cu material uman, având aptitudinile cerute"; dotarea culturală cu așezăminte (dar

și tehnică, cu aparate de radio, cărți etc.); difuzarea în volume publicate a planurilor tipizate (de drumuri, edificii publice, mobilier, tipizate statistice), a instrucțiunilor de aplicare, acestea experimentate mai întâi în teren; crearea unui organism orientativ - o comisie de specialiști reprezentând factorii interesați - cu un secretariat tehnic.

Redăm mai jos lucrările de sinteză ⁹ și studiile pe care A. Golopenția le propunea în primăvara lui 1950: în domeniul **Metodologiei științelor sociale** :

1. *Introducere în documentarea specială* I. Abordarea problemelor: enciclopedii, bibliografii, publicații statistice, fișiere de bibliotecă, lucrări de specialitate, arhive. II. Tratatul problemelor: A. Pe bază de material cules de alții: Metoda critică a istoriei (judicarea valorii materialului cules de alții). B. Pe bază de material cules anume; a. Cercetările sociale (monografii, anchete, recensăminte); b. Prelucrarea și interpretarea științifică; c. Metoda grafică (interpretare prin desen); d. Metoda cartografică (interpretare pe hartă).

2. *Introducere în cercetările sociale* I. Etapele cercetărilor sociale: documentarea prealabilă (statistică, cartografică, grafică); executarea pe teren (de însuși cercetător, prin agenți, rolul formularelor). II. Categoriile de cercetări sociale: a. Monografiile (Neajuns - furnizează numai exemple, corectiv - tipologiile); b. Anchetele (studiază un număr limitat de cazuri. Neajuns: pot fi unilaterale, să exagereze anume aspecte. Corectiv: Procedeele matematice ale metodei reprezentative); c. Recensămintele (studiază toate cazurile colectivului).

3. *Introducere în documentarea regională* I. Documentarea disponibilă cu privire la regiunile, orașele, județele, plășile și localitățile din R.P.R. (lucrări, statistici, hărți). II. Regiunea (regiuni economice-sociale, regiuni industriale, regiuni naturale - caracteristicile regiunilor economice-sociale: localitățile de pe un anume teritoriu, o localitate centrală, o rețea de căi de comunicație). III. Documentarea asupra regiunilor de diferite ordine de mărime (1. Condițiile administrației, 2. Situația economică, 3. Situația sanitară, 4. Situația instrucției, 5. Situația culturală). IV. Raportul dintre împărțirea administrativă și împărțirea pe regiuni economico-sociale în R.P.R.

Bibliografii documentare

1. *Bibliografia publicațiilor statistice oficiale* privitoare la provinciile vechi (1859-1919) și la teritoriul actual (1920-1950).

2. *Bibliografia publicațiilor statistice oficiale maghiare și austriece* privitoare la Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina (1830-1918).

3. *Bibliografia cercetărilor sociale* privitoare la provinciile vechi (Regulamentul Organic - 1950) și noi (1715-1918).

Cercetări sociale

1. Organizarea unui institut de cercetări sociale și regionale precum și de documentare socială, care să servească de centru de inițiere și aplicație pentru cei ce ar urma să propună aceste materii la cursuri și școli superioare.

2. Organizarea unei cercetări cu privire la condițiile administrative în localitățile rurale ale R.P.R. și la înzestrarea lor cu servicii publice.

Statistică

1. Mișcarea populației din provinciile vechi 1859-1948, pe provincii, județe, medii și orașe;

2. Rezultatele recensămintelor de populație maghiară (1869, 1880, 1890, 1900) din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, pe provincii, județe, plăși, orașe și localități, după împărțirea administrativă românească de la 1930 (spre a face posibilă desprinderea evoluției, prin comparații);

3. Rezultatele profesionale ale recensămintelor maghiare (1900 și 1910) din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, pe provincii, județe, plăși și localități, după împărțirea administrativă din 1930;

4. Rezultatele recensămintelor agricole maghiare din 1895 din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, pe provincii, județe, orașe și localități, după împărțirea administrativă de la 1948 (spre a facilita comparația cu ultimul recensământ¹⁰).

Metoda cartografică

1. Harta oarbă a hotarelor cadastrale ale localităților din R.P.R., pe provincii, zone și județe cu indicații asupra modului ei de folosire de către organele de documentare (în colaborare cu N. Economu);

2. Hărți cu privire la consumul țărănesc în R.P.R. (rezultatele anchetei din 1949 pe zone cu privire la alimentele de bază, îmbrăcăminte și încălțăminte: pâine-mămăligă, grăsimi porc-ulei etc.). În colaborare cu Gh. Retegan;

3. Hărți cu privire la zonele și regiunile economice din R.P.R. (pe baza rezultatelor anchetei din 1949 cu privire la zona de aprovizionare a orașelor mai mari, zona de producție a principalelor produse agricole și zootehnice, zonele de muncitori sezonieri, de muncitori în industrie, transporturi, de emigrare temporară în orașe). În colaborare cu Gh. Retegan;

4. Zona de aprovizionare imediată a Bucureștilor pe baza anchetelor din

1947 și 1949;

5. Vechea împărțire administrativ-politică a Principatului Transilvaniei ca sursă asupra trecutului social al satelor ardelen.

Studii

1. Evoluția Bucureștilor 1859-1949 și tendințele lui de evoluție viitoare pe baza cifrelor de populație și a cifrelor privitoare la clădiri;

2. Istoria statisticii oficiale din provinciile vechi de la Regulamentul Organic, până la sfârșitul întâiului război mondial;

3. Istoria statisticii oficiale din provinciile foste sub stăpânire austro-ungară de la 1830, până la sfârșitul întâiului război mondial;

4.-7. Exemple de studii documentare asupra situației prezente a unei localități și plăși oarecare, a unui județ și a unui oraș oarecare.

Statistică istorică

1. Ce este statistica istorică și cum poate ea folosi istoriografiei românești privitoare la ultimii 250 ani;

2. Lucrările de statistică descriptivă, geografiile și topografiile privitoare la Țările Românești din anii 1700-1850, ca surse statistice pentru istoria românilor;

3. Manual de statistică istorică a României (Ar urma să cuprindă serii comparative cu toate datele disponibile cu privire la economia, populația, viața socială a Țărilor Române și reproducerea rezultatelor principalelor culegeri);

4. Note de statistică istorică (un volum cu scurte comentarii la diverse surse de statistică istorică privitoare la Țările Române - tipărite în prealabil în revista "Studii"):

- Populația și importanța politică în evoluția provinciilor românești, 1700-1848;
- Schimbări în funcția orașelor din Țările Române, 1850-1948;
- Exploatarea sării, în economia Țărilor Române, 1750-1948;
- Exploatarea aurului, în economia Transilvaniei, 1750-1938;
- Industria din țările foste sub stăpânirea austriacă înainte de introducerea mașinismului;
- Rețeaua de curse poștale din Țările Române, înainte de construirea căilor ferate;
- Etapele construirii rețelei de căi ferate în Țările Române;
- Analfabetismul în țările române, 1870-1948;
- Situația Transilvaniei și a fostelor părți ungurești la începutul veacului al XVIII-lea, în lumina conscripției din 1715-1720;
- Situația Transilvaniei și a fostelor părți ungurești, în timpul

- răscoalei lui Horia, în lumina Conscripției Iosefine;
- Situația economică a satelor din Munții Apuseni înainte de răscoala lui Horia după o geografie contemporană (Windisch);
- Cifre cu privire la iobagii și stăpânii din Marele Principat al Transilvaniei la desființarea iobăgiei (1848);
- Indicație cu privire la ierarhia socială a românilor din părțile foste ungurene la 1830, după lista de "prenumeranți" la *Antropologia* doctorului Vasici;
- Starea administrației rurale din provinciile vechi, la începutul veacului nostru, după anchetele lui V. Lascăr;
- Evoluția împărțirii administrative a Transilvaniei de la 1700-1948.

În bună măsură, ideile orientative, liniile de evoluție ale cercetării istorice de după 1950, confirmă viziunea programatică a lui A. Golopenția. De altfel, școala de istorie românească - în special cea clujeană, stimulată de studiile lui David Prodan, dar și cele de la Iași și București - au acumulat serioase progrese, consemnate în lucrări de sinteză, publicate mai ales după 1960.

Capacitatea de organizator și proiectant al cercetării de teren s-a verificat la A. Golopenția în mai multe rânduri, el fiind o autoritate recunoscută pe acest tărâm. Să apelăm la un exemplu mai puțin cunoscut.

O lucrare de maxim interes la momentul executării ei, dar și plină de risc, a fost aceea ordonată de I. Antonescu la 20 decembrie 1941 prin care 15 specialiști ai Institutului Central de Statistică conduși de Golopenția au fost delegați la Marele Cartier de la Tiraspol iar de acolo la Nicolajev, pentru identificarea moldovenilor*.

* Rezultatele etnice ale inventarierii Transnistriei din Decembrie 1941

Cu prilejul inventarierii din Decembrie 1941, s-a constatat în cele 13 județe cu 63 raioane, 2497 sate și 17 orașe ale Transnistriei (44.066 km²) o populație prezentă de 2.326.224 suflete, din care în orașe 15,9%, iar la țară 84,1%. Din familiile prezente în Transnistria la data inventarierii lipseau 228.956 membrii, și anume:

Deportați	39.200	17,1%
Executați	2.874	1,2%
Neîntorși din armata sovietică	165.679	72,4%
Plecați cu autoritățile sovietice	21.120	9,3%
Totalul membrilor de familie absenți	228.956	100,0%

Populația prezentă în Decembrie 1941 a Transnistriei se găsea deci diminuată în urma deportărilor, a execuțiilor și consecințelor războiului actual de membrii săi familiilor prezente cu un număr de suflete egal cu 9,8% din totalul ei.

Stabilirea cifrei pe care o reprezenta membrii familiilor în întregime deportate,

executate, plecate cu trupele și administrația sovietică n-a putut fi întreprinsă în termenul și cu mijloacele disponibile. N-a putut fi stabilită nici cifra pierderilor de populație suferite în decursul foametei din 1922 și a celei din 1933.

Prin prelucrarea formularelor completate de populația prezentă s-a constatat că aceasta are următoarea structură etnică:

	Rural + urban (cifre abs. %)		Rural	Urban
Total	2.326.224	100,0	1.956.557	369.669
Români	197.685	8,4	9,3	4,4
Germani	126.464	5,4	5,9	2,7
Ucraineni	1.775.273	76,3	79,9	57,4
Ruși	150.842	6,5	2,4	27,9
Evrei	21.852	0,9	0,7	2,0
Bulgari	27.638	1,2	1,1	1,4
Tătari	900	±	±	0,1
Poloni	13.969	0,6	0,3	2,3
Lipoveni	978	±	±	0,1
Alte neamuri	10.628	0,5	0,2	1,7

În populația întregii Transnistrii, Românii ocupă locul al doilea ca importanță, dar cifra lor este de 8 ori mai mică decât cifra populației ucrainene, care ocupă locul întâi ca importanță. Ca și Ucrainenii Românii sunt precumpânitorii rurali; fiind depășiți în orașe și unii și alții de Ruși.

Pe teritoriul Transnistriei diferitele neamuri, ce constituie populația ei, nu sunt distribuite în măsură identică. Ucrainenii se găsesc mai ales în Estul, Nordul și Sudul teritoriului, iar Românii în Vestul și mijlocul lui. Rezultatele pe județe și pe raioane ale inventarierii arată că, în populația rurală a anumitor județe și mai ales a anumitor raioane, Românii dețin procente considerabile superioare procentului lor mediu pe provincie. Acesta este cazul în următoarele județe:

	R o m â n i		
	Rural + urban (%)	Rural (%)	Urban (%)
Dubăsari	40,5	58,4	38,7
Tiraspol	25,5	7,6	27,3
Râbnița	25,1	11,9	26,2
Ananiev	13,8	17,0	13,6
Ovidiopol	9,3	-	9,3

Numai într-unul din orașele aflate pe teritoriul acestor județe și anume Dubăsarii aflați în dreptul zonei aproape exclusiv românești a Codrului basarabean Românii dețin majoritatea. Procente apreciable românești mai găsim în orașele Ananiev (17,0%) și Râbnița (11,9%). În populația Tiraspolului Românii nu dețin decât 7,6%. Rezultatele pe raioane ale inventarierii din Decembrie 1941 îngăduie circumscierarea și mai precisă a regiunilor rurale românești ale Transnistriei. Constatăm din tabloul anexat că Românii dețin unanimitatea în raionul Dubăsari (84,2%) și majoritatea absolută în raioanele Slobozia (69,3%) și Grigoriopol (52%). În 5 alte raioane ei reprezintă cam o treime din populație: Camenca (40,6%), Birza (39,1%), Râbnița (39,0%), Tiraspol (38,0%), Ananiev (34,4%), Valea Hoțului (29,2%). Mai găsim procente apreciable, în jurul unei cincimi din populație, în raioanele Ciorna (22,9%), Bielaevca (16,6%) și Codina (16,3%).

Confruntând aceste constatări cu harta anexată, constatăm că regiunea românească a Transnistriei coincide cu teritoriul fostei Republici moldovenești (Arh. SRI, dosar 40002, vol. 112, f. 158-160).

Stabiliți inițial în Valea Hoțului din Republica moldovenească, din motive militare, au așteptat aici sosirea autorizațiilor germane. Din proprie inițiativă, fiind obligați la o staționare mai îndelungată, A. Golopenția a dispus realizarea unei cercetări monografice asupra localității și a administrației rurale sovietice*.

Structura acesteia cuprinsese - în concepția autorului - studii asupra geografiei și antropologiei, istoriei și psihologiei sociale a trei generații, conviețuirea dintre moldoveni și ucraineni, câteva biografii reprezentative și o notă asupra vieții economice¹¹. Deși cuprinde părți inegal tratate, studiul asupra administrației rurale sovietice reflecta învățământul, justiția, administrația locală, colhozurile, regimul naționalităților și meseriile; - concluzia acestuia a fost socotită, în 1942, "îndrăzneță prin obiectivitate"¹². Lucrarea de înregistrare statistică a moldovenilor s-a efectuat din august 1942 începând, fiind însoțită de distribuirea unui pachet individual conținând 2 kg sare, 5 pachete tutun cl. III, 10 cutii chibrituri și 1/2 kg zăhăr pentru familiile cu copii mici, totalizând 35000 pachete obținute prin Consiliul de Patronaj. Un manifest, cu vederi din țară, tipărit de Ministerul Propagandei, cărți poștale cu fotografiile regelui Mihai și mareșalului Ion Antonescu s-au distribuit, de asemeni, celor înregistrați. Lucrarea s-a încheiat în august 1943, în zona Donețului, înregistrându-se circa 35000 familii de moldoveni care totalizau circa 120000 suflete, ceea ce corespunde recensământului sovietic din 1926: 350000 moldoveni în toată Uniunea Sovietică, din care circa 200000 în Republica moldovenească, câte 10000 în Caucaz și regiunea Vladivostok și restul de 130000 în Ucraina. Dar datele respective infirmău "așteptările" din țară, care estimau numărul acestora la peste 500000. Atât condițiile grele de teren, cât și interesul scăzut al unora din membrii echipei au determinat ca să rezulte puține lucrări de natură folclorică, istorică, etnografică, sau monografii de așezări, cu excepția celei de la Valea Hoțului. Personal, Golopenția a alcătuit o mică

* Rezultatele recensămintelor din 1897, respectiv din 1926 și 1939, ofereau cifra românilor din Ucraina, respectiv din întreaga Uniune:

1897 Ucraina de Vest	221.059
Gub. Cherson (Odessa)	182.925
Gub. Podolok	26.762
Gub. Taurida	2.197
Gub. Ecaterinoslav	9.175
1926 Ucraina	257.794
1939 U.R.S.S.	260.023

(Arh. SRI, dosar 40002, vol.112, f.155)

colecție de cusături și țesături, a înregistrat prin fonograf, fotografii și discuri, melodii populare moldovenești, aspecte de localități și tipuri de costum, sperând să facă ulterior un studiu asupra emigrărilor românești spre răsărit între 1750-1830. Cusăturile le-a păstrat acasă, cilindrii de fonograf și discurile la Arhiva de folclor, iar fotografiile la Institutul de Statistică. Din toamna anului 1943, coechipierii săi au fost detașați la Guvernământul de la Odessa, care i-a repartizat la comisiile teritoriale de repatriere, ce se aflau la Goltr, Vosnejsensk, Nikolajev și Râbnița*, ajutându-i pe moldovenii care doreau să se mute, din dreapta Bugului, în Basarabia. În iarna anului 1943/1944, au trecut astfel Bugul circa 1500 de moldoveni, care au fost îndreptați spre sudul Basarabiei, în special în fostele sate germane, alți 5-6000 au fost aduși din Caucaz, iar circa 1000 din regiunea Melitopol, rămânând pe loc moldovenii stabiliți în Republica Moldovenească. La începutul anului 1944, echipa Institutului a fost retrasă, odată cu desființarea Guvernământului de la Odessa¹³.

Pe atunci, se credea că un program de repatriere a moldovenilor de peste Nistru și, concomitent, un transfer al populației ucrainene din zona basarabeană în nordul Basarabiei și al Bucovinei, ar fi condus la omogenizarea Basarabiei de Sud și de Mijloc sub raport etnic, rezultând o "românizare" a acesteia, ceea ce se spera a fi acceptat și de U.R.S.S. Atare plan fusese lansat în 1942, de dr. S. Manuilă, dar, pe teren, A. Golopenția a constatat "natura utopică" a acestuia¹⁴.

Instrucțiunile pe care Golopenția le-a dat colaboratorilor cuprindeau detalii tehnice și metodologice, dar și "stăruința ca să lucreze corect" făcând și un "tablou sumar" al fiecărui sat; pe lângă partea statistică, el le-a recomandat să întreprindă și lucrări personale de cercetare, cu care propunea să se alcătuiască un număr special din "Sociologie românească". Acele mici monografii de sate din regiunea Bugului ar fi trebuit să fie încredințate lui Ștefan Popescu, secretar de redacție, în anul 1943.

*Populația românească actuală a satelor din jurul Vosnejsenskului
Evaluări ale informatorilor

	Total famillii	Moldoveni			
		Înainte de		După "Răscolăcire"	
		Famillii	Suflete	Famillii	Suflete
TOTAL	24.300	8.205	41.025	4.340	21.700
Konstantinovka	2.000	600	3.000	400	2.000
Alexandrovka	1.400	1.200	6.000	500	2.500
Vosnejnensk	11.000	100	500	75	375

Echipele de statisticieni care au participat la recensământul moldovenilor de peste Bug au fost conduse chiar de A. Golopenția, el alegându-și colaboratorii: Bucur Șchiopu, Ion Oancea, Nicolae Economu, Gh. Bucurescu, Nicolae Betea, Gh. Retegan, Corneliu Mănescu, Gh. Popescu, Tudor Stoianovici, Traian Georgescu, Ion Apostol, Nicolae-Marin Dunăre, Ion Chelcea, Dan Duțescu, D-tru Costea, dr. Eugen Seidel, Ovidiu Bârlea, Mihail Levente, Anton Rațiu, Șt. Popescu, C-tin Pavel, Mircea Biji. O parte dintre aceștia au participat la ambele campanii (1941/1942, 1943/1944)¹⁵. Criteriile după care i-a ales au fost experiența dobândită în echipele Institutului Social, "dorința de a da acestor funcționari nou angajați posibilitatea de a-și proba capacitatea și de a le asigura prin această misiune

Bulharka	600	600	3.000	400	2.000
Racova	550	550	2.750	300	1.500
Novogrigorjevsk (Târgu)	600	600	3.000	400	2.000
Arnautovka	550	150	750	100	500
Bjelousovka	800	400	2.000	300	1.500
Novaja Odjessa	2.000	300	1.500	200	1.000
Kasperovo	500	250	1.250	160	800
Total	19.900	4.750	23.750	285	14.175
Dimovka (Mărculeasa)	900	900	4.500	150	750
Scerbani	1.000	800	4.000	500	2.500
Solonoje	1.400	700	3.500	400	2.000
Sjergulovka	1.000	1.000	5.000	400	2.000
Total	4.300	3.400	17.000	1.450	7.250
Rimausa	55	25	125	25	125
Novaja Alexandrovka	45	30	150	30	150
Total	100	55	275	55	275

În orizontul de așezări românești ale informatorilor găsiți la Nikolajev intrau și mai multe sate așezate pe Ing și afluentul acestui pârâu Gromoklieja:

Pjerjessadovca (1/100.000 foaia Novaja Odjessa, 760/1095) cam 200 Moldoveni. Kalinovski - Călnuca (1/100.000 foaia Novaja Odjessa, 755/1095) "Mi se pare că tare puținei, o fost înainte; da s-o trecut".

Mala Dvorjanka (1/100.000 foaia Marjaopol, 830/1075). "Așa v-o 45 case. Curat moldovenesc și așa oameni mai rar. Ei pe semne Inchiria pământu dela boeri - că avea câte 40-50 cai câte un gospodar. Nu toți laolaltă. Acel sărac avea o păreche de cai".

Vozsijatskoje (1/100.000 foaia Marjaopol, 820/1085). Cam 600 case și a trela parte Moldoveni, ceilalți Ruși și Ucraineni.

Vodjana Lorjera cătun cu câteva familii de moldoveni.

N-am putut stabili dacă avem de-a face în cazul celor din urmă trei sate cu roiri din satele de pe Bug (indicații de acest sens subsistă numai pentru cătunul Vodjana Lorjera) sau dacă ele sunt roiri mai bine păstrate ale unor așezări mai vechi de pe Bugul azi în cursa de ucrainizare din care face parte Pjerjessadovca, Kalimovka și grupul românesc din satul Vadopaj așezat lângă Nikolajev, la vărsarea Ingului în Bug. (Arh. SRI, dosar 40002, vol. 112, f.183-184)

mobilizarea pentru lucru”¹⁶. Pe cei mai mulți dintre coechipieri i-a adus de altfel chiar Golopenția în Institutul Central de Statistică, întrucât îi remarcase în echipele de cercetări monografice¹⁷. Între aceștia s-a aflat dr. Eugen Seidel, lingvist german emigrat în Cehoslovacia în 1933, iar de acolo în România, în 1939, și care-i fusese recomandat de Al. Rosetti; Gh. Micle, susținut de P. Groza, C. Pavel, cu care colaborase la redactarea lucrării *60 de sate românești*. Mulți i-au datorat lui A. Golopenția. Printre aceștia Mircea Biji, Cornel Mănescu, Șt. Popescu, M. Terente, C. Pavel, M. Levente, N. Economu ș.a., pentru care a intervenit să nu fie mobilizați, lucrând pentru recensămintele din Bucovina de Nord, Basarabia și Transnistria. O astfel de “componentă politică de stânga” a echipelor de recensământ a fost observată mai târziu, cerându-i-se explicații: “Problema orientării politice a membrilor echipelor trimise să efectueze operații de recensământ pe teritoriile ocupate de armată prin război nu mi-a fost pusă de șefii mei. N-am justificat alegerea decât arătând capacitatea de a face față greutăților terenului, câștigată de cei mai mulți în cercetări anterioare”¹⁸. Golopenția i-a privit pe fiecare mai ales din unghiul conlucrărilor profesionale, mai puțin al concepțiilor lor politice. Le recunoștea acestora meritele ca membrii ai unor echipe de cercetare în teren - exemplul lui Igor Miasnicov, dr. D. Georgescu, N. Economu, C. Săndulescu, C. Ștefănescu, fotograful A. Bauh, învățătorul Iuliu Mălinaș, P. Sârbu; altelei, ca în situațiile privitoare la soția lui Mircea Vulcănescu ori Mircea Biji, regăsim omenia cu care i-a ajutat în momente foarte grele pentru aceștia¹⁹.

În declarațiile lui Golopenția, numele unuia dintre cei mai activi și eficienți sociologi ai epocii, H.H.Stahl, apare în multe împrejurări. Mereu în contextul acțiunilor Institutului Social, ca organizator și susținător de programe. Într-o singură împrejurare - o scrisoare către Ph. Moselly, concepută ca o adevărată analiză a perioadei războiului - găsim o referință specială: “Stahl a reorganizat în 1941-1942 aparatul de culegere de informații al Institutului de Statistică, a inventariat Transnistria, iar în 1943 s-a apucat să-și netezească drumul spre catedră la Universitate. l-au ieșit de curând volumul I al *Sociologiei satului devălmaș românesc* și un *Manual de sociologie* pentru liceu scris în colaborare cu fratele lui dl. Gaston Boenve, unul din șefii Partidului socialist. Datorită rezonanței germane a numelui său a trebuit să se ascundă iarna toată ca să nu fie ridicat și dus în Rusia, deși e un membru intelectual prețuit al Partidului social-democrat.”²⁰. Asemenea vârfuri intelectuale lucrau în acel timp în cercetarea socială din România, între ele detașându-se ca o remarcabilă valoare și A. Golopenția²¹.

NOTE

¹ Titlul exact, *Aspecte ale desfășurării procesului de orășenizare a satului Cornova*, rezultată din a 6-a campanie efectuată în anul 1931. Vezi în *Anton Golopenția-Restituiri*, București, 1995, Sanda Golopenția, p. 41 și la Ovidiu Bădina, *Cornova - un sat de mazili*, editor Ștefan Costea, Editura ARARAT, București, 1997, p. 159-201.

² Cf. declarația din 8 iunie 1950, Arh. SRI, dosar cit., vol.111, f. 620.

³ *Ibidem*.

⁴ Vezi în declarația din 8 iunie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 627-828. Lista completă - respectiv 170 de titluri - este publicată de Sanda Golopenția, *Bio-bibliografie*, în *Anton Golopenția-Restituiri*, editor Ștefan Costea, Editura ARARAT, București 1995, p. 41-64.

⁵ Alte detalii în copia scrisorii către Ph. Moselly, nedată, probabil din 1946, în Arh. SRI, dosar 40002, vol.112, f. 1-2. Despre context, în studiul lui Ovidiu Bădina, la Dimitrie Gusti, *Opere*, I, București, 1968, p. 134-138. Vezi și la Sanda Golopenția, *op. cit.*, p. 28-30.

⁶ În Arh. SRI, dosar 40002, vol.111, f. 719-722. A se vedea și în studiul lui Florian Tănăsescu, *Anton Golopenția. Întâlnire cu istoria*, în *Anton Golopenția-Restituiri*, p. 123-133.

⁷ În Arh. SRI, dosar 40002, vol.111, f. 723-732.

⁸ *Ibidem*, f.724.

⁹ Cf. scrisoarea către Miron Constantinescu din 17/18 mai 1950, loc. cit., supra, f. 594-595.

¹⁰ Pe cele de la pct. 2-3 le vedea realizabile în colaborare cu Gh. Birăescu, N. Istrate și A. Ferentz, iar la 4 în colaborare cu A. Ferentz.

¹¹ Vezi și la Ovidiu Bădina, *op. cit.*, care menționează rezultatele, exprimând dorința publicării acestora. Detalii la Anton Rațiu, *Destine paralele*, în *Anton Golopenția-Restituiri*, p. 139-142; Sanda Golopenția, *op. cit.*, p. 32.

¹² În declarația din 8 iunie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 631.

¹³ *Ibidem*, f. 631-632.

¹⁴ Cf. declarația din 8 iunie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 633.

¹⁵ Prima echipă, cu care A.Golopenția s-a deplasat la 20 decembrie 1941 la Tiraspol, îi cuprindea pe B. Schlopu, I. Oancea, N. Economu, Gh. Bucurescu, N. Betea, G. Retegan, C. Mănescu, G. Popescu, T. Stoianovici, Tr. Georgescu, I. Apostol, N.M. Dunăre. Vezi declarația din 15 mai 1951, în loc. cit., dosar cit., vol.111, f.1114-1115. Componența echipei care a efectuat recensământul, din august 1942 i-a inclus pe N. Economu, Gh. Bucurescu, N. Betea, G. Retegan, C. Mănescu, T. Stoianovici, I. Apostol, N.M. Dunăre, I. Chelcea, D. Duțescu, D. Corbea, Eug. Seidel, Ov. Bârlea, M. Levente, A. Rațiu, Șt. Popescu, C. Pavel, M. Biji. Vezi și la Anton Rațiu, *Românii de la est de Bug*, București, 1994.

¹⁶ *Ibidem*, f. 1115.

¹⁷ Între aceștia: N. Economu, N. Betea, T. Stoianovici, N.M. Dunăre, D. Corbea și Ov. Bârlea, lucraseră la Dâmbovnic-Dâmbovița; Gh. Bucurescu și G. Retegan lucraseră, sub îndrumarea sa, la Călanul Mic-Someș, în 1937; pe M. Biji, B. Schiopu și I. Chelcea îl

știa dinainte de 1940, din participarea la lucrări ale Institutului Social Român, angajându-l după cedarea Transilvaniei de Nord.

¹⁸ Cf. declarația din 26 mai 1951, loc. cit., dosar. cit., vol.111, f. 376.

¹⁹ Anchetatorii i-au cerut să le prezinte pe cele avute cu Igor Miasnikov, Mircea Biji, Aurora Corciovescu, Margareta Vulcănescu, dr. Petrescu, dr. Octav Costache, N. Economu, Corneliu Săndulescu, soții C. Ștefănescu, Ion Chinezu, Aurel Bauh, Iuliu Mălinaș, Iordache Făcăoaru, Mihail Gugulide, Ion Negru, N. Stamatiu, P. Sârbu, Șt. Todirașcu. Cf. declarația din 28 aprilie 1951, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 1054-1059.

²⁰ Cf. Arh. SRI, dosar 40002, vol. 112, f.3.

²¹ Considerat, de altfel, de H.H. Stahl, în *Amintiri și gânduri din vechea școală a "monografiilor sociologice"*, (București, 1981, p. 292) drept "cel mai dotat sociolog din câți au luat parte la campaniile noastre monografice", o adevărată "sinteză a mai multora dintre noi: filozof tot atât cât Mircea Vulcănescu, erudit și profesor tot atât cât Traian Herseni, investigator deopotrivă cu mine și organizator tot atât de abil ca și Octavian Neamțu".

II. LEGĂTURI ȘTIINȚIFICE

Se poate spune că, deși pe parcurs relațiile cu D. Gusti - pe care l-a cunoscut în 1927 ca profesor la Facultatea de Filozofie - s-au răcit, au rămas în strânse legături, Golopenția colaborând la mai toate lucrările inițiate de savant. Prima din acestea a fost volumul: *Un an de activitate la Ministerul Instrucției*. Intuind valoarea tânărului, Tudor Vianu, Em. Bucuța, Aurel Ion Popescu și D. Gusti l-au recomandat pentru doctorat și au obținut pentru Golopenția, bursa Rockefeller. Dar după întoarcerea din Germania, neascunzând că "unele puncte de vedere și metode cer ameliorare, că sistemul Prof. Gusti nu e ultimul cuvânt"¹, tânărul cercetător a pierdut mult în fața savantului. Mai târziu, legăturile s-au reluat, umbrite însă de orgoliul atins, Golopenția fiind aproape săptămânal în casa învățatului. Acesta ajunsese, după pensionare, "un nemulțumit", silit să vândă din casă cărți, mobilier, îmbrăcăminte iar după scoaterea din Academie și desființarea Institutului Social, deși păstrase casa din Parcul Jianu datorită lui Miron Constantinescu, se considera "condamnat la arest la domiciliu"². Regretând că nu rămăsese în S.U.A., cedând "dorului de casă, țară", judeca lucid și bine informat realitățile internaționale. Luciditatea lui D. Gusti l-a surprins, în acei ani, pe Golopenția, găsind la savant "îndoieli cu privire la temeiul diferitelor interviuri de șefi de stat major occidentali" ca și ideea acestuia că "punțile spre reprezentanții partidelor de opoziție, care au fugit din țară, sunt tot atât de rupte, ca spre regimul de democrație populară"³. Întrucât întâlnește în Europa, dar și în S.U.A., mulți dintre astfel de "foști", D. Gusti i-a etichetat ca "împărțiți în categorii, minate de ambiții personale, chiar înăuntrul aceluiași partid (țărăniști republicani și țărăniști monarhiști)". Aceștia, sau alții ca Malaxa și Auschnit îl făceau să se întrebe: "ce ar putea face și ce vor face, toți aceștia, atunci când împrejurările i-ar aduce acasă, în țară"⁴. Baricadat "în dosul surdității lui", D. Gusti rupsesse pe atunci legăturile cu cei mai mulți dintre cunoscuți, cele cu diplomații de la București, fiind uluit de refuzul guvernului de a i se aproba participarea la Congresul de sociologie de la Oslo (1948), deși fusese invitat prin U.N.E.S.C.O. El prevedea că nici la acela de la Roma - care ar fi trebuit să se țină la București, la 1 septembrie 1939 - nu va fi lăsat să participe, în 1950, deși organizatorii

- prin prof. Gini - i-au trimis în mai multe rânduri invitația.

Însărcinat de către D. Gusti, în 1933, să studieze starea învățământului public din anii 1921-1932, Golopenția a apelat pentru prima dată la statistică și istorie. A înțeles încă de atunci, "că o bună documentare prin cercetări sociale și prin statistică poate spori eficiența administrației. Că documentarea temeinică poate avea un rol mai de seamă decât oriunde altundeva la popoare cum e al nostru, pentru care administrația și statul mai au multe de făcut în materie de sănătate publică, de instrucție, de economie, de ridicare a țărânimii, de dezvoltare a orașelor"⁵. Deprinderi de cercetare, tehnicile de culegere, prelucrare și interpretare a documentării le-a aprofundat în Germania, în anii când a fost bursierul Fundației Rockefeller și al Fundației Humboldt. A perceput de asemenea, că - față de metodologia gustiană - trebuiau extinse lucrările de la sat și la alte unități administrative (regiuni, orașe) sau chiar la unități sociale și economice (întreprinderi, societăți), apoi la familie și la bunuri. Tocmai această optică l-a îndepărtat de D. Gusti, căruia noile idei, i s-au părut "drept critică a operei lui"⁶.

Fidel preocupărilor moderne de documentare socială, Golopenția le-a aplicat cu mult succes, fiind stimulat de faptul "că nimeni altul nu se preocupa de această problemă la noi în țară, deși succesul planificării e condiționat de o documentare cât mai temeinică"⁷. Din astfel de perspective a organizat, în 1938, cercetarea concomitentă a economiei, instrucției, sănătății, alimentației din 60 de sate, iar în 1939 a dat curs altui program de cercetare monografică pentru o singură plasă. Multe din rezultate le-a consemnat în *Enciclopedia României* ca membru fondator al Asociației Științifice pentru Enciclopedia Română și coautor (vol.II). În 1941, a introdus, cu prilejul recensământului general, un *chestionar* pentru fiecare sat, iar spre sfârșitul anului a proiectat instrumentele de cercetare și documentare folosite în Transnistria. După război, în 1945, a reluat lucrările de acest fel pentru cercetarea unei singure plăși, doi ani mai târziu întreprinzând o anchetă privind specializarea satelor iar în 1949 prezentând documentația pentru consumul țărănesc și condițiile administrației rurale. În cele câteva zeci de chestionare, formulare și modele, care-i aparțin, el are meritul de a fi antrenat și alte discipline - etnografia, folclorul, cartografia etc. Mai ales a apelat la interpretarea cartografică a datelor statistice, asociindu-și serviciile desenatorului L. Bran. Interesante și valoroase în studiile lui A. Golopenția sunt procedeele noi de utilizare a datelor statistice din diferite perioade istorice în vederea stabilirii de serii din care se desprind

tendențele de evoluție ale unor unități. Cel mai însemnat sector al folosirii acestora este cel al stabilirii și executării planurilor. În general, cercetările de istorie pot ajunge - prin apelarea la astfel de metodă - la bune rezultate în prezentarea evenimentelor.

Despre D. Gusti și preocupările sale în anii de după război, pe când era președintele Academiei Române, A. Golopenția povestește: "este cuprins de febra unei mari tentative de a etatiza Institutul și a creării, pe lângă Academie, a Consiliului național de cercetări, care ar urma să subvenționeze la fel Institutul. Am redactat cu toții proiecte și programe, dar cu excepția Președintelui nostru, suntem toți relativ sceptici în privința rezultatelor. *Statul e pe pragul falimentului, moneda în degradingoladă, dl. Gusti tot mai ortodox ar vrea să reducă toate obligațiile de cercetare ale științelor sociale la efectuarea de monografii de sate, orașe și regiuni și vede cu ochi răi anchetele de genul celor promovate de Societatea Națiunilor și de Biroul Internațional al Muncii (subl.n.)*"⁸. Privite din perspectiva vremii, părerile sale sunt realiste, judecând foarte atent posibilitățile aceluși moment și apreciind critic ceea ce se făcea concret: "În științele sociale nu s-au întâmplat lucruri deosebite, s-a continuat pe liniile trasate. D-nii Ralea și Speranța au scos lucrări de sociologie generală eclectică. *Dl. Gusti devine scolastic în teorie (subl.n.)*"; remarcă în schimb lucrările lui I. Cludian (*Alimentația poporului român*, 1939), volumul coordonat de dr. C. Banu (*Sănătatea populației rurale din România*), părțile redactate asupra *Economiei naționale* în *Enciclopedia României* (1942 și 1943), cartea lui V. Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial* (1940), cea a danezului Gormsen, *Cooperația în România* (1941) și raportul germanilor Fensch și Thiel despre gradul de integrare al economiei românești în economia de schimb⁹.

Modelele sale științifice - în primul rând Dimitrie Gusti și Sabin Manuilă - au contat mult în pregătirea sa și în elaborarea unui sistem de gândire profesional. De la sociolog a deprins "concepția omului de știință neantrenat în viața politică, care poate fi util patriei, fără a avea vreo legătură cu o doctrină, cu un partid politic". Dar și-a dat seama că "documentarea guvernanților nu se poate reduce numai la monografii de sate, am înțeles că starea țărănimii nu se poate ameliora prin măsuri răzlețe și sentimentale în câteva sate «model»", desprinzând ca absolut necesare măsuri generale pe care trebuie să le ia guvernul în urma rezultatelor cercetătorilor "cinstiți și preocupați de interesul general". Ce n-a înțeles, la timp, a priceput în pușcărie: "nu orice guvern e dispus

să ia orice măsură, oricât de salutară ar fi ea, că lupta politică este necesară, că reformele radicale trebuie impuse claselor potrivnice de partidul ce reprezintă clasa, care are nevoie de ele, că cercetătorii cinstiți trebuie să participe la viața politică, spre a afla ce doare clasele de a căror soartă se preocupă și spre a întări partidul care poate folosi cercetările lor”¹⁰.

Și de la S. Manuilă și-a însușit o teză similară, în virtutea căreia “tehnicianul” statistician trebuia să fie neutru din punct de vedere politic, elaborând la comandă sau din proprie inițiativă planuri și propuneri pentru regimuri, guverne, partide, oameni politici. Dar, tot în închisoare, a fost convins că nu era suficientă o asemenea poziție, căci “Dacă această forță (politică, n.n.) există, ea dispune de destui membri capabili să elaboreze planuri și n-are nevoie decât cel mult de specialiști, care să-i ajute, dar nu de <<tehnicieni>> specializați în fabricarea de planuri”¹¹.

Până la revenirea din Germania, Golopenția s-a bucurat de o deplină încredere din partea lui D. Gusti și anturajul său direct (Vlădescu-Răcoasa, R. Vulcănescu, H.H. Stahl, Tr. Herseni) întrucât nu manifestase vreo opinie separată. Ulterior, prețuind, după propria-i spusă, “mai mult adevărul decât politețea”, prof. Gusti l-a privit cu oarecare neîncredere, stimulat de unii dintre asistenții săi. De altfel, el reprezenta “stânga” Școlii de sociologie, conlucrând mai insistent cu Miron Constantinescu, M. Levente, T. Stoianovici, M. Tiriung, Șt. Popescu, D. Corbea, G. Meniuc, C. Pavel, N. Betea. Tot din perspectiva curentelor de stânga a privit Golopenția și problema țărănească¹². Dacă colaborarea directă cu D. Gusti l-a dus spre satul românesc interbelic și complexa lui situație social-economică, dezvăluindu-i o lume și o civilizație istorică aflate în mari prefaceri, conlucrarea cu S. Manuilă l-a apropiat de alte realități. Ambelor le-a fost comună însă viziunea desprinsă din analizele statistice.

Astfel, cu ultimul învățat a participat, ca tehnician, în delegația care a “negociat”, la Turnu Severin și Viena, problema Transilvaniei. A încercat să fie util, punând la dispoziția negociatorilor datele statistice convingătoare pentru disperata cursă încheiată prin dictatul din 30 august 1940. I-au fost încredințate apoi conducerea administrației Institutului Central de Statistică în timpul recensământului general de la 6 aprilie 1941 și al celui din Basarabia și Bucovina de Nord din toamna aceluiași an. În Ianuarie-februarie 1942 și, apoi, din august 1942 până în august 1943, a condus lucrările de identificare a familiilor moldovenești din spațiul aflat la est de Nistru, ordonate de Ion Antonescu. Tot în cadrul institutului, a vegheat, în 1944, asupra lucrărilor de repatriere în Basarabia a unor moldoveni de peste Nistru, din Transnistria, organizate

de Guvernământul de la Odessa. Sub conducerea sa, s-au redactat și tipărit dările de seamă pe 1941 și 1942 ale Consiliului de Patronaj. În prima parte a anului 1942, a organizat Oficiul de Studii al Institutului Central de Statistică, unde și-a atras, între colaboratori, și tineri ardeleni refugiați (M. Biji, B. Schiopu, N. Oancea, C. Suciu). Prin prof. D. Gusti, l-a cunoscut și pe S. Manuilă, prin 1931, relația lor devenind mai apropiată după reîntoarcerea în țară a lui A. Golopenția, când l-a vizitat cerându-i lucrări pentru "Sociologie românească". Aproximarea dintre cei doi a condus, în 1 aprilie 1940, la angajarea sa, în urma propunerii dr. D.C. Georgescu, la Institutul de Statistică. Din acel moment a lucrat cu S. Manuilă, pregătind documentația pentru tratativele de la Turnu Severin și Viena cu Ungaria și respectiv de la Craiova, cu Bulgaria. În ochii săi, dr. Manuilă s-a bucurat de o apreciere deosebită, pentru cunoștințele lui temeinice și moderne de statistică a naționalităților, "energia cu care muncea zi și noapte, modul camaraderesc cu care-și trata colaboratorii". l-a stat aproape în perioada regimului legionar, arătându-i loialitatea și devotamentul în ceasuri grele. Ca efect, S. Manuilă l-a delegat să-i țină locul, în iarna și toamna anului 1941, când a lipsit din institut. Abia după întoarcerea de la recensământul moldovenilor din zona nistreană, în 1943, legăturile dintre cei doi s-au mai rărit, S. Manuilă intrând în politică, ca purtător de cuvânt al lui Iuliu Maniu. Aceste relații s-au reluat în anii 1946-1947, când dr. Manuilă fusese hărțuit de sindicatul condus de dr. Mavrea (fost legionar), Golopenția purtându-i însă stimă și respect toată viața¹³.

Rezervele lui Golopenția față de metodologia gustiană au crescut și mai mult "după naufragiul Institutului de Științe Sociale", când, mutat la Institutul Central de Statistică, a dat de "probleme interesante și de obligații numeroase". Aici, S. Manuilă folosise "din plin interesul pentru statistică" al primilor ani de război. A obținut numirea câte unui funcționar statistic în fiecare plasă și în județele cu agricultură intensă în fiecare comună. A organizat un recensământ general în 1941. S-a scăpat personalul de front executând feluritele lucrări cerute de Comandamentul militar: recensământul în Basarabia și Bucovina de Nord în 1941, în regiunea dintre Nistru și Bug în iarna 1941-1942, numărătoarea românilor dintre Bug și Doneț în 1942-1943¹⁴. Cercetările de statistică au evoluat, deci, pozitiv în anii războiului, S. Manuilă contribuind enorm la revigorarea lor, fiind un tehnician respectat sub regimul Antonescu și devenind în 1943-1944 omul de legătură dintre Iuliu Maniu (pe care-l găzduise) și mareșal. În acea postură, S. Manuilă i-a apărat pe evrei,

repartizând să lucreze pentru statistică circa 2500 de intelectuali dintre aceștia, cunoscând "efectiv și detaliile pregătirilor în vederea trecerii de partea aliaților". Fiind subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri în al doilea și al treilea guvern de după 23 august, S. Manuilă s-a întors la Institutul de Statistică după 6 martie 1945, de atunci începând să fie privit ca "reacționar"¹⁵.

La rândul său, dr. S. Manuilă l-a apreciat în mod deosebit, considerându-l pe Golopenția "cel mai apropiat dintre colaboratorii săi". Multe din părerile sale politice, încrederea în victoria Aliaților, iar după război, în cea a americanilor, de la acesta i se trag. Golopenția i-a admirat atitudinea față de legionari, când a fost amenințat de aceștia în toamna anului 1940, datorită părerii acestora că Institutul de Statistică ar fi ascuns numărul real al evreilor din România¹⁶. A remarcat la șeful său, că "apăra cu convingere sistemul parlamentar și pluralitatea partidelor politice, precum și dreptul de proprietate pentru proprietatea țărănească mică și mijlocie și pentru proprietatea mică și mijlocie în comerț și industrie", ca și concepțiile sale moderne privitoare la reformele administrației și ale învățământului. Cu toate acestea, nu l-a urmat când S. Manuilă, însărcinat cu "reorganizarea statului", în 1944, îl chemase să-i fie secretar general la Președinția guvernului. Chiar după fuga în străinătate a dr. S. Manuilă, în iarna anului 1947, Golopenția a rămas în legături cu fostul său director, trimițându-i, în august 1949, prin Institutul Italian de Cultură din București, vești despre el și colegii din institut¹⁷. Mai târziu, constrâns de împrejurări, va spune că "n-am fost de acord totdeauna și întru toate cu atitudinea dușmănoasă față de regim a doctorului Manuilă, dar această atitudine a avut influență asupra mea"¹⁸.

Viziunea largă a dr. S. Manuilă¹⁹ referitor la difuzarea informației și documentației privitoare la România și-a însușit-o și A. Golopenția. El ar fi putut fi, din 1947-1948, continuatorul cel mai potrivit al eforturilor de modernizare a statisticii naționale. Primul, încă în 1945, ceruse ca Oficiul de Studii să alcătuiască o colecție de publicații din anii războiului, pe care s-o trimită Secției românești a Institutului american pentru studiul Europei răsăritene și a U.R.S.S., înființat și condus de Ph. Moselly la New York. Aflat în foarte strânse legături cu cercurile diplomatice americane de la București - aici, în cadrul Misiunii militare luca și profesorul de istorie a Europei răsăritene, coleg cu Moselly, col. Christ - S. Manuilă a fost mereu preocupat de lărgirea informației despre istoria, etnografia, cultura și știința românească în cercurile de specialitate din S.U.A.²⁰. Tot unui expert diplomat de la Legația S.U.A. la București, pe nume

Melbourne, dr. Manuilă îl căutase un exemplar din *3 ani de guvernare* (1943), acesta strângând "material pentru o istorie a lui 23 august 1944"²¹. Cu învățatul american Th. Moselly, Golopenția s-a cunoscut în august 1938. Acesta venise în contact cu instituțiile românești din 1935-1936, ca bursier, în România; în vara anului 1935 a participat direct la lucrările echipei studențești din localitatea Șanț (j.Bistrița). Cu prilejul vizitei sale din vara lui 1938, Moselly s-a documentat asupra lucrului și metodologiei anchetei sociale împreună cu echipele care operau la Nerej și Drăguș²². Celor doi le va fi dat să-și reia legăturile abia după încheierea celui de al doilea război mondial.

NOTE

¹ În declarația din 28 aprilie 1951, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 1055.

² În declarația din 10 aprilie 1950, *Ibidem*, f. 729.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ În declarația din 8 iunie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 624.

⁶ *Ibidem*, f. 625.

⁷ *Ibidem*, f. 626.

⁸ În copia scrisorii către Ph. Moselly, în loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 1-2.

⁹ Toate acestea l le relatea prietenul american, cunoscut în 1938, pe atunci activ la Fundația Rockefeller, Institutul pentru studiul Europei de Est, cooptat în echipa de experți a Departamentului de Stat.

¹⁰ Vezi declarația din 8 iunie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 628-629.

¹¹ *Ibidem*, f. 629.

¹² *Ibidem*, f. 630. Învățatul fusese caracterizat fie aparținând unui front comun al sociologiei marxiste și al aripii de stânga a Școlii Gusti” (împreună cu H.H. Stahl și Mihai Pop), fie unui “curent care, cu multe dificultăți, se îndreaptă spre o orientare realistă a vieții sociale tot mai mult apropiată de orientarea marxistă”, cf. Miron Constantinescu, *Cercetări sociologice 1938-1971*, București, 1971, p. VI, 208-209.

¹³ Vezi în declarația din 10/11 noiembrie 1950, orele 22,30 - 2,30, în loc. cit., dosar cit., vol. 111, f. 9-17.

¹⁴ În scrisoarea către Ph. Moselly, loc. cit., dosar 40002, vol.112, f. 2.

¹⁵ *Ibidem*, f. 3-4.

¹⁶ Vezi în declarația din 24 aprilie 1951, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 1010-1011.

¹⁷ *Ibidem*, f. 1014-1016.

¹⁸ Cf. declarație din 14 mai 1951, *Ibidem*, f. 1059.

¹⁹ Vezi la acad. Vladimir Trebic, *Dr. Sabin Manuilă, organizatorul statisticii în România*, în vol. *Sabin Manuilă. Istoria și demografia. Studii privind societatea românească între secolele XVI-XX*, coordonatori Sorina Bolovan și Ioan Bolovan, Cluj Napoca, 1995, p. 7-25.

²⁰ Vezi în declarația lui A. Golopenția din 11 aprilie 1950, în Arh. SRI, dosar 40002, vol.111, f. 728-729.

²¹ Cf. declarația din 2 mai 1950, *Ibidem*, f. 563.

²² Cf. declarația din 20 aprilie 1951, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 983.

III. ATITUDINI POLITICE

În imaginea proprie - așa cum mărturisește adeseori - din punct de vedere politic, A. Golopenția s-a situat mereu ca aparținând curentelor de stânga. La o asemenea filozofie a contribuit, desigur, originea sa socială, dar mai ales contactele cu o serie de realități economice și politice pe care i le-au înlesnit cercetările din mediile rurale. Asemenea lui, în echipele Institutului Social, conduse de D. Gusti, ca și în cele de la Oficiul de Studii ori Institutul Central de Statistică, s-au găsit mulți alți colegi de generație, fiind desigur și din aceia care deveniseră chiar membrii ai Partidului Comunist, ca M. Constantinescu, M. Levente, Bucur Schiopu, C. Pavel, A. Rațiu, Șt. Popescu, N. Betea, Lucia Apolzan. Alții împărtășeau ideile drepte: Tr. Herseni, Ion Negru etc.

Corectitudinea lui Golopenția, concepțiile sale științifice l-au făcut, de altfel, să refuze diferite alte posturi importante. În 1942, a respins ofertele lui Mihai Antonescu de a deveni secretar general la Patronaj sau director în Ministerul Propagandei; s-a recuzat mereu, iar cercetările de peste Bug l-au ajutat, ca să nu participe niciodată la lucrările Asociației româno-germane, unde era invitat ca fost bursier și doctorand în Germania¹.

Asemenea concepții i-au dictat multe din hotărâri. Una din acestea, consemnată la 1 februarie 1944 într-o notă a Oficiului de Studii către președintele ad-interim al Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu - și preluată de Subsecretariatul de Stat pentru Poliție - Direcția Ordinii Publice -, reconstituie intervenția sa pentru eliberarea din închisoare a colegilor statisticieni Mircea Biji, Tudor A. Stoianovici, Mihail Levente și Gheorghe Micle. Intervenția pentru aceștia, apreciați ca "unii din membrii cei mai capabili ai pepinierii de viitori conducători de secții și directori în institut, care este Oficiul pe care-l conduc", este bine argumentată. Mai întâi, că "Iubirea de țară a fiecăruia din acești patru colaboratori ai mei este mai presus de orice îndoială", apoi că era încredințat "că tinerii meniți să fie mâine frunțași ai neamului, nu trebuie să fie torturați nici chiar dacă ar fi comis, din iubire de țară, acțiuni socotite inoportune..."². La începutul lui iunie 1944, ing. H. Silber l-a întrebat "dacă vreau să dau o mână de ajutor Partidului Comunist în vederea schimbării orientării

politice a țării” și - după ce l-a prezentat lui L. Pătrășcanu - l-a cooptat în grupul care, prin colegii săi N. Betea și A. Rațiu, a înlesnit intrarea în legături cu comuniștii închiși la Caransebeș. Imediat după 23 august 1944, “a căutat să mă determine să mă înscriu în Partidul Comunist, spunându-mi că dacă nu sunt de acord cu toate punctele de program, n-am decât să lupt pentru punctul meu de vedere după înscriere. La fel, a încercat să mă angreneze în viața politică în cadrul Partidului Comunist. M-a întrebat în octombrie-noiembrie dacă vreau să devin colaboratorul d. Gheorghiu-Dej, în caz că acesta va intra în Ministerul Agriculturii și să primesc un post politic”³. Refuzând astfel de oferte politice, Golopenția a acceptat însă conlucrarea cu reprezentantul Partidului Comunist pregătind o serie de lucrări tehnice: propuneri pentru îmbunătățirea alimentației capitalei în iarna 1944/1945; estimarea necesarului de locuințe în capitală; propuneri pentru reconstrucția regiunilor din zona de front a Moldovei; susținerea de lecții de statistică la Universitatea populară democrată organizată de Apărarea Patriotică⁴.

De toate acestea s-a achitat, iar din toamna anului 1945 a conlucrat adesea cu ing. Silber, acesta devenind referent extern pentru problemele de populație la Institutul de Conjunctură. În noua calitate el i-a solicitat lui A. Golopenția lucrarea *Evoluția populației țărilor române în ultima sută de ani* și studiul despre *Efectele războiului asupra populației țării*. Pentru Silber a scris o scrisoare de recomandare destinată prof. Moselly, atunci când acesta a plecat la Paris, în iunie 1946⁵, iar împreună vor lucra în cadrul delegației române de la Conferința de Pace. Activistul comunist l-a văzut în capitala franceză pe Emil Cioran, în schimb a refuzat să-l întâlnească pe Mircea Eliade, explicându-se că pe primul îl considera “om cinstit cu convingeri greșite”, în timp ce pe M. Eliade îl cataloga ca “agent de serviciu secret”⁶.

Îndemnul de a se înscrie la comuniști l-a primit Golopenția și direct de la L. Pătrășcanu, dar a refuzat, justificându-se “că mă țin departe problema Basarabiei și temerea că Partidul Comunist va aplica în țară reformele sovietice precum colectivizarea, fără a ține în seamă condițiile diferite de la noi, vechimea proprietății individuale și că în consecință ar putea fi pierderi de vieți, pe care n-aș vrea să le fi cauzat eu”⁷. Pentru L. Pătrășcanu, deci în contul comuniștilor, a executat, în noaptea de 23/24 august 1944 mai multe lucrări de contact și documentare iar în 1945, o sinteză statistică privind situația Transilvaniei sub unguri și români, deci înainte și după 1918, apoi traduceri din *Metamorphosis Transylvaniae*, o carte scoasă de gazetari maghiari democrați în frunte cu Gábor Gálal la

Cluj; un tabel cu situația numerică a etnicilor germani după 1944 - întocmit pe baza anchetei statistice din august 1945, l i-a pregătit în toamna aceluiși an. Alte servicii făcute frunțașului comunist au fost corectura în șpalt, cu observații, a lucrării *Problemele filozofiei românești*, tot în toamna anului 1945, apoi i-a citit textul lecției de deschidere a cursului de economie politică de la Facultatea de Drept propunându-i unele "precizări", iar în vara anului 1947, când L. Pătrășcanu a participat la Congresul Internațional al juriștilor democrației ținut la Bruxelles, a făcut două scrisori de recomandare a acestuia către Guillaume Jacquemyns, universitar, care era directorul Institutului belgian pentru studiul opiniei publice și respectiv, D. Mitran de la Oxford. De prima dintre acestea, i s-a confirmat că L. Pătrășcanu s-a folosit, cu bune rezultate⁸. În contextul legăturilor sale cu liderul comunist s-a întâlnit sau reîntâlnit și cu mulți alți intelectuali care-l frecventau, ca Lena Constante, Henri Brauner, Gr. Preoteasa, Florin Teodoru, avocatul Torosian și nepotul acestuia, E. Ruperian, Dan Duțescu ș.a. Cu câțiva a și conlucrat în timpul evenimentelor din noaptea de 23/24 august 1944⁹.

Rezervele lui Golopenția față de curentele vieții politice ni se par firești, el traversând o epocă de incertitudini teribile, cu confruntări violente de natură politică. Tocmai de aceea, găsind că nu i se potriveau diferite posturi înalte, le-a refuzat, neangajându-se.

În vara anului 1944, l-a vizitat pe D. Gusti de mai multe ori la Crivina, unde se refugiase, găsindu-se în casa savantului alături de dr. D.C. Georgescu, Oct. Neamțu, H.H. Stahl, Camil Petrescu ș.a. A rămas cu mentorul său în legături continue "dintr-un fel de pietate de elev". l-a ascultat proiectele pentru refacerea Institutului Social, cele legate de Asociația Româno-Americană, unde Gusti era președinte (iar I. C. Parhon vicepreședinte), ocupându-se de "Buletinul" acestuia¹⁰. Dar nici D. Gusti nu mai reprezenta pe atunci un pilon de susținere morală, fiind și acesta, treptat, scos în marginea eșichierului politic.

În octombrie 1944, o altă ofertă de ordin politic l-a fost făcută de către Sabin Manuilă. Ajuns subsecretar de stat la Președinția guvernului, acesta i-a avansat propunerea de a ocupa aici postul de secretar general. A refuzat și acest post, căci "după ce mă ținusem departe de Partidul Comunist, nu țineam să devin țărănist"¹¹. Iată că părerile politice îl fac pe A. Golopenția să nu adere la nici una din grupările aflate în conflict.

Un alt comunist care a încercat să-l atragă de partea noului guvern, a fost Miron Constantinescu și acesta legat de activitățile din

deceniul al patrulea ale Institutului Social. Reîntâlnindu-se imediat după ieșirea sa din închisoare, cu ocazia inaugurării Librăriei "Cartea Rusă", în noiembrie 1944, Constantinescu i-a propus să prela postul de director al Institutului Central de Statistică și "ar fi dorit ca să mă înscriu în Partidul Comunist înainte de 1940, dar că de vreme ce n-am făcut-o și nu doresc s-o fac n-am decât să fiu leal față de guvern și să-mi văd de meserie și știință"¹². De două ori, intervenind pentru colegii Oct. Neamțu și Al. Vidican, Golopenția i-a surprins confratelui judecățile "aspre" față de aceștia, ceea ce l-a făcut temător să-și expună scrupulele și obiecțiile "împotriva ideologiei, programului și realizărilor regimului...". În schimb a îndeplinit cu conștiinciozitate și promptitudine sarcinile ce i le-a dat Miron Constantinescu: inventarierea întreprinderilor, recensământul general, studiul condițiilor de viață ale populației muncitoare, prelucrarea recensământului agricol, mai puțin altele de a căror oportunitate nu era convins (epurarea vechilor funcționari și înlocuirea cu alții noi, întreruperea relațiilor științifice cu străinătatea)¹³.

Rezervele sale - caracteristice unei bune părți din intelectualitate, atunci și mai târziu - le explică, într-o confesiune de suflet: "Eram orientat spre stânga înainte de război, dar nu m-am înscris în Partidul Comunist, pentru că nu vream alt stăpân decât știința și pentru că aveam o seamă de idei și atitudini burgheze. În partidele burgheze nu m-am înscris pentru că le cunoscusem politicianismul alături de Prof. Gusti în Ministerul Învățământului. De dreapta mă ținea departe ateismul meu și aversiunea față de tendințele cotropitoare ale Germaniei. M-am mulțumit să am sentimente anticarliste. Sub regimul Antonescu, m-am mulțumit să am sentimente opoziționiste și antigermane și să fac câteva gesturi atunci când am fost solicitat: să duc de contrabandă o sumă mare evreilor din ghetoul de la Golia (?) în primăvara 1943, să mă ocup de apărarea și de familiile colegilor mei din procesul Răcoasa în iarna 1943/44, să înlesnesc lui Botea și Rațiu executarea unei misiuni la Caransebeș și să fiu gata să mor alături de oamenii Partidului Comunist la 23 august 1944"¹⁴. Pe comuniști nu i-a putut accepta nu numai din perspectiva rezervelor sale științifice, ci pentru că se temea "că colectivizarea dintr-o dată ar putea costa multe vieți de om în Banat și Ardeal unde proprietatea Individuală e mai înrădăcinată decât în Uniunea Sovietică"¹⁵.

Prietenului său, americanul Ph. Moselly, i-a prezentat, în 1946, situația sa, ușor ironic: "Eu mă găsesc față de Rusia și de guvern în situația în care mă găseam față de Germania și de legionari. Pe aceasta din urmă o cunoscusem în timpul studiilor, cu Rusia reală m-am

familiarizat în cursul unui an de explorare a așezărilor românești din Ucraina de Sud și Crimeea. Mă țin departe de politică, deși în cele câteva zile din jurul lui 23 august am ajutat contra germanilor grupul de acțiune comunist. După 15 zile în care am deținut funcția de subsecretar pentru lichidarea averilor evreiești, la recomandarea d-lui dr. Manuilă, în toamna 1944, m-am baricadat la masa de lucru”¹⁶.

Toate acestea, deși mai mulți dintre colegii săi statisticieni, angajați politic de partea comuniștilor, au încercat după 1944 să îl atragă în organizațiile controlate de aceștia. Mihai Levente i-a oferit postul de secretar la Uniunea Patrioților, Florin Teodoru, pe acela de reprezentant al Institutului de Statistică în Comitetul de inițiativă al Uniunii Sindicatelor, iar Bucur Schiopu l-a introdus în mediile Cercului de Studii al Uniunii Patrioților, prezidat de A. Vijoli¹⁷.

Refuzul sistematic de a se angaja politic l-a izolat pe Golopenția până într-acolo încât, în 1948, Mircea Biji i-a reproșat, rezultând că “organizația politică și viața politică din institut s-ar dezvolta mai bine dacă funcționarii nu ar vedea în comportarea mea un exemplu de a se ține departe de politică”¹⁸. Și alții gândeau ca el, rămânând însă într-o oportunistă expectativă sau pur și simplu refuzând să se implice politic după experiențele trăite înainte de război. Prieteni, ca Petru Comarnescu pe care-l cunoscuse în 1932, se arătau decepționați de posibilitățile vreunei schimbări de regim, s-au inserat mai abil în prefacerile inevitabile ale societății de care ei depindeau întru totul; chiar propria sa soție, Ștefania Golopenția “mi-a atras atenția în mai multe rânduri în ultimii ani, că regimul devine tot mai puternic și sigur pe sine și că ar trebui să nu mă mai țin la o parte”¹⁹. Părerile și atitudinile sunt măsurate însă de fapte.

Astfel, întrebare mai târziu de ce a acceptat - și el, I. Mărgineanu și P. Comarnescu - propunerea directorului “Reșitei”, Al. Pop, de a colabora la redactarea unei lucrări destinată străinătății, Golopenția s-a explicat: “Socoteam că opoziția merită să fie ajutată, iar subiectele (populație, agricultură și regimuri din România, n.n.) mă interesau. Nu eram mulțumit de regim pentru că îmi apărea dictatorial și pentru că destrămarea instituțiilor și a rânduielilor cu care eram obișnuit mă durea, căci nu vedeam ceea ce urma să le ia locul. Nu eram adeptul niciunuia din partidele de opoziție, dar le simpatizam pentru că îmi apăreau slabe și oprimate”²⁰.

La fel, scrisoarea sa către S. Manuilă, din august 1949, evocată mai târziu ca un cap de acuzare, nu conținea altceva decât rândurile

obișnuite care, însă, însoțeau necrologul lui Leonida Colescu²¹, cerut lui Golopenția de către Institutul Internațional de Statistică. Acesta și-a trimis evocarea cu scrisoarea către dr. Manuilă, prin dr. Manzoni de la Institutul Italian de Cultură, rugându-l să le transmită întâi prof. Corrado Gini (decan al Facultății de Statistică de la Universitatea din Roma și membru al Institutului Internațional de Statistică) iar scrisoarea prof. Culbertson - fost ambasador S.U.A. la București - de la Georgetown University Washington, prieten al dr. Manuilă²².

Rațiunile care i-au întărit rezervele față de politică s-au consolidat la Golopenția observând în jurul său oportunistele contemporanilor, orientați spre cei care câștigau teren tot mai mult. De aceea, "după război, n-am putut să mă înscriu în Partidul Comunist, singurul care mă interesa, întâi pentru scrupule principiale, apoi, când se înscria tot mai multă lume, spre a nu fi și a nu părea oportunist sau timorat și spre a-mi apăra independența de gândire"²³. Este cert, pe de altă parte, că a fost influențat de o altă personalitate, dr. Sabin Manuilă, crezând ca și acesta "că se va produce un nou război, în care victoria va fi a americanilor"²⁴.

Cum a privit Golopenția soluția exilului?

Scrutând lucid soarta multora din prietenii și cunoscuții săi, refugiați politic în Occident, A. Golopenția credea că "emigrantul politic trebuie să se pregătească în permanență în vederea întoarcerii, necătând la riscul de a nu avea parte vreodată de ea. Numai astfel poate scuti poporul, adecă pe cei mulți de la țară și din orașe, care rămân locului, când echipele de conducere se schimbă, de cât mai multe din suferințele prefacerilor: de mizerie, de dezordine"²⁵. Dintr-o astfel de perspectivă, în octombrie 1949, a proiectat și scris "niște sugestii pentru planul de guvernare al celor ce ar conduce țara, dacă un viitor războiu ar aduce cu sine căderea de la putere a Partidului Comunist"²⁶. Intenționa să i le trimită dr. Manuilă, pe atunci activ în cadrul Comitetului Național Român²⁷. Aceste "Sugestii" - nedecarate inițial anchetatorilor săi - l-au frământat și obsedat într-atâta încât i-a pus nervii la grea încercare, până la urmă denunțându-le, la 1 martie 1950. Ce credea despre acest text chiar autorul său? Un text care "Nu incită la răsturnarea lui (guvernului, n.n.) ci stârnește pe cei ce vor reclama atunci conducerea"; un text "tehnic și moderat" scris "din dragoste de popor și anume de cei 60-70 % țărani și 20-25 % muncitori de tot felul, înainte de toate", pentru ca aceștia "să sufere mai puțin dacă se va produce o schimbare"²⁸. Experiența sa și concepția politică i-au relevat "că echipele de conducere, partidele mizează întâi de toate pe constelațiile internaționale și că se socotesc

arhitecți pentru eternitate (subl. n.) Am văzut, pe de altă parte, instabilitatea constelațiilor mondiale și trecerea poporului din coloanele unui regim în coloanele altui regim și suferințele lui crâncene în fazele de tranziție. În perspectiva acestei viziuni dezabuzate, am dorit ca cei ce eventual vor să guverneze mâine să se pregătească măcar azi. Aș fi bucuros dacă s-ar putea evita conflicte internaționale, dar lucrul mi se pare cu neputință, de vreme ce tot ce s-a construit după 1945 de ambele părți stă sub semnul încordării²⁹. Conștient că "ordinea instaurată în țară legitimează tot mai mult guvernul", a socotit că "tabăra învinsă să lase țara pe seama învingătorilor și să se ducă ca o rezervă pentru viitor în străinătate"³⁰. Dar, în închisoare, aceste idei s-au accentuat, conștientizând că "dorința de a sta în afara taberelor e imposibil de realizat. Că de vreme ce am preferat să rămân în țară, eu trebuie să mă comport ca cei din țară"³¹. Ce idei și ce propuneri conțin "Sugestiile"? Cum ne apar acestea din perspectiva celor peste patru decenii scurse de la elaborarea lor, după ce schimbările preconizate au intervenit așa cum le intulse Golopenția? "Sugestiile" cuprind șapte capitole, mai dezvoltate fiind cele de la numerele 1,2 și 4, iar celelalte cuprinzând mai multe enunțuri³². Capitolul 1 - *Adaptarea din vreme la cerințele păcii americane* - precizează de la început: "Pacea americană va avea cerințe, pe care statele mici vor trebui să le accepte de voie de nevoie", acestea incluzând "1.- cale liberă investițiilor americano-europene; 2.- simplificarea hărții dacă nu politice cel puțin economice; 3.- realizarea de federații cu țările vecine după o prealabilă normalizare a relațiilor; 4.- stabilitate internă prin punerea vieții interne pe temelia unei democrații efective"³³. Autorul observa eșecul politicii "prin noi înșine", care a condus la o reală criză agricolă, a regiunilor rurale și la crearea unei reputații dezavantajoase în noul sistem economic mondial. Or, rezolvarea problemei țărănești "înseamnă a obține contingente de anume produse agricole și alimentare și credite pentru echiparea agriculturii, a construi fabricile de utilaj agricol și de prelucrare, șoselele comunale și județene, vehiculele, instalațiile de conservare frigorifică, a crea uzine electrice și a distribui curent, a face navigabile râurile, a ameliora terenurile, a localiza industriile noi în regiuni rurale cu brațe de lucru disponibile și relativ ieftine"³⁴. O atare viziune avea drept scop să îndrepte politica greșită de neglijare a țărănimii și muncitorimii, impunând și o participare mai largă a primei categorii la viața politică, în care sens se cerea democratizarea administrației locale și corectarea sistemului electoral. Cât privea Partidul Socialist, acesta "ar fi de dorit să se transforme dintr-un partid de ideologie într-un partid de reprezentare a unei

categorii: muncitorimea industrială”³⁵. O atenție aparte a acordat autorul problemei naționalităților, care nu trebuia să stingherească “coordonarea economică” a țărilor Europei răsăritene din partea americanilor. “Epoca autorității necontestate a principiului naționalităților pare a fi trecut. Acum trec pe planul întâi considerațiile de geografie economică privind unitatea regiunilor și a rețelelor de căi de comunicații”³⁶, preciza autorul. Dacă în rezolvarea problemei naționalităților guvernul urma să adopte “o politică conciliantă față de naționalitatea maghiară, e puțin probabil ca echilibrul economic să fie tulburat, prin schimbări de frontieră în Transilvania”, iar “Asentimentul statului maghiar e posibil să vină tot ca o exigență a păcii americane”³⁷. Determinarea unei atari atitudini “poate fi înlesnită concepând din vreme concesiile economice pe care statul român le poate oferi din proprie inițiativă statului maghiar” (măsuri decurgând din faptele geografice: exploatarea în comun a rezervelor de apă a afluenților Tisei, înlesniri la aprovizionarea cu cherestea, sare și lemne de foc, importarea de aluminiu etc.)³⁸. Pe o astfel de politică de bună vecinătate - nu numai cu Ungaria - se orientau planuri de resorbție a suprapopulației agricole din zona Dunării de mijloc și de jos, conducând la un *plan al Dunării*³⁹. Dacă se înlăturau cauzele de fricțiune, astfel de planuri deveneau fezabile iar România “Cum dispunem și de Carpați suntem riveranul cel mai important între Strâmători și Deltă”, deci beneficiară a unor atare planuri⁴⁰. Golopenția, cunoscător al noilor strategii de politică economică, așa-numitele “regional planning”, credea ca necesar studiul conjuncturilor economice, în care sens a sugerat elaborarea documentațiilor asupra lucrărilor practice. Acestea trebuiau elaborate prin edituri, care “să evite asemănările cu Cartea Rusă și cu Arlus-ul. *Să nu se vorbească de cartea americană sau occidentală ci de <<bariere căzute>> sau alte fapte cu rezonanță proaspătă*” (subl.n.); aceasta cu atât mai mult, cu cât românii “au trăit numai cu știrile din ziare ale agențiilor de presă, din eveniment în eveniment și fără comprehensiune pentru valoarea fiecărui eveniment în cadrul tendințelor sau transformărilor de lungă durată”⁴¹. Este regăsită în sinteza sa, ideea unui *plan de reconstrucție intelectuală și morală*, conexat schimbărilor din lumea contemporană. Publicațiile și cărțile - împuținată după 1945 din ordin politic (peste 10000 titluri puse la index) - care creaseră reflexul lecturii, trebuiau reînolite iar deprinderea respectivă menținută⁴². Cât privea *investițiile* posibile, din *agricultură* (grăsimi vegetale, făină, biscuiți, paste alimentare, conserve de fructe, fructe proaspete, ouă, produse animale, păsări, conserve de carne), *domeniile forestier* (case prefabricate, mobilă etc.) și

industrial (ciment, sticlă, produse chimice pe bază de sare, gaz metan și petrol), Golopenția credea că România poate aborda mai multe lucrări "de ordin continental", care să ofere plasament capitalurilor străine și debușee importante pentru industria și comerțul lor. Între acestea plasa dezvoltarea rețelei rutiere, crearea sistemului energetic legat de acestea, electrificarea căilor ferate și amenajarea navigabilă a mai multor râuri (Mureș, Olt, Siret, Prut, Jiu). Această mare dezvoltare a căilor de comunicație pe apă și uscat lărgea - în opinia sa - premiza lărgirii pieței de automobile și motoare în general.

Cum a imaginat *pregătirea reconstrucției intelectuale și morale* rezultă din precizarea că "nu va fi lăsată numai pe seama inspirației de moment a unor servicii de propagandă și a inițiativei disparate și de moment a editorilor și a autorilor"⁴³, ci se va cere concursul unor autorități străine din S.U.A., Anglia, Franța și alte țări. Numai astfel se putea conta pe lucrări eficiente și corespunzând cerinței moderne. Golopenția - propunând numeroase traduceri din bibliografia științelor politice și economice, mai ales (L. von Driger, F.A. Hayek, K.E. Bouldurs, W.H. Chamberlin, L.C. Robbins, W. Sulzbach, E.B. Ashton, W. Lippmann ș.a.) - rezuma obiectivele reconstrucției la: evidențierea erorilor ideologiei socialiste și prezentarea concepțiilor democratice; înlăturarea efectelor izolării științifice și culturale; punerea științelor din România și a concepțiilor etice și politice ale românilor pe noi baze, moderne și adecvate vremii⁴⁴. Între cerințele de difuzare de noi idei el includea: dispariția antagonismului dintre științele naturii și religie; infirmarea de către istorie, etnografia și economia politică a marxismului; inevitabilitatea planificării generale ș.a. Deosebit de plastic exprimate - într-un scurt capitol intitulat sugestiv, *Unele deprinderi câștigate sub regim comunist ar putea fi păstrate* - sunt ideile de schimbare a mentalităților. După Golopenția "Pierderea avantajilor «după legea veche» este greu de conceput nu numai pentru conu Leonida. Oricât de greu atinge în cumpănă «eliberarea», înlăturarea unor deprinderi, nu vor lipsi regretele după anume rânduiri sau deprinderi, chiar de neocomuniști. *Este bine ca aceste regrete să fie reduse la minimum, prin menținerea a tot ce poate fi util pentru dezvoltarea viitoare a României*" (subl.n.)⁴⁵. El a observat că regimul comunist oferise "omului mărunt" posibilitatea de a spune "un cuvânt" uneori, formală (în presă etc.), dar reală și de care trebuia să se țină cont în participarea la viața publică a individului. Discutând *Măsurile de protecție față de bunurile de stat* a sesizat "riscul ca distrugerile și prădăciunile să ia dimensiuni excepționale în momentul

viitoarei prăbușiri. De data aceasta nu vor lipsi nici justificările. De vreme ce mai totul a ajuns să aparțină statului, a distruge și a prăda industria, transporturile, serviciile publice, agricultura, se va pretinde și va apare (ca) <<răbufnirea furiei poporului>>, <<răzbunarea umilințelor>> etc.”⁴⁶. Pentru a evita asemenea evoluție a psihologiei maselor, propunea difuzarea din vreme a unor “indicații de comportare față de bunurile publice”, echipe de intervenție, pedepse, precizări legate de restituirea averilor foștilor proprietari⁴⁷.

Într-un ultim capitol - *Efectuarea rapidă a acțiunii de deobșevizare* - Golopenția a sugerat exemplul denazificării germane, cerând distincții între șefi și simpli membri de partid, declarații asupra activității politice, arestarea și condamnarea șefilor, propaganda anticomunistă susținută⁴⁸.

Admirabil analist politic, Golopenția a înțeles mecanismele acțiunilor sociale pe un plan global. El este printre acei sociologi care percep fenomenele în conexiunea și determinarea lor, legate de cauzalități și având efecte multiple. Astfel, pentru Golopenția “Revoluția rusă și evenimentele din extremul Orient au pus în evidență accidente ce pot interveni în cazul procesului de răspândire a culturii și civilizației, concepute de păturile conducătoare, a popoarelor din jurul Atlanticului de Nord, în toate clasele sociale din toate țările tuturor continentelor”⁴⁹. Gradul de cultură și civilizație este, deci, o determinantă, una esențială. Tocmai de aceea, “clasele, teritoriile și popoarele a căror integrare în ea este împiedicată sau întârziată, pot da naștere la revolte și războaie intestinale. *Neajutate să înțeleagă obiectivele culturii moderne și să beneficieze de îmbinările civilizației moderne, acelea pot lupta cu resurse ale civilizației moderne împotriva curentului principal al evoluției moderne*” (subl.n.)⁵⁰. Încă din anii ‘50, învățați ca A. Golopenția au înțeles că “progresul mijloacelor de comunicație a apropiat continentele și țările și a făcut ca planeta să devină o lume unică”, așa că “orice împiedicare sau întârziere a integrării în civilizația și cultura modernă a unor clase sau popoare de către clase conducătoare sau puteri coloniale constituie un pericol mondial”⁵¹. Or ceea ce se petrecea în România, prin inaccesarea culturii și civilizației occidentale datorită intrării țării în zona dominată de U.R.S.S., i s-a părut lui A. Golopenția drept un mare pericol. Deși Națiunile Unite declaraseră - prin U.N.E.S.C.O. insistând pentru un astfel de scop - că urmăreau răspândirea normală și nestânjenită a culturii și civilizației “în toate clasele și toate regiunile tuturor statelor independente și printre toate popoarele dependente”, numeroase opreliști politice și

economice se arătau împiedicând un astfel de obiectiv. Rezultanta acestor grave inegalități din perspectiva culturii și civilizației moderne "va ajunge să fie socotită drept primejdie mai gravă decât multe din pricinile de război enunțate de dreptul internațional"⁵². Cu o intuiție remarcabilă, el prevedea că *"În relațiile internaționale accentul se va deplasa (de la) acțiunea represivă la prevenire"* (subl.n.), ca în medicină sau măsurile contrar criminalității. În loc de a judeca criminalii de război se vor preîntâmpina crimele contra omenirii"⁵³. Evoluția acestor relații i-a dat perfectă dreptate. Adept al integrării în modernitate, Golopenția a susținut "ca neajunsurile țării să nu fie mușamalizate, ci dimpotrivă arătate"⁵⁴, deziderat implicit pentru cercetările istorice și sociale. Pentru el occidentalizarea și, deci, modernizarea României au pornit spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, desfășurându-se diferențiat. Într-un anume fel în spațiile stăpânite de austro-ungari și altcum la sudul și estul Carpaților, aceste procese au condus, prin elemente specifice și inegalități, la formarea burgheziei, la modernizarea țărănimii și apariția muncitorimii, la europenizare.

Spiritului său analitic nu-i scapă constatarea, cel puțin în parte corectă: "Peripețiile prin care a trecut România în ultimii zece ani, probează că ea prezenta numeroase puncte slabe. Prezența unor minorități cărora nu le lipseau temeiurile de nemulțumire au făcut cu puțință ultimatumul Molotov, arbitrajul de la Viena"⁵⁵. În acest sens a subliniat "orientarea" spre Budapesta a unor păături sociale din rândul populației maghiare din Transilvania și Banat: aristocrația, funcționărima, țărănimea și parțial, muncitorimea. La fel și burghezia germană - săsească și șvăbească - chiar și țărani înstăriți și muncitorii de etnie germană, mai conservatori, au fost accesibili național-socialismului din Germania și simpatizanți activi ai politicii acesteia⁵⁶.

Dar analistului nu i-au scăpat, nici inegalitățile pe orizontală ale zonelor și diferitelor categorii sociale, ceea ce îl făcea să afirme: "În regimul viitor, obiectivul principal și de largă perspectivă al guvernelor României, liber consimțit sau impus de comunitatea internațională, va fi aducerea la nivel a claselor, localităților și regiunilor aflate în urmă"⁵⁷. În același sens, Golopenția crede că "După regimul actual va fi imposibil ca să se revină la concepțiile și formele de conviețuire dinainte de al doilea război. Guvernarea bolșevică a trecut printr-o școală aspră toate clasele. Nu va mai fi posibil ca să se guverneze în perspectiva burgheziei bancare și industriale, a funcționărimii și a liber profesionaliștilor, a Bucureștilor, a

Munteniei și a câtorva orașe și județe privilegiate a populației românești (subl.n.).

Va trebui urmărită integrarea cât mai perfectă în colectivitatea din România a muncitorimii și a țărănimii, a naționalităților și aceasta nu prin paralizarea lor ci prin înlesnirea participării active și conștiente la politica locală și națională”⁵⁸.

Statisticianul și sociologul au întrunit în persoana lui A. Golopenția un imens bagaj de cunoștințe și experiențe, ceea ce l-a făcut să posede și o viziune clară, plină de înțelegere asupra realităților românești. Analizele sale - chiar dacă sunt succinte și făcute în condițiile detenției - impresionează prin luciditate și argumentare. Deloc un entuziast, ci mai degrabă un critic, Golopenția se referă la procesul de modernizare ca la ceva nefinalizat și neasimilat în perioada interbelică. Explicațiile sale sunt realiste: “Lipsa de interes eficient între cele două războaie pentru condițiile de viață ale muncitorimii din suburbanele orașelor și pentru țărănime, mărginirea la ștampilarea buletinului de vot a participării lor la viața politică, împiedecarea vieții politice locale, prin centralism excesiv și numirea dintre partizani a primarilor și consilierilor comunali, lipsa unei vieți sindicale efective a muncitorimii a făcut cu puțință ziua de 6 martie (1945, n.n.) și evoluția din anii care i-au urmat”⁵⁹. O atare critică nu este lipsită de realism și nici nu vine din partea unui inamic, ea sancționând adevăratele racile ale sistemului democratic burghez din România interbelică și mai ales ale felului specific în care era aplicat acesta. Desigur că sociologul și istoricul găsesc explicațiile cuvenite, rezultând din întârzierile procesului de occidentalizare și modernizare, ale accesului diferențiat la acesta: într-un fel îl percepem în zonele cu modele săsești și austriece (Transilvania, Banat, Bucovina), altfel la sud de Carpați ori în Basarabia. Mai ales modernizarea agriculturii, a satului și țăranului, cu tendințe spre industrializare, l-au preocupat pe Golopenția, ilustrându-și părerile despre asemenea procese astfel: “Țăranii care muncesc în fabrici și năzuiesc să și câștige bani pentru gospodăria lor de la țară, vor să-și clădească o casă în mahalalele pline de praf și de noroi ale orașelor, care se întind ani de ani, sunt încă departe de a semăna cu colegii lor din țările industriale”⁶⁰. “Sugestiile” lui Golopenția trag anumite semnale de alarmă, care vor fi preocupat pe cei care îl anchetau în numele unui regim ce se intitula democrat și se credea veșnic. Dar ele au darul de a ilumina și evenimente viitoare, prefațând schimbările ce s-au produs abia peste patru decenii de la enunțarea lor. Autorul lor scria limpede: *“Schimbarea viitoare de regim*

va dezorienta complet gândirea și judecata românilor de la orașe și sate (subl.n.). Populația orașelor nu dispunea de coordonate intelectuale, morale și politice bine conturate nici înainte de 1930. Cascada regimurilor și agitațiile extremei drepte și a extremei stângi i-au tulburat complet ideile, normele și principiile. În sate, criza s-a accentuat între regimul intelectual și moral care caracterizează părăsirea formelor tradiționale sub influența orașului”⁶¹. Între factorii vinovați de asemenea discrepante și retardări sociale, exceptându-i pe politicieni, Golopenția a numit intelectualitatea. Aceasta a stat în contacte sporadice și limitate, superficiale și elitiste cu lumea “în primul secol al modernizării și occidentalizării noastre”; timpul nu i-a îngăduit, iar condițiile propriu-zise de evoluție politico-economică nu i-au permis să și le dezvolte și să le permanentizeze. Mai mult “Cantonată în istorie și drept, ea n-a izbutit să transmită cercurilor mai largi o atitudine pozitivă și activă față de problemele prezentului și cu atât mai puțin să le înlesnească câștigarea unei concepții democratice a vieții publice” (subl.n.)⁶². Iar izolarea drastică începută în 1940, odată cu războiul, a accentuat asemenea neputințe, atenuând impactul intelectual asupra maselor. Constatările lui A. Golopenția surprind prin limpezimea lor, convingând datorită argumentelor aduse. Ele au darul de a propune o serioasă meditație pentru cei care-și asumă, oriunde și oricând, rolul de factori decizionali publici, atrăgându-și judecata - fie și postumă - a faptelor în numele interesului general.

NOTE

- ¹ În declarația nedată, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 305.
- ² Vezi în Arh. SRI, dosar cit., vol.111, f. 518-519.
- ³ Cf. declarația din 11 aprilie 1950, *ibidem*, f. 506. Despre contactele cu comuniștii, vezi la Anton Rațiu, *Destine paralele*, p. 146-148.
- ⁴ *Ibidem*.
- ⁵ Vezi declarația din 25 aprilie 1951, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 1053.
- ⁶ Vezi declarația din 11 aprilie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 507.
- ⁷ *Ibidem*.
- ⁸ Vezi declarația A din 10 noiembrie 1950, *ibidem*, f. 765-766.
- ⁹ Cf. declarația B din 10 noiembrie 1950, *ibidem*, f. 789-790.
- ¹⁰ Vezi declarația din 11 aprilie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 508.
- Interesant, D. Gusti era vicepreședinte al ARLUS-ului!
- ¹¹ Vezi declarația din 11 aprilie 1950, *ibidem*, f. 509.
- ¹² Cf. declarația din 11 aprilie 1950, *ibidem*, f. 510-511.
- ¹³ *Ibidem*, f. 511.
- ¹⁴ În scrisoarea către Miron Constantinescu din 17-18 mai 1950, *ibidem*, f. 592.
- ¹⁵ *Ibidem*.
- ¹⁶ Cf. scrisoarea din loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 4.
- ¹⁷ Vezi declarația din 11 aprilie 1950, *ibidem*, f. 511-512.
- ¹⁸ *Ibidem*, f. 513.
- ¹⁹ *Ibidem*, f. 516. Vezi și declarația privind întâlnirea cu P. Comarnescu, C. Pop și I. Mărgineanu, din vara lui 1947, la sediul "Reșitei" din București, planuind o lucrare monografică documentară asupra României, cf. declarația din 13 aprilie 1950, *ibidem*, f. 762-763.
- ²⁰ Vezi declarația din 3 noiembrie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 667.
- ²¹ Despre acesta vezi la acad. Vladimir Trebicl, *op. cit.*, p. 11.
- ²² Vezi în Arh. SRI, dosar 40002, vol.111, f. 433.
- ²³ Cf. declarația din 8 iunie 1950, loc. cit., vol. cit., f. 621.
- ²⁴ *Ibidem*.
- ²⁵ În declarația din 1 martie 1950, loc. cit., vol.111, f. 408.
- ²⁶ *Ibidem*.
- ²⁷ Vezi la Gheorghe Buzatu, *Nol Informații privind viața și opera lui Sabin Manușă*, în Sabin Manușă, *Istorie și demografie*, Studii privind societatea românească între secolele XVI-XX, coordonatori Sorina Bolovan, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, 1995, p. 43-47 și anexele p. 48-55.
- ²⁸ Cf. declarația din 1 martie 1950, Arh. SRI, vol.111, f. 410.
- ²⁹ *Ibidem*.
- ³⁰ *Ibidem*.
- ³¹ *Ibidem*, f. 411.
- ³² Vezi în dosarul 40002, vol. 112, f. 1-15.

³³ *Ibidem*, f. 1.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, f. 1-2.

³⁶ *Ibidem*, f. 3.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, f. 3. La acesta trebuia avut în vedere aportul unuia din experții cunoscuți, A. Mitrany, pe care A. Golopenția îl stima și cu care avea bune legături.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 4.

⁴¹ *Ibidem*, f. 6.

⁴² *Ibidem*, f. 7.

⁴³ *Ibidem*, f. 8.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 8-9.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 11.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 13.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 14.

⁴⁹ În *Perspectiva Istorică în care se poate situa regimul viltor*, în Arh. SRJ, dosar 40002, vol. 112, f. 16.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, f. 16-17.

⁵³ *Ibidem*, f. 17.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 18.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 19.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 20.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, f. 22.

⁶² *Ibidem*.

IV. APROPIEREA DE LIDERII COMUNIȘTI ÎN SCOPURI PROFESIONALE

Primul contact cu L. Pătrășcanu l-a avut în iunie 1944, fiindu-i prezentat acestuia de ing. H. Silber, în locuința economistului Florin Teodoru (viitor șef de cabinet).

Fruntașul comunist l-a informat despre “schimbarea orientării politicii țării” și i-a spus că urma să se ocupe, în acele viitoare circumstanțe, de radiodifuziune. Despre Golopenția îi vorbiseră lui Pătrășcanu mai mulți, între care și Miron Constantinescu. l-a propus de la început să intre în Partidul Comunist. Răspunsul său a fost negativ, arătându-și dezacordul: “Aname: îmi cade greu detașarea Basarabiei și mă tem că problema țărănească va fi rezolvată prin colectivizare și că această soluție va trebui instaurată cu forța, împrejurările de la noi fiind diferite de cele din Uniune, proprietatea individuală a pământului fiind mai veche la noi”¹.

În noaptea de 23-24 august 1944, a fost chemat la locuința avocatului Torossian din str. Armenească, unde l-a reîntâlnit pe Lucrețiu Pătrășcanu. A primit, cu acel prilej, câteva misiuni pe care le-a îndeplinit. Au urmat alte legături și întâlniri prilejuite de împrejurări oficiale: în toamna anului 1944 prezentând lucrări de-ale Institutului Central de Statistică la Ministerul Justiției; apoi, în 1945, cu ocazia constituirii Institutului de Conjunctură și a predării unor statistici privitoare la etnicii germani; în 1946 la Ministerul Justiției, intervenind pentru burse de studii franceze pentru colegi statisticieni; în 1947, la ședința de reorganizare a Institutului economic românesc și, apoi, într-o audiență specială când ar fi trebuit să-i comunice mesajul lui N. Betea de a pleca din țară. Acestea, pe lângă întâlnirile de lucru sau cele în afara programului (vizite la teatre, mese neprotocolare etc.) din timpul cât a fost împreună cu L. Pătrășcanu la Paris².

Intuiția remarcabilă a lui Golopenția i-a semnalat din toamna anului 1947 pericolul în care se afla L. Pătrășcanu; vedea deja ca iminentă arestarea acestuia. Se explică astfel: “Socoteam că înlăturarea și dispariția partidelor istorice constituie indicația că viața politică a țării va trece sub directiva executivă a Partidului Comunist. Apoi, că Partidului Comunist,

odată stăpân pe situație, va proceda la o precizare a liniei sale prin acțiuni de epurare asemănătoare proceselor politice dinainte de război din Uniunea Sovietică”³.

De altfel, lui Pătrășcanu i-a nutrit o “simpatie respectuoasă”, dar după interogatoriile repetate a numit și “acțiunile dușmănoase” ale acestuia împotriva partidului și regimului: discursul de la Cluj, din 1945, taxat de “abatere naționalistă” și intenția de a părăsi țara, preluată de la alții, ca H. Silber, N. Betea, A. Rațiu⁴. Pătrășcanu trecuse pe plan secund, din 1947, apoi fusese chiar marginalizat, cum indicau chiar datele din presa vremii.

Justificându-și mereu atitudinile, scrutându-se pe sine într-un fel de introspecție repetată, A. Golopenția a mai declarat odată, la 5 aprilie 1951, de ce nu s-a înscris în Partidului Comunist: “Pentru că socoteam, că disciplina de partid mi-ar putea impune să particip la măsuri de care n-aș fi convins. Mă temeam că se vor lua măsuri premature, fără a ține seamă de condițiile specifice din țară, care ar duce la conflict cu puterile occidentale”⁵.

Conlucrarea dintre Golopenția și Miron Constantinescu a fost foarte strânsă, cum o arată și corespondența dintre cei doi, fundamentată de altfel pe o mai veche prietenie și vederi apropiate. Intervențiile sale vizau susținerea intereselor Institutului Central de Statistică la diferite organisme coordonate de Gh. Gheorghiu Dej, I. Gh. Mauer, Tr. Săvulescu, ș.a. Cunoscător al acestor interese, Miron Constantinescu era rugat să facă front comun cu Golopenția: de pildă la destinația clădirii CARS a Ministerului Sănătății, unde - așa cum se proiectase la construirea ei - urmăreau să fie plasate serviciile de statistică demografică, sanitară și de populație ori la ocuparea posturilor libere din centrală⁶. Factorii de decizie fuseseră persuadați pentru a ajuta Institutul Central de Statistică la dotarea lui cu mijloace de transport și alte facilități. Realizările erau de altfel notabile, într-un scurt timp, respectiv în toamna anului 1947, avușese loc conferința ministerială și se pregătiseră inventarierea și fișierul întreprinderilor mari și mijlocii, legea statistică, recensământul pensionarilor și al I.O.V.R., recensământul agricol și al populației, “Buletinul Statistic”, alte publicații. De asemenea, Institutul a ajutat Primăria Bucureștilor să-și reorganizeze serviciile de statistică și să publice un “Buletin Statistic” și un “Breviar Statistic”; la 23 și 24 noiembrie, aceste lucrări de reorganizare au început, fiind puse sub conducerea lui Coriolan Gheție, un redevabil statistician care a condus inventarierea la Oradea, detașat din Institut în acest scop⁷. Munca specialiștilor din

statistică, susținută într-un ritm de campanie a întrunit adeziunea factorilor politici care presau pentru a cunoaște realitățile economice, găsiindu-se sprijin în intelectuali de bună formație profesională. De pe atunci însă, se observa paternalismul politic exercitat concret în instituțiile centrale: de pildă, la 19 noiembrie 1947, M. Constantinescu îi trimitea lui Golopenția corectura la cuvântările de la conferința pe țară, cu modificările introduse în textul acestora⁸.

La 30 august 1947, o ședință pregătitoare pusese la curent personalul Institutului de Statistică asupra metodologiilor inventarierii întreprinderilor, acțiune de mare amploare rezultată în urma pregătirii legii naționalizării principalelor mijloace de producție. Aceasta urma să fie comunicată diferitelor ministere și autorități centrale. O scrisoare a lui Golopenția către Miron Constantinescu ne lămurește asupra conlucrării lor pe linia aplicării măsurilor de evidențiere a resurselor și agenților economici luate în acel an⁹. La 29 noiembrie 1947, Golopenția i s-a adresat lui M. Constantinescu, arătându-i dificultățile întâmpinate la recensământul general, cum rezulta din comportamentul Primăriei Ploieștilor; apoi, trimitea corecturile la *Registrul agricol comunal* și formularul de recensământ agricol și de populație. Îl anunța că a pregătit conferința ministerială pentru reorganizarea statisticii. Cât privea pregătirile pentru recensământul general (agricol și demografic), i-a solicitat sprijin pentru ca Ministerul de Interne și cel al Educației Naționale să-și dea concursul, inclusiv financiar. Comunicând experimentarea pe teren a formularelor de recensământ, s-a angajat ca, la 8 decembrie, să lanseze multiplicarea acestora, să facă instruirea operatorilor și să pregătească opinia publică, astfel ca, la 15 ianuarie 1948, lucrările să poată începe. Îl preocupă editarea "Buletinului Statistic", văzut drept "cartea de vizită" a oricărei instituții specializate. Desigur, țineau, prin acesta, "să facem figură nu numai azi și nu numai față de superiorii noștri, ci și în fața posterității și a breslei noastre"¹⁰.

Un rol deosebit l-a jucat Institutul Central de Statistică în realizarea recensământului din 1948. Problemele cu care s-au confruntat - de ordin economic, social, cultural, politic - au fost numeroase și greu de depășit. Un aspect: înregistrarea militarilor; aceștia erau dispuși pe unități militare și nu pe cercuri teritoriale. În vedere rezolvării, A. Golopenția l-a rugat, la 23 februarie 1948, pe Miron Constantinescu să intervină la Emil Botnăraș, pentru a le furniza informațiile din această categorie¹¹.

În Institutul de Statistică, atât cât l-a condus, Golopenția a încercat

să se opună intervențiilor de natură politică. În anii 1947 și 1948, acestea atinseseră cote înalte, pe fondul unei noi politici de cadre și a reorientării direcțiilor profesionale. Ca director general, el a încercat să păstreze autonomia și autoritatea profesională, atât a institutului, cât și a personalului, izbindu-se însă de organizațiile de partid și de sindicat. La o intervenție pentru dr. D. C. Georgescu, făcută la M. Constantinescu, acesta îi administrează o "lecție" partinică de neuitat. Afirmând că sprijină "cu toată tăria" propunerile de reorganizare prezentate de partid și sindicat, liderul comunist îi scria la 31 martie 1948: "Noi nu plutim pe deasupra claselor și partidelor, ci participăm activ la lupta lor. Și lupta aceasta nu se dă numai pe tărâm economic și social, ci și pe tărâm ideologic și teoretic. Institutul Central de Statistică nu poate fi o instituție neutră (?) ci trebuie să contribuie activ la reconstrucția și la făurirea economiei planificate socialiste în România. *Încadrările în diferite funcții de conducere nu se fac pe criterii strict profesionale, ci și politice* (subl. n.). Între doi candidați de egală valoare profesională, unul «apolitic» și altul comunist voi prefera totdeauna pe cel de al doilea"¹². Susținând un alt contracandidat ca director în locul marelui specialist, Miron Constantinescu l-a declarat pe acesta nepotrivit funcției de conducere și l-a amenințat cu "un concediu de lungă durată pentru a-și îngriji sănătatea", iar vechiului său prieten A. Golopenția i-a atras atenția să nu se mai lase "întrâurit de oamenii vechi și cu concepții negative, ci de a te înconjura cu oameni tineri și care pregătesc viitorul. Am impresia că faci prea adesea front comun cu Georgescu și prea arare cu Biji, Onică, Apolzan"¹³.

Atunci când A. Golopenția a cerut sprijin pentru specialiștii de la Ministerul Finanțelor, condus de Vasile Luca, ce erau epurați din motive politice, Miron Constantinescu i-a precizat:

"a) Sunt *din principiu* împotriva intervențiilor; b) Sunt *în practică* împotriva intervențiilor și nu le fac decât în cazuri cu totul excepționale; c) în astfel de cazuri verific de câteva ori și din mai multe surse de informații calitatea oamenilor pentru că nu pot angaja prestigiul Partidului (al meu ca membru al Partidului) în chestiuni necontrolate; d) dacă oamenii la cari te referi sunt cinstiți și muncitori n-au de ce să se teamă. Tovarășul ministru Vasile Luca este un om drept și caută să strângă în jurul său astfel de oameni. Dacă nu sunt (n-au fost) corecți, intervenția mea nu le va îmbunătăți situația și mă va pune pe mine într-o situație penibilă pe care sunt convins că nu o dorești. Iată de ce, dragă Anton Golopenția, nu voi interveni pentru acești cetățeni și nici în general"¹⁴. Atitudinea respectivă a activistului

comunist Miron Constantinescu o vom regăsi și cu alte ocazii, dar mai ales aceasta s-a manifestat față de cei care nu s-au angajat politic de partea regimului.

Lupta cu cancanurile și sforăriile celor care pescuiau în apele tulburi ale vremii l-a consumat. De aceea-i scria, dezamăgit, lui Miron Constantinescu: "Am înțeles cu mâhnire că tactica ce se urmează de cei ce te informează asupra Institutului este următoarea: se spune că eu, cel despre care se știe că mă bucur de prețurile ta, aș fi un om de înțeles, dacă nu m-aș lăsa influențat de dl. dr. D. C. Georgescu. Nu-mi place să-l acuz pe cei cu care trăiesc și lucrez, chiar și când sunt foarte decepționat. Nu voi spune nici acum nimic despre cei ce încearcă să-ți arate experiența când trebuie asigurat succesul deplin al lucrărilor pe care le-ai inițiat. Mai ales deoarece nu revii asupra hotărârilor luate căci nici chiar membrii de partid nu sunt scutiți, nu pot evita probabil adesea subiectivismul și pasiunea când te informează"¹⁵.

În prima duminică a lunii octombrie 1947, din nou îi scrie lui M. Constantinescu. De data aceasta, dezvăluia un plan de susținere a Institutului pentru Cercetări Sociale prin finanțarea acestuia de Ministerul Finanțelor și BNR. Acestui institut, Ministerul Educației îi tăia subvenția nemaiputând plăti chiria, telefonul și secretara, pe motivul că "vânzarea de publicații nu aduce mai nimic". Intervenind în favoarea institutului, care nu trebuia "să dispară", îl ruga pe M. Constantinescu să-l sprijine. Îi reamintea că multe institute economice și de statistică din Franța, cu ai căror conducători luase legătura în anul trecut, și-au dat asentimentul să primească specialiști români la stagii de perfecționare, în care sens i-a și propus pe N. Betea, C. Pavel, Șt. Popescu și A. Rațiu. Și în favoarea acestora intervenise, pentru a pleca la stagii în cadrul Institutului Național de Statistică de la Paris, la Institutul Național de Demografie și la Institutul pentru Studiul Opiniei Publice¹⁶. Din nou i-a solicitat sprijinul pentru spațiul deținut de Institutul de Igienă, care fusese inițial clădirea Statisticii; directorul acestuia, prof. Ed. Nicolau, le spusese că "în România nu importă destinația inițială a unei clădiri, acțiunea de sănătate publică este încă în faza bacteriologică (lupta cu tifosul exantematic etc.) și că încă nu s-a ajuns în faza în care cooperarea cu statistica demografică să fie necesară (ceea ce e cel puțin exagerat, căci problema în România este nu combaterea epidemiilor accidentale legate de războaie, ci diminuarea mentalității infantile și a mentalității de pe urma anumitor boli sociale și infecțioase contagioase și organice în regiunile unde e mai accentuată, care se realizează numai prin planuri bazate pe informația

oferită de statistică demografică, decese pe vârste, după cauze)¹⁷. Înțelegând rațiunile de moment, lipsa de spații și cea de structuri, el îl cere lui Constantinescu o vizită directă a localului, pentru ca - prin înțelegerea cu Institutul de Igienă - să hotărască destinația acestuia¹⁷.

Devotat noului regim, Miron Constantinescu a fost unul dintre inspiratorii căilor și mijloacelor instituționale care-i asigurau acestuia trăinicia. În primul rând, coordonând programele de planificare la nivel național, a racordat Institutul Central de Statistică la Comisia de Stat a Planificării, instituind pentru acesta un plan de lucrări controlat. A dirijat clar orientarea publicațiilor - "Sociologie Românească" și "Anuarul Societății Române de Sociologie" -, care trebuiau "recitite cu ochi noi. Până atunci nu vor putea apare. Eu nu sunt de părere să «sporim misterele lumii» cum spunea Blaga ci trebuie să le deslegăm și expunem clar. Voi răspunde că nu Blaga, inspiră aceste publicații. Știu - Dimitrie Gusti"¹⁸. Reținând intervenția sa pentru burse de studii în Franța, i-a replicat: "prieteniile noștri care vor să învețe pot face aceasta dar nu în Franța, *ci în U.R.S.S.* În Franța numai statistică nu vor învăța în perioada ce urmează. I.C.S. - va trimite, în iarna aceasta, învățăcei la Moscova"¹⁹.

De anul nou 1947, răspunzând urărilor și cadourilor de carte făcute de Miron Constantinescu, Golopenția i-a răspuns trimițându-i cărți de Ion Ionescu de la Brad și P. S. Aurelian. I-a mulțumit, de asemeni, "pentru grija arătată Institutului, statisticii și oamenilor de aici", adăugând simpatia și stima sa pentru "partea din activitatea ta care se petrece pe liziera dintre guvernare și cercetare științifică"²⁰.

Susținut de Miron Constantinescu să ocupe postul de director general al statisticii, Golopenția s-a arătat lucid în aprecierea condiționărilor ce rezultau: "Cred că ar fi bine dacă delegarea mea în fruntea Institutului ar fi considerată drept o tranziție și postul ar fi conferit în mod definitiv unui membru priceput al Partidului Comunist. Se mai găsește în Institut cel puțin o persoană care intrunește și acceptă și care poate izbuti să satisfacă în aceeași măsură ca mine nevoile Departamentelor"²¹. S-a referit la Mircea Biji, continuând: "Deosebirea în domeniul lucrărilor generale de documentare statistică între ceea ce aș putea face eu și ce va face altcineva nu importă prea mult în anii aceștia. În schimb, nu va putea fi și nu se va simți stânjenit ca mine, de presiunea comitetelor și diferitelor organe politice și parapolitice"²². Era firesc, credea Golopenția, "ca numirea mea să nu fie bine văzută de comitetele și de comisiile în subordine, care se voiau luate în seamă". Modest și convins că era destinat doar științei, el afirma: "știi și te-am

informat că n-am ambiții și nu doresc puteri lumești... M-am hotărât de mai mulți ani să evit politica și să mă consacru exclusiv științei”²³. Ne apare, încă o dată, omul dezinteresat, profesionistul desăvârșit lipsit de ceea ce majoritatea semenilor săi manifestau: dorința de putere. O și spune, în sensul că postul propus “reprezintă o fărâmă de putere, care poate fi râvnită sau care trebuie supus influențelor lor” (a oamenilor “comitetelor politice și parapolitice”, n.n.)²⁴. Or, “Nefiind înregimentat, sunt pradă ușoară pentru orice înscris fie el cât de recent, care dorește fărâma de putere care mi-a căzut în poală sau subordonarea ei față de comitetul din care face parte”²⁵. Chiar astfel au stat lucrurile, repetând cele petrecute - ca reacție - în toamna aceluși an în cazul dr. S. Manuilă, atacat de sindicate și partid. Din asemenea considerații, el a refuzat oferta lui M. Constantinescu, temându-se de “ortodoxii din comitete”, declinand postul. Totuși, cuvântul confratelui ajuns mare în ierarhia comunistă a contat, rămânând să gireze funcția de director general. Dar desemnarea sa nu a fost întâmplătoare: se știa, s-a argumentat în acest sens, că era persoana cea mai autorizată să pregătească proiectul Legii de organizare a Institutului și lucrările de mare anvergură care erau vitale necesare regimului politic. Oricum, nu pentru mult timp. Prin martie 1948, Golopenția i-a cerut lui M. Constantinescu să intervină la secretarul general Mievski de la Finanțe, întrucât Institutului i se redusese 127 milioane lei din bugetul aprobat de 385 milioane lei. O atare măsură făcea mari greutăți deplasărilor în teren pentru censorii și controlorii lucrărilor statistice. I se plângea, și cu acel prilej, de greutățile întâmpinate la numirea personalului, prevalând valoarea politică și nu cea profesională, intervenind din nou în favoarea unor buni specialiști²⁶. Exasperat de imixtiunea partidului în a-și asigura toate funcțiile de conducere din institut, Golopenția deplânge - cu un alt prilej - consecințele: “Sunt prea puțini statisticieni, ca Republica să n-albă nevoie de ei în multe locuri, cel puțin ca tehnicieni plătiți cu bucată. S-ar putea ca, vreodată, chiar Institutul Central de Statistică să apeleze la vreunul dintre ei”²⁷.

Pregătit prin câteva reuniuni preliminare, recensământul general din ianuarie 1948 a fost un adevărat examen pentru Institutul Central de Statistică. Personalul Serviciului Exterior, controlorii și controlori giranți au fost instruiți în trei mari centre: la București (16-17 decembrie 1947) cei din Muntenia, Oltenia și Dobrogea; la Sebeș - Alba (19-20 decembrie) cei din Banat și Transilvania; la Bacău (19-20 decembrie) cei din Moldova. La rândul acestora, ei au efectuat instruirea membrilor comisiilor de plasă

din fiecare județ în zilele de 3-4 ianuarie 1948, iar cei din birourile comunale la 7-8 ianuarie 1948. Peste 160 de persoane au participat la această amplă lucrare de pregătire metodologică²⁸, întreaga acțiune fiind urmărită direct de dr. D. C. Georgescu, I. Negru, P. Onică și supervizată de A. Golopenția. Responsabilii recensământului s-au achitat cu mult profesionalism de finalizarea acestuia²⁹. Socotind că această excepțională lucrare a reușit, acesta din urmă era convins că "Cei speriați de svonuri au declarat până la urmă nu mai puțin speriați de eventualele consecințe ale nedeclarării", rezultatul fiind că "vor ieși mai bine suprafețele și mai slab inventarul viu și mort"³⁰. Despre reușită, Golopenția s-a grăbit să-i scrie lui M. Constantinescu, trimițându-i veștile, prin curier, la Moscova: "Prefecții au mobilizat organele administrative, partidele, organizațiile. Ajutorul primit a fost incomparabil mai important decât cu prilejul inventarierii"³¹. Dar el a sesizat - în aceeași corespondență - și unele consecințe ale faptelor politice: "Șvabil și sașii de care ne-am interesat prea puțin, preocupați de recensământul agricol și de problemele generale, s-au declarat, se pare, pe capete unguri"³². După estimările sale, până la 15 februarie 1948 datele pentru București puteau fi predate, iar cele pentru țară până la 15 martie; acestea vizau în special populația, distribuția proprietății, clădirile, locuințele, analfabeții, suprafețele exploatare, exploatațiile după mărime, animale și inventare, brațele de lucru și problemele economico-sociale. O sinteză de mare amploare, dând posibilitatea unei adevărate radiografii asupra societății românești.

La început de an nou, Institutul Central de Statistică își depusese proiectul de buget (300 milioane lei) și aștepta prezentarea, la 2 februarie, a celor 200 de funcționari angajați în urma deciziei din 7 noiembrie 1947 a comisiei ministeriale; specialiștii acestuia pregătiseră și primul număr al "Buletinului de conjunctură", dat deja la tipar, la fel un "Buletin" comun al departamentelor economice și "Buletinul Statistic" pe 1947³³.

Într-o scrisoare către A. Golopenția, din 20 martie 1948, Miron Constantinescu își dădea aprobarea pentru multiplicarea rezultatelor recensământului agricol, cerându-i să le trimită, însoțite de o adresă, tuturor demnitarilor. În special, trebuia să dea o atenție "deosebită" lui Th. Săvulescu și a lui Gh. Vasilichi, celui din urmă destinându-i și o lucrare specială despre analfabetism. Oprind pentru examinare atentă datele recensământului clădirilor, Constantinescu s-a explicat: "Un proverb popular spune că nu e bine să-ți arăți toată zestrea dintr-o dată!"³⁴.

Sub conducerea lui A. Golopenția, Institutul Central de Statistică a dirijat executarea unor lucrări de o deosebită complexitate, între care:

inventarierea întreprinderilor mari și mijlocii (15 octombrie 1947), *recensământul general agricol și al populației* (25 ianuarie 1948), *cercetarea bugetelor a 6000 de salariați* (iulie 1948). Totodată a fost organizată Conferința ministerială pentru reorganizarea statisticii (18 octombrie 1947) și s-a introdus registrul agricol. Alte lucrări au fost, tot atunci, pregătite, printre care recensământul întreprinderilor industriale din toamna anului 1948 și un recensământ al mâinii de lucru³⁵. În ceea ce i se va imputa, ulterior, și anume că nu a suspendat schimbul de publicații cu străinătatea ca și oprirea trimiterii de date statistice în străinătate, A. Golopenția nu a văzut nici un pericol³⁶. El a considerat - normală judecată! - "că schimbul de publicații între oamenii de știință din diferitele țări e esențial pentru progresul științei și mă nemulțumeam faptul că nu vedeam în librării decât prea puține cărți și reviste străine din alte țări decât Uniunea Sovietică"³⁷.

Eforturile sale de a susține statistica din România au continuat și în anul următor.

La 29 martie 1948, anunțându-l pe Miron Constantinescu despre diminuarea drastică a bugetului, ceea de îngreuna activitățile de teren ale Institutului, Golopenția s-a plâns din nou de "cumpănitul valorii profesionale și a valorii politice"³⁸. Lupta pentru posturile de conducere, în care partidul și sindicatul s-a amestecat cu atitudini și propuneri subiective, s-a acutizat, ajungându-se deja la conflicte între directorul general și reprezentanții acestora. Mai ales propunerile sindicatului, imixtiunea acestuia afectau munca institutului, ceea ce-l făcea pe Golopenția să noteze: "N-am fost angajat personal în propunerile pentru chemări în funcții superioare. Am căutat și caut numai să-mi fac datoria de șef de echipă nelăsând să treacă nesemnificate acțiunile subiective care subliniază politica în gesturile de politicianism sindical sau spirit partizan"³⁹. Fiind informat că M. Constantinescu se hotărâse să supună spre aprobare decretul de numire a lui, ca director general, Golopenția îl ruga "să reții hârtia. Aș dori să părăsesc Institutul în momentul când va fi necesar să declin funcția primită în august 1947. Aș vrea să-mi termin lucrările începute în cadrul Oficiului de Studii"⁴⁰.

Intransigența și competența - ambele recunoscute - ale dr. C. Georgescu, l-au făcut dușman al intrigilor sindicale și de partid, indezirabil deci Institutului. Agasat peste măsură de coterile zilnice, Golopenția a protestat față de eliminarea specialistului, avizată de M. Constantinescu. La 1 martie 1948 - apropiindu-se avansările de la 1 aprilie - el scria: "Încep să mă simt ca un copil pentru ale cărui fapte este bătut un frate. Pentru dreapta ta informare (a lui Miron Constantinescu, n.n.) ar fi util să

asculți ambele părți în cauză când e vorba de un om care a muncit pe brânci (...) care are meritul de a fi fost pilonul atât al inventarierii cât și al recensământului”⁴¹. Uitase, oare, de amenințarea “partinică” a demnitarului?!

Pasionat de munca sa - găsind în Miron Constantinescu un spirit, de asemeni, interesat - la 30 aprilie îi trimitea primele exemplare din monografia *Covurlui*, alături de broșura cu datele demografice pe 1946; îl anunța, tot atunci, că “Onorurile unei cărțului cu rezultatele recensământului populației și clădirilor pentru municipiul București, care a ieșit alaltăieri, sunt făcute de dl. primar Doncea”. În lucru se afla la acea dată “Buletinul industriei extractive” pe 1940/1945⁴². Alte date statistice - referitoare la populația evreiască - însoțite de cartograme i le-a trimis în 3 iunie 1948. Statistica respectivă învedera diminuarea numerică a evreilor în județele din nordul țării și în multe orașe, exceptând capitala, față de numărul acestora în 1947 (428.000)⁴³.

A putut sau nu, a vrut sau nu, a făcut Miron Constantinescu sau nu intervențiile necesare ca să-l absolve pe Anton Golopenția de pedeapsa închisorii, iată întrebări la care nu avem răspunsuri certe. Cel închis i-a adresat numeroase scrisori cerându-i înțelegere, clemență și ajutor. Celălalt, ridicat la mari demnități în stat și ierarhia de partid, nu lasă să se vadă, în dosarele cazului, vreun răspuns direct. Dar atenția cu care a fost anchetat Golopenția, chiar de procurorul general, ne indică implicarea lui M. Constantinescu. Oricum, Golopenția scria: “Mă gândesc la Dv. cu gratitudine și regret din inimă că am ratat puțința de a reveni lângă Dv. toamna trecută (1949, n.n.) sau iarna aceasta și de a colabora la câteva realizări. Vă voi rămâne îndatorat și dacă nu mă puteți ajuta. Vă doresc numai bine, pentru opera și cariera Dv. și familie”⁴⁴.

După 5 luni de regim celular, el înțelesese “lucruri surprinzătoare”, dar mai ales că “nu poți rămâne de capul tău într-o țară și într-o epocă când s-a produs o revoluție”⁴⁵. Despre ajutorul scontat măcar pe seama familie sale, de la M. Constantinescu, îi scria soției sale, Ștefania: “Sper că la vreo nevoie mai mare poți să i te adresezi, dacă nu voiu scăpa. Eu l-am rugat într-o scrisoare să-ți acorde ocrotire, dacă vei avea nevoie, în privința postului sau locuinței”⁴⁶. Se știa de pe atunci condamnat căci “Faptele sunt fapte. Vinile vine. Nu pot afirma și nu doresc să afirm că sunt nevinovat. Nu pot spera decât că se va face un act de grație cu mine”⁴⁷.

Cunoscător al propriilor resurse intelectuale, Golopenția îi observa lui Miron Constantinescu: “Prin două preocupări aș fi putut deveni imediat

util acțiunii de guvernare și vieții științifice. Prin preocupările mele de metodologia științelor sociale și prin preocupările de statistică istorică”⁴⁸. El a avansat propunerea - în scopul pregătirii cadrelor ce se ocupau de planificare - de a fi completată pregătirea planificatorilor prin cursuri de documentare socială, de cercetări sociale și de documentare regională, tipărindu-se modele de analiză și studii de caz. Mai mult, înființarea unui *Institut de documentare socială*. Cât privește *istoria românilor*, a considerat că aceasta “va ajunge să fie scrisă în mai mare măsură în spiritul materialismului istoric, fiindcă se vor folosi toate informațiile asupra stării din ultimii 250 de ani a populației, a localităților, a economiei, a claselor sociale etc., care se găsesc în arhive și prin diferite lucrări contemporane”⁴⁹. Statistica istorică urma, astfel, în opinia lui, să ia o dezvoltare foarte mare, servind cercetarea istorică. Asemenea concepție are în cazul său sorgintea într-o sistematică pregătire profesională, care l-a făcut să fie foarte documentat. Documentarea era, astfel, cheia de boltă a tezelor sale științifice. Bineînțeles, o documentare sistematică. În acest sens, ofertei de schimburi și colaborări științifice - făcută lui Ph. Moselly în 1946 - între instituțiile românești și cele preocupate de sud-estul european din Statele Unite, A. Golopenția îi găsea obiectul în “analize sociologice” rezultate prin metode statistice. Întrucât observa că rezultatele cercetărilor din România erau valabile, uneori și unor țări vecine, a propus atenției americanilor teme ca analfabetismul între 1870-1930, evoluția urbană în lumina recensămintelor periodice de după 1859, date asupra Bucureștilor, efectele împărțirii Transilvaniei, distribuția geografică a localităților, date asupra naționalităților etnice sau structurii profesionale. Prin asemenea propuneri, el vedea utilă “sporirea surselor de documentare americane asupra noastră și, sperăm, pe de altă parte, să impunem mai ușor conaștrilor noștri perspective noi dacă vom putea invoca girul unor publicații americane”⁵⁰. Propunerile și le-a însoțit de un aide-memoire trimis din Paris istoricului american, propunând ca Institutul de Științe Sociale și cel de Statistică să dezvolte legături cu instituțiile similare din SUA pe temele de mai sus⁵¹.

Lui A. Golopenția i se datorează inițierea, în 1945, a revistei “Comunicări Statistice”, care s-a dorit gazda preocupărilor celor ce efectuau cercetări în acest domeniu. Aflat printre cei care-și păstraseră viu interesul pentru studierea concretă a realităților rurale, a inițiat, în martie 1947, conducând o echipă de reputați confrăți, o cercetare asupra mecanismelor relațiilor cadastrale. Rezultatele, deduse din această aplicație, au fost utilizate cu prilejul organizării recensământului agricol din 1948.

Pentru a sistematiza documentarea se cer legături bilaterale și între specialiști. Tocmai de aceea, Golopenția a lărgit zona de informare în afara țării, întreținând legături cu cei mai buni specialiști din Europa și America.

Un alt beneficiar al trimiterilor de cărți și periodice a fost universitarul belgian Jacquemyns Guillaume. Sociolog care s-a documentat și în România prin 1938, cunoscător bun al rezultatelor cercetării monografice, acesta era director al Institutului belgian pentru studiul opiniei publice de la Bruxelles. Pe timpul războiului păstrase cu Golopenția bune legături, acestea rezultând și dintr-o felicitare trimisă la 6 decembrie 1942 cu ocazia noului an ce se apropia; s-au revăzut după război, la Paris, aceste legături continuând⁵².

Institutul de Statistică a înlesnit multora din cei interesați de cultura și civilizația românească, accesul la documentații și bogata sa bibliotecă. De un asemenea ajutor s-a bucurat un alt diplomat american, prof. Dunham, care lucrase în cadrul Legației S.U.A la București, ca atașat cultural. Acesta își va susține, de altfel, teza de doctorat asupra *civilizației țăranului român și artei țărănești* la Facultatea de litere bucureșteană în 1948; soția diplomatului american s-a ocupat și ea de studiul familiei în România⁵³.

Încercând să mențină Institutul Central de Statistică în legături cu lumea, Golopenția a încălcat, fără voie, legile izolării impuse, la mijlocul deceniului al cincilea de ideologia comunistă. Pentru o atare culpă el a și plătit.

NOTE

- ¹ Cf. declarația A din 9 noiembrie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 708-709.
- ² Cf. declarația B din 9 noiembrie 1950, *ibidem*, f. 725-727. Vezi și la Anton Rațiu, *Destine paralele*, p. 147-150.
- ³ Vezi declarația din 24 mai 1951, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 1023.
- ⁴ Cf. declarația din 14 aprilie 1951, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 965-967.
- ⁵ Cf. declarația, în loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 920.
- ⁶ În scrisoarea către M. Constantinescu din 28 octombrie 1947, loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 147.
- ⁷ Alte date în scrisoarea către M. Constantinescu din 22 noiembrie 1947, *ibidem*, f. 148-150.
- ⁸ Cf. scrisoarea din 19 noiembrie 1947, *ibidem*, f. 151.
- ⁹ Cf. scrisoarea din 27 septembrie 1947, loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 21-22.
- ¹⁰ Cf. scrisoarea în Arh. SRI, dosar 40002, vol. 112, f. 141-142.
- ¹¹ Cf. scrisoarea în Arh. SRI, dosar 40002, vol. 112, f.234.
- ¹² În Arh. SRI, dosar 40002, vol. 112, f.143.
- ¹³ *Ibidem*, f. 144-145. Ultima persoană, Lucla Apolzan, bine cunoscuta etnografă și statisticiană, a fost însă, în 1950, exclusă din partid și concediată, fiind obligată să lucreze, timp de câțiva ani, ca muncitoare textilistă la fabrica bucureșteană "7 Noiembrie".
- ¹⁴ Cf. scrisoarea din 19 noiembrie 1947, *ibidem*, f. 152.
- ¹⁵ Scrisoare-concept nedată, în loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 203.
- ¹⁶ În scrisoarea din 2 octombrie 1947, loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 17.
- ¹⁷ *Ibidem*, f. 18-19.
- ¹⁸ În scrisoarea către A. Golopenția din 2 noiembrie 1947, loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 16.
- ¹⁹ *Ibidem*.
- ²⁰ Cf. scrisoarea din 2 ianuarie 1947, loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 161.
- ²¹ În scrisoarea din 14 septembrie 1947, loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 175.
- ²² *Ibidem*.
- ²³ *Ibidem*.
- ²⁴ *Ibidem*, f. 176.
- ²⁵ *Ibidem*.
- ²⁶ Copia scrisorii în Arh. SRI, dosar citat, vol. 112, f.177.
- ²⁷ Într-o scrisoare care apără situația unei matematiciene, dș-ra Corciorescu, *ibidem*, f. 179.
- ²⁸ Cf. referatul lui P. Onică din 5 decembrie 1947, loc. cit., dosar cit., vol.112, f.153.
- ²⁹ Pentru Muntenia și Dobrogea - Răcoviță; Moldova de Sud - P. Onică; Oltenia - D. C. Georgescu; M. Biji în județele Brașov - Oradea; Șerban Gheorghiu, Satu Mare și Sălaj; I. Negru, Arad și Timiș; C. Pavel, Covurlui; G. Retegan, Someș; Chibul, în Seculme, Târnave și Mureș; Golopenția, în Moldova de Nord și Bucovina; cf. scrisoare din 30 ianuarie 1948, loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 24.

³⁰ *Ibidem*, f. 25.

³¹ *Ibidem*, f. 24.

³² *Ibidem*, f. 25.

³³ *Ibidem*, f. 25-26.

³⁴ Cf. scrisoare din 20 martie 1948, loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 156.

³⁵ Cf. declarația din 8 iunie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 635.

³⁶ *Ibidem*, f. 636.

³⁷ Cf. declarația din 9 iunie 1950, *ibidem*, f. 650.

³⁸ În Arh. SRI, dosar 40002, vol. 112, f.174.

³⁹ Vezi scrisoarea către M. Constantinescu din 31 martie 1948, loc. cit., vol.112, f. 169-170.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 171.

⁴¹ Vezi scrisoarea, în loc. cit., supra., vol.112, f. 20.

⁴² Vezi scrisoarea, în loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 162.

⁴³ Cf. scrisoarea din 3 iunie 1948, *ibidem*, f. 154-155.

⁴⁴ Cf. scrisoare nedată, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 639-640.

⁴⁵ Vezi o altă scrisoare nedată, *ibidem*, f. 641.

⁴⁶ În loc. cit., dosar cit., vol. 111, f. 646.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 647.

⁴⁸ Cf. scrisoarea din 17-18 mai 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 594.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Cf. scrisoarea în loc. cit., dosar cit., vol.112, f. 4.

⁵¹ Cf. cople scrisoare, *ibidem*, f. 28-32.

⁵² Vezi felicitare în Arh. SRI, dosar 40002, vol. 112 și declarația lui Golopența din 10 noiembrie 1950, *ibidem*, vol. 111, f. 766.

⁵³ Vezi în declarația din 14 noiembrie 1950, loc. cit., dosar cit., vol.111, f. 803-804.

V. DOCUMENTAREA - SURSĂ VITALĂ DE REALĂ CUNOAȘTERE

Anton Golopenția are meritul incontestabil de a fi susținut faptic documentarea de cea mai bună calitate asupra realităților istorice, etnografice, demografice, statistice din România. El este un precursor al mai multor domenii din științele politice, economice și administrative, deopotrivă teoretician al sistemelor moderne de informare-documentare din țară, care au fost experimentate prin diferite modele în anii de după 1950¹.

Impus atenției cercurilor politice prin vizionarism și intuiție, deși opera sa nu s-a putut împlini, recunoașterea meritelor sale științifice se cere din ce în ce mai mult. Cum în ultimii ani au început să apară lucrări care contribuie la reconsiderarea vieții și operei învățatului², nădăjduim că un asemenea proces de restituire să ofere un tablou veridic, completând informația ce privește mai ales deceniul marilor prefaceri (al cincilea). În acest răstimp, a strălucit meteoric Anton Golopenția.

El capacitase, de altfel, încrederea celor mai de seamă specialiști ai domeniului său, care îi împărtășeau nu numai planurile profesionale, ci chiar gânduri intime legate de vremurile ce le erau date să le înfrunte. La 26 iunie 1943, S. Manuilă i s-a confesat asupra programelor de adecvare a statisticii la condițiile de război; fiind vorba de un efort de "reorganizare" a tuturor departamentelor, îi cerea să rămână la Institutul Central de Statistică, întrucât în acel loc, eruditul profesor și-i asociase pe dr. Comșa, prof. Banu, prof. H. H. Stahl, ș.a.³. Îi scria, din nou, la 5 noiembrie același an, îndemnându-l: "Fă tot ce omenește poți face pentru a ajuta. Este unul din principalele rosturi în viață a oamenilor superiori. Să rezolvăm probleme? Este o șansă rară, pentru care trebuie mult noroc. Cred că evenimentele ne împiedică de a realiza idealul nostru. Dar așa nu înseamnă că nu puteți salva nenumărate suflete. Recent, m-am preocupat de problema evreilor din Transnistria. Am arătat, că este punctul grav ce ni se va ridica la conferința de pace. Cred că nu trebuie să neglijăm ziua de mâine. Avem nevoie de toate voturile la conferință. Dacă se va lua o hotărâre, te voi aviza. Vei judeca d-ta, dacă vei avea vreun rost în această chestiune, în care pe noi ne interesează aspectul

de politică națională, indiferent de evenimentele și odiul zilei de azi (subl.n.). Națiunea trăiește și mâine, nu numai astăzi”⁴. Aflat, în acel răstimp, în Transnistria, unde coordona echipa de cercetări sociologice privind românii din regiune⁵, Golopenția avea să adâncească experiența din anul precedent, 1942, când - în colaborare cu Institutul de Științe Sociale al României - a condus lucrările din ianuarie - martie de inventariere din Transnistria⁶. Cu acel prilej a fost investigată monografic așezarea Valea Hoțului din județul Ananiev, iar 4 echipe fixe și 2 mobile au lucrat în localitățile de pe malul Bugului până la Nicolaiev, pe râul Jelaneț și Valea Gromoklieji, în zona Cherson și Odessa.

La scrisorile sale, din spațiul nistrean, S. Manuilă îi răspundea: “Eu nu pot să prejudiciez asupra evenimentelor și nici nu pot să te sfătuiesc. Judecă d-ta moment de moment și fă ceea ce judecata d-tale îți spune că e bine pentru neamul nostru. Evenimentele din est ne frământă și pe noi. Evident, aici funcționează fantezia, ce înlocuește experiența de pe teren. Dar nervii sunt deopotrivă încordați. Am făcut uz de informațiile d-tale, într-un memoriu. Au fost binevenite. Dificultățile noastre le cunoști. Comisii, Oficiul de licitații și alte forme paralizante. Iar înțelegerea problemelor - o iluzie. Vă urez tuturor reușită. Să puteți fi mulțumiți, că ați făcut bine”⁷. În directă legătură cu tehnicile de evaluare a realităților demografice și statistice, Golopenția era întrebat de dr. Eugen Seidel, și acesta participant la lucrările din Transnistria, în zona Bugului⁸.

Planurile lui S. Manuilă de a reorganiza statistica românească nu s-au putut împlini în anii războiului, ele fiind amânate până după încheierea acestuia; România fusese izolată pe plan extern, legăturile celor din Institutul Central de Statistică tăiate. La noile încercări, postbelice, Golopenția a făcut parte dintre cei avizați a participa la repunerea studiilor respective pe noi suporturi. În acest scop, el și-a refăcut relațiile de confrerie profesională cu marii specialiști pe care-i cunoscuse în timpul specializării și al doctoratului. În acest sens, după ce în anii războiului, profesorul englez originar din România, D. Mitrany, întrerupsese corespondența cu prietenii săi români, la 3 mai 1946 îi scria lui A. Golopenția - mulțumind pentru cărțile trimise - : “să mă ții la curent cu orice studii despre chestiunile sociale și de organizarea statului la noi”. Cu același prilej îi trimitea și el noi lucrări de sociologie, comunicându-i planurile sale și întrebând: “Ce se face pe la dv. în materie de studii? Mai există Institutul? Și ce au devenit colaboratorii pe care i-am cunoscut? Ce face Bucuță? Și dr. Lupu? D. Rosetti mai este la Academie? Dacă îți este posibil, m-ar bucura să am vești despre cei cu care am

lucrat în trecut și sper că-mi vei scrie mai mult despre activitatea d-tale. Între timp, te asigur că nu te-am uitat tot timpul, și că îmi face o deosebită plăcere să ne putem relua relațiunile”⁹. Mulțumiri pentru cărțile tipărite sub egida Institutului sosiseră și din partea Institutului universitar de informare socială și economică / Centrul belgian pentru studiul opiniei publice și pieții “INSOC”, din Bruxelles, asigurându-i pe S. Manuilă și A. Golopenția de disponibilitatea cooperării de specialitate¹⁰. Din Geneva, C. Brăiloiu¹¹ a luat legătura - în scris - la 20 septembrie 1946, cu A. Golopenția, care se afla la Paris, în “echipa” tratatului de pace. Îi mulțumea pentru “grija ce mi-o porți” și pentru o carte a lui Gh. Pavelescu, rugându-l să-i facă un serviciu, respectiv să ducă o scrisoare, soției sale, aflată la București. Regretând că prietenul său nu rămâne în Apus, își arăta părerea de rău că nu l-a putut întâlni pe Gh. Tătărescu, dar “anti-camera nu-i de mine, anti-antetul și mai puțin”. Totodată l-a informat că lucrase la *Recherches sur le repertoire de Drăguș (Vie musicale d'un village)*, care înainta “piano ma sano” și că i-a trimis lui Ph. Moselly, investind “capital” - deci pe spesele sale - extrase de capacitate proromânească¹².

Foarte încântat de cărțile primite, apreciate ca deosebit de utile pentru studiile sale viitoare, s-a arătat universitarul american John C. Campbell, membru al Consiliului pentru Afaceri Străine al Delegației S.U.A la Conferința de pace de la Paris. Adresându-i mulțumiri lui Golopenția și S. Manuilă, nu numai în nume propriu, ci și în cel al guvernului american, acesta amintea și despre cadoul lor în cărți făcut pe seama Bibliotecii Congresului¹³.

În împrejurările lucrărilor de pregătire a tratatului de pace, A. Golopenția a folosit prilejul aflării sale la Paris, pentru a difuza în foarte multe cercuri de interes poziția României, așa cum aceasta rezulta din studii de specialitate tipărite de autori de prestigiu. În acest scop, au fost transportate în capitala Franței pachete cu cărți special alese de A. Golopenția. Lotul respectiv de cărți și documentația delegației române au fost pregătite în țară, fiind ambalate în 29 de case, 17 ale Băncii Naționale și 12 ale Institutului Central de Statistică. Ele cuprindeau lucrări de L. Someșan, Gh. Brătianu, C. Daicoviciu, B. Munteanu, Z. Păclișanu, G. Vâlsan, V. Mihăilescu, C. Filipașcu, I. Moga, I. Morariu, S. Oprean, N. Popp, St. Manciușea, A. Gociman, Tr. Herseni, I. Ionică, D. C. Georgescu, Al. Dima, D. Prodan, ș.a. Cu același prilej, au fost pregătite și trimise clișee fotografice, hărți, atlase, albume, lotul de documente ale Conferinței de Pace (1919-1920), memoriile întocmite de Al. Lapedatu asupra problemelor teritoriale, colecții de ziare, rapoarte, materiale ale

Comisiunii pentru studiul problemelor păcii ș.a.¹⁴. Între beneficiari s-a aflat și Biblioteca Universității Columbia din S.U.A, căreia cărțile i-au fost trimise prin Librăria Stechert¹⁵.

Față de acest "dar magnific", care transforma respectiva bibliotecă într-una de "prim rang pentru cercetările în probleme românești", Philip Moselly, profesor la Institutul Românesc al Universității, a dorit să se recompenseze, destinând prin Consiliul de Cercetare a Științelor Sociale (Social Science Research Council) din New York o colecție de circa 500 lucrări americane din domeniul științelor sociale Universităților bucureștine și celei clujene. De asemeni, prin Fundația Rockefeller, a determinat reluarea legăturilor cu instituțiile culturale din România, oferind burse și subsidii unor intelectuali, chiar acreditând un reprezentant al ei la București din primăvara anului 1947. Învățul american l-a recomandat pe Berry Y. Burton, diplomat american din capitala țării, pentru a fi folosit în intensificarea schimburilor și contactelor, sugerând și măsuri de dezvoltare a legăturilor Institutului Central de Statistică cu instituții similare americane¹⁶.

Lui Ph. Moselly, Golopenția i l-a recomandat, de altfel, pe H. Silber, încă în iunie 1946, acesta plecând cu primul eșalon la Paris. Scopul declarat de acesta fusese "de a afla atitudinea delegației puterilor occidentale de la conferință cu privire la problema Transilvaniei de Nord"¹⁷.

Bucurându-se de confidența interlocutorului atât de apreciat, învățul american îi confesa deziluzia produsă lui Dimitrie Gusti, de primirea americanilor din sejurul său în S.U.A, explicând-o prin "sezonul mort" provocat de oboseala războiului și de surzenia profesorului. Mai mult, i-a împărtășit opinia sa că propunerea lui Gusti - proiectul unui mare Institut Internațional de Sociologie - nu a căzut bine, americanii desfișând centralismul și preferând autonomia inclusiv în materie de știință¹⁸.

Donația de carte, făcută de Golopenția către Biblioteca Congresului american, a atras și ea satisfacția beneficiarului, acesta arătându-se foarte interesat atât de bibliografia generală românească, cât și de publicațiile speciale de statistică¹⁹. Implicat cu nuanțe sentimentale în gestul patronat de A. Golopenția, John C. Campbell, i-a scris, din nou, la 22 octombrie 1946, reînnoind satisfacția pentru donațiile de carte făcute pe seama Consiliului de relații străine și Bibliotecii Congresului american, trimițând în schimb un studiu al său asupra influențelor occidentale în România din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Oficiul de propagandă cu care a fost însărcinat Golopenția la Paris - și pe care l-a îndeplinit cu o maximă eficiență

- a vizat pătrunderea izvoarelor științifice, istorice, etnografice, de sociologie și statistică românești, exprimate printr-un număr destul de mare de lucrări, în mediile universitare și academice din importante centre culturale.

În mod deliberat, desigur, o astfel de misiune a fost încredințată tânărului învățat, care avea statornicite deja bune legături de specialitate. Bibliografia trimisă întrunea, de altfel, calitatea de a fi semnată de personalități, cu autoritate științifică, ajungând acolo unde putea fi eficient valorificată. De la Universitatea Princeton din New Jersey, prof. Wilbert E. Moore își arăta - într-o corespondență din 23 octombrie 1946 - satisfacția de a fi primit publicațiile Institutului Central de Statistică și a celui de Științe Sociale. Preocupările sale de cercetare demografică se reflectau în interesul de a determina un schimb permanent cu partea română, iar cunoștințele comune (profesorii Gurvitch și Notestein) îl asigurau de seriozitatea corespondentului său²⁰.

Pe timpul sejurului parizian, Golopenția și-a revăzut mulți dintre colegii săi de generație care se aflau în servicii oficiale în afara țării. Abilitățile, talentul și relațiile acestora au servit cauzei naționale, fiind de mare folos delegației române care participa la Conferința de pace: informații și mai ales legături numeroase s-au putut stabili prin aceștia, unele cu efecte de simpatie proromânească pe termen lung. Unora dintre ei, Golopenția le-a furnizat date și informații de specialitate utile studiilor și lucrărilor personale. Într-un asemenea demers îl găsim pe Alexandru Ciorănescu - care lucra la Serviciul de Presă al Legației regale române de la Paris. Anunțându-l asupra *Enciclopediei* la care lucra de 4 ani, ca și de planul ca în "puținele ore libere care rămân, să pot termina în aproximativ un an" lucrarea, Al. Ciorănescu i-a cerut concursul pentru trimiterea nomenclatorului din 1941 (sau 1930), al așezărilor și populației, în special asupra așezărilor din nordul Transilvaniei, și a hărților lui Vintilă Mihăilescu²¹. În mod gentil, Golopenția i-a răspuns, în februarie 1947 și ulterior, expediindu-i prin Ministerul Afacerilor Externe, o primă tranșă de materiale statistice oficiale de dată recentă (1943), evidențe la zi ale unităților administrative și tabele statistice mai vechi. I-a mulțumit, totodată, pentru cărțile recent apărute la Paris în colecțiile Echo și Père Castor, pe care Ciorănescu i le trimisese²². Prietenul său Hugh Seton-Watson, scria și el de la Londra, la 3 decembrie 1946, trimițându-i ultimele articole (8) apărute în "The Times" și dedicate Europei Sud-Estice. Regretând faptul de a nu-l fi găsit la București - unde stătuse, în schimb, de vorbă "de mai multe ori" cu Mihai Pop - îi comunica trimiterea ultimei sale lucrări prin Ambasada din Londra ca și de planul de a scrie "câteva

articole despre problemele sociale și curente politice ale Europei dunărene” pentru “Economist”. Ultima sa călătorie în România îi fusese plăcută “deși atmosfera sufletească nu putea să nu mă deprimeze”, iar absența din țară a lui Golopenția “a fost una din cele mai mari decepții din viața mea”. Căci “Mă gândesc foarte des la dta. După atâția ani de greutate și de speranță, e trist să te simți mai izolat de la prieteni chiar ca înainte”, știrile ce le avea despre el fiind de la profesorul Mitrany și Creslin²³. În aceeași toamnă bogată în evenimente, trimiterile de cărți românești au semnat spargerea unor ziduri ale izolării și interdicțiilor ce-au funcționat pe timpul războiului. Părea - și prin acele gesturi - că se administra o politică nouă, de reală deschidere spre lume a culturii și științei din țară. Peste tot loturile respective fuseseră primite de beneficiarii avizați cu deosebită bucurie. Într-un astfel de sens, directorul Departamentului achiziții al Bibliotecii Congresului american a ținut să-și arate satisfacția, primind donația “generoasă” pe care Golopenția i-o anunțase încă la 13 septembrie prin dr. Henry Field. Și acesta și-a exprimat năzuința de a dezvolta schimbul dintre cele două părți, ca și pregătirea în contrapartidă a unui lot de lucrări economice, statistice și sociologice americane pentru institutul românesc²⁴. La rândul său, Biblioteca Congresului, primind cărțile, l-a anunțat în ianuarie 1947, că a înscris Institutul român de Statistică pe lista de trimeri a *Buletinului* lunar a lui Federal Reserve. Eforturile de a relega prietenii și simpatiile au stat, neîndoielnic, între planurile cu care Golopenția s-a dus la Paris. Prin legături mai vechi el a stăruit pentru a-i plasa pe românii de frunte rămași în străinătate, în diferite locuri ce li se potriveau. În acest sens, a făcut intervenții pe lângă profesorul Mitrany, căruia i-a recomandat pe câțiva dintre prietenii săi. Acesta, “când am primit scrisoarea precedentă, am scris imediat lui Eliade, spunând că aveam nevoie în primul rând, de la el și de la ceilalți domni, nu publicații, ci o descripție succintă a activității lor universitare și de publicații, ca să o pot arăta aci și în America, precum și indicații de lucrările cu care sunt ocupați acum”. Urmând să plece în S.U.A., pentru câteva luni, David Mitrany, s-a angajat să-i susțină - pe cei ca Eliade, Brăiloiu și alți oameni de cultură români - “la cineva acolo, dacă a-și avea datele precise (inclusiv vârste, studii etc.) de care vorbesc”. I s-a confesat astfel: “Aud mereu de vizitatori români, dar vin și pleacă în vârtej, și eu am prea mult de lucru ca să mă pot face liber pe dată ce vin și dă un telefon. De altfel, mă cam țin departe de politică, și niciodată nu am fost atras de miniștri. Lucrez prea mult și nu am luat nici o vacanță tot anul, și vizita în America va fi destul de obositoare. Așa că nu pot,

chiar dacă așa avea înclinarea, să dau timp și energie pentru recepții și lucruri de astea - nu-mi este ușor să explic asta domnilor de la legație". De câtă încredere s-a bucurat tânărul român rezultă din ceea ce se afirma în încheierea acestei calde scrisori: "*Scrisorile trimise din Paris au venit și voi dispune de ele în modul indicat de Dta*"²⁵. Încrederea lui Mitrany în corectitudinea lui A. Golopenția se confirmă și la oferta făcută de I. Herescu din București, de a traduce în românește lucrarea acestuia (de altfel, o lucrare colectivă), *Economic Development in South - East Europe*; învățatul englez lăsase în grija sa asigurările asupra competenței și certitudinii ofertei²⁶. Interesele profesionale legate de reorganizarea statisticii în România l-au făcut pe Golopenția să se adreseze multor factori - diplomați, ziariști, specialiști - cunoscători ai diferitelor sisteme. Din Anglia, unul dintre corespondenții săi - căruia-i lăsase și bani pentru cărți de specialitate - îl informa asupra Institutului Central britanic de statistică, care întrunea circa 20 de statisticieni și 60 de funcționari; rolul acestuia era de a strânge tabelele de la ministere și a face sinteze de ansamblu, o "centrală" care coordona lucrări departamentale, efectuând studii și planificarea, astfel personalul ei fiind "fericit că nu are bătaie de cap cu culegerea și prelucrarea primară a materialului". Și aceștia erau "bucuroși" să facă schimb de publicații, cu partea românească²⁷. În același scop propagandistic, Golopenția a solicitat Editurii "Scrisul Românesc" să-i pregătească o colecție completă din "Clasicii români comentați", care urma să fie difuzată în străinătate²⁸. A-i alimenta cu cărți și studii pe cei înrobiți literei, înseamnă a le înlesni hrana spirituală. Observăm aceasta și din bucuria cu care C. Brăiloiu, i-a confirmat lui Golopenția, la 31 ianuarie 1947, primirea anuarului "Apulum" și a lucrării lui Gh. Pavelescu, *Pictura pe sticlă la români*. Folosea ocazia să laude cercetarea folcloristului sibian, "mai ales că a descoperit, după cum văd, dovada că se zugrăvea pe sticlă încă din sec.XVIII-lea, ceea ce până acum părea mai mult decât îndoielnic. Rândurile lui Iorga în această privință rămân lipsite de temeii, dar cu icoana găsită de Pavelescu discuția s-a curmat". În ceea ce-l privea, prietenul îndepărtat era "îndoit întristat odată de sufletul dușman oricărui lumini al unora, al doilea despre slăbiciunea lor în meserie și pe deasupra de faptul că n-am fost eu în stare să îndrept nici una nici alta. Dureros". El folosea prilejul să-i comunice că le-a scris lui Oct. Neamțu și C. Jora despre dorința sa de a cunoaște cuprinsul "Anuarului" înainte de tipărire, "nu în chip de director și cenzor, ci ca profesor al tuturor colaboratorilor și întemeietor al Arhivei (de Folclor, n.n.) și cu gândul de a mai da un sfat în clipa din urmă. Nu cred să poată părea această dorință prea

Indrăzneată și, dacă ai prilejul, poți s-o împărtășești celorlalți”²⁹. Demersurile sale în vederea ajutorării prietenilor exilați au rodit uneori, semnificând peste timp durata adevăratelor sentimente și trăinicia lor. Din Paris (de la Hotel de Suède, 31 rue Vaneau), Mircea Eliade i-a scris la 12 februarie 1947 confirmând o legătură de mare și reciprocă încredere. Tocmai primise, prin prof. Al. Rosetti, o scrisoare de la Golopenția și pachetul cuprinzând numerele din “Zalmoxis” iar de la Mihai Niculescu o carte poștală privind recomandarea lui Eliade către prof. Mitrany. Celui din urmă i-a scris imediat, la Princeton, adăugând un memoriu de titluri și lucrări. “I-am spus și lui Emil (Cioran, n.n.) să facă același lucru, dar el ezită; zice că lucrările lui sunt inaccesibile americanilor, care pleznesc de sănătate. El nu scrie decât pentru nefericiți și neurastenici, ca noi, Mitranii europeni”. Aflând despre lipsa de valută din țară, care paraliza propaganda externă, Eliade constata că această defecțiune nu se întâlnește la unguri: aceștia “au mai scos vreo trei cărți în primele 40 de zile ale anului 1947, iar la UNESCO, unde am câțiva buni prieteni, văd pe toate mesele «The New Hungary». Confidențial, îți pot spune că, la UNESCO, poziția ungarilor este infinit mai bună ca a noastră. Sunt considerați biete victime ale fascismului și cultura lor e ca dovadă. De altfel, atacurile au și pornit. În «La paix éternelle est-elle possible?» a unui domn Nemes (apărută la Editura Nagel - ungurească), suntem maltratați ca pe vremuri. Am avut curajul să scriu toate astea, pe larg, lui Al. Rosetti - acum vreo două luni, atrăgându-i atenția că prestigiul nostru științific în Franța este grav amenințat, dar declarațiile mele n-au avut nici o urmăre”³⁰. Confidentului său, prea bun cunoscător al realităților din țară, ilustrul învățat i se confesa: “Tot ce am aflat despre tragedia țării, mă deprimă, aproape mă paralizează. *Mai avem, oare, dreptul să facem «cultură» într-un asemenea moment apocaliptic?* (subl.n.). Dar eu, din nenorocire, nu știu să fac altceva. Dacă ași fi avut o adevărată chemare religioasă, m-ași fi întors ca să mângâi pe agonici, cu vorbe, evident, căci vorbele bune nu ni le poate lua nimeni”³¹. Tragice și pesimiste gânduri totodată, depășite doar de o putere de muncă neobișnuită, care l-a susținut pe Mircea Eliade în exil. De altfel, și cu prilejul acestei scrisori el arătase: “Eu continui lucrările începute, și încep altele. Primele 600 pag. din vol. I al «Prolegomenelor» au fost predate editorului zilele trecute. Îmi mai rămân de scris vreo 200, ca să termin acest prim volum. Mi s-au făgăduit corecturile de la «Techniques du Zozab» pentru 1 martie. (Tipografia franceză e o calamitate). Un volumaș «Archetypes et répétition», conceput ca un «avant-propos à la philosophie de l’histoire», este lucrat

pe jumătate. «Le problème du chamanisme», de vreo 50 pagini, este anunțat pentru numărul din iulie al «Revue de l'Histoire des religions» iar pentru «Festschrift...» am scris un mic studiu «revoluționar» (ca paharul cu apă al etnografilor): «Ouróhana and the waking team». Studiu scris în ianuarie, dar, deoarece e vorba de Anglia, va apare înaintea tuturor celorlalte³². Cu acel prilej, Mircea Eliade l-a anunțat pe Golopenția că i-a promis prof. Rosetti volumul *Prolegomene*, justificând că astfel “ar putea relua contactul cu publicul românesc, publicul meu, care mă interesează în primul rând”. O tânără editură bucureștiană, «Boema», îi ceruse, de asemeni, o colaborare, propunându-le *Glossarium*, scris în Portugalia. El se justifica astfel: “când voiu scăpa măcar de o parte din manuscrisele mele inedite, voiu începe să respir. Hârtia aceasta scrisă urlă ca să vadă și ea lumina tiparului. O port de câțiva ani cu mine, și nu mai pot”³³. Savantul s-a bucurat de planurile universitare ale lui Golopenția, încurajându-l: “O carieră universitară este astăzi, când Anton Dimitriu s-a urcat pe catedra lui Titu Maiorescu, o obligație morală”³⁴.

Tot din capitala Franței, colegul său de școală primară, Ion Ureche, i-a trimis la 15 februarie 1947 - prin Ștefan Voitec - mai multe cărți care știa că-l interesau. Cu o lună înainte îi încredințase, prin amabilitatea unei cunoștințe, lucrarea *Anatomie de la Paix*. Acum l-a înștiințat despre alte noutăți editoriale: A. Gasser, *L'autonomie communale et la reconstruction de l'Europe* (Zurich, 1946), Al. Marchal, *Economie politique et technique statistique* (Paris, 1945), mulțumindu-i pentru cele 3 pachete de cărți trimise din țară³⁵. “Osteneala” sa de a-și ține la zi prietenii a remarcat-o Mihai Niculescu, care - în scrisoarea din 18 februarie 1947 - confirma primirea ultimelor numere din “Lumină și culoare”, “Rampele” și “Timpul”, venite la Mircea Eliade. Se declara, cu acea ocazie epistolară, “încântat de toate și plin de recunoștință”, între ei existând o înțelegere “de anțărt, din Montparnasse”. Promițând articole pentru ziarele de acasă, încheia: “Cu mare jale mă gândesc și ne gândim, românii de-aici, la necazurile și lipsurile din țară, neputându-vă ajuta altfel decât cu dorul și cu oftatul”³⁶. Profesorul A. Varagnac - care declara că frumoasa și solida sa documentație asupra vieții tradiționale din România se datora confrăților români, printre care și soții Golopenția, ce făceau parte din Societatea franceză de folclor și urmaseră cursurile la L'École des professeurs á l'étranger - l-a înștiințat pe Golopenția, la 20 februarie 1947, despre proiectele Societății franceze de folclor de la École Pratique des Hautes Etudes.

Între acestea figurau comunicări deosebit de interesante, apoi

intenția unui anuar folcloric și a unui *fișier internațional de arheologie și folclor comparat*. Acesta din urmă, proiectat pentru a înlesni difuzarea documentației științifice, intenționa mai buna cunoaștere și circulație a informațiilor privind costumele, ceremonialul, dreptul popular, practicile agrare și artizanale, ce urmau a fi cuprinse în fișe de obiect destinate în special patrimoniului de arheologie și folclor. Savantul francez îi cerea opinia referitoare la o asemenea propunere, care urma să fie dezbătută la 15 aprilie 1947 în cadrul unei reuniuni dedicate sintezelor istorice consacrate problemelor de preistorie, protoistorie și istorie. Preliminariile colocviale și logistice urmăreau, în final, pregătirea unei viitoare Academii Internaționale de Studii Folclorice³⁷. Și acestui savant i s-au trimis la 13 august 1947 o serie de cărți, avându-i ca autori pe T. Papahagi, T. Bănățeanu, T. Alexandru, V. Candrea, Ștefania Golopenția, D. Gusti, apoi "Anuarul Arhivei de Folclor", "Cercetări folclorice" și "Zalmoxis"³⁸.

Legăturile cu învățatul american John C. Campbell au continuat, acesta solicitându-i lui Golopenția, la 6 martie 1947, bibliografie asupra vieții și operei lui Nicolae Iorga; în mod deosebit era interesat de studiile critice recente aparținând lui M. Berza (*Nicolae Iorga - Istoric al Evului Mediu*, București, "Monitorul Oficial", 1944), Gh. Brătianu (*Nicolae Iorga - apărător al drepturilor românești*, București, "Monitorul Oficial", 1943); Nicolae Iorga (*Trei cuvântări*, București, "Monitorul Oficial", 1944), D. M. Pippidi (*Nicolae Iorga - Istoric al antichității*, București, "Monitorul Oficial", 1945). Campbell nu a uitat nici cu acel prilej să mulțumească pentru cărțile primite ultima oară (între care *Istoria Transilvaniei* a lui G. Barițiu și lucrările statistice editate la București), amintindu-i, totodată, că demersul lui D. Gusti pentru un mare Institut internațional de științe sociale, făcut cu prilejul vizitei acestuia în S.U.A., nu s-a bucurat de succes. Pentru grăbirea transportului lucrărilor privind-l pe N. Iorga, istoricul american s-a oferit să plătească costurile acestora, aranjând prin secretarul Agenției României la Washington, Mircea Vasiliu, ca acestea să fie trimise prin curier diplomatic³⁹.

Aflat în vacanță, Al. Ciorănescu îi scria, la 7 martie 1947, din Villefranche, anunțându-l că a primit scrisorile și lucrările statistice; îi căuta cărțile de statistică pe care Golopenția le ceruse, urmărindu-le până și la Nisa! - trimițându-i seria completă din *Echo*, ca și medicamente, toate în contul banilor lăsați în avans de acesta, la Paris, decontările făcându-se cu soția lui Al. Ciorănescu, ce se găsea la București. Folosea totodată prilejul pentru a-i cere un *Indice* al comunelor din țară, cuprinzând satele și cătunele, ca acela publicat de Ministerul de Interne

(1928), absolut necesar *Enciclopediei sale*⁴⁰. Bani de medicamente și pentru cărți lăsase Golopenția la Paris și lui C. Munteanu la *Ecole Roumaine en France* de la Fontenay aux Roses, cum aflăm dintr-o epistolă datată 11 martie 1947⁴¹. Legăturile cu Philip E. Moselly au presupus, în mod cert, o mare confidență științifică, învățatul american primind cu satisfacție, de fiecare dată, informațiile transmise de Golopenția: la 15 martie 1947, el îi mulțumea pentru trimiterea unei copii a cărții lui M. Gormsen, publicată sub auspiciile Institutului Central de Statistică, *Short introduction to the Principal Structural Problems of Agriculture in Roumania*, pe care o considera "de cel mai mare interes"⁴².

Aflat printre cei mai respectați specialiști în statistică este firesc să-l regăsim pe A. Golopenția participând la reuniunile internaționale domeniale. Dintr-o asemenea rațiune, Institutul Național de Statistică și Studii Economice al Franței l-a invitat, la 4 februarie 1947, la Congresul internațional asupra observației economice ce urma să se întrunească sub auspiciile sale, la Paris, între 14-20 aprilie. Scopul propus de organizatori - dezvoltat în programul lucrărilor - era unul pragmatic: cunoașterea sistemelor de organizare a cercetărilor economice și a raporturilor acestora cu acțiunea economică din diferite țări⁴³. Interesat, desigur, de o atare reuniune de mare prestigiu, Golopenția a anunțat Secretariatul congresului că Institutul Central de Statistică al României făcea "Intervențiile necesare" pentru autorizarea participării câtorva specialiști la congres, el însuși dorind "vivement" să participe, inclusiv din plăcuta perspectivă a revederii unor "vechi prieteni devotați"⁴⁴. Incertitudinea participării delegației române - care stătea sub semnul aprobărilor politice - n-a putut fi înregistrată, întrucât, Congresul s-a amânat *sine die*, așa cum rezultă dintr-o comunicare a Institutului francez de statistică, semnată de Floris Closon, directorul general al acestuia⁴⁵.

Performanțele pregătirii de specialitate rezultă în urma unui sistematic și imens efort de documentare, ele cerând sacrificii, energie, voință, cheltuieli materiale și timp. Un specialist performant "se face" după serioase investiții, asumate pe cont propriu. Aceste reguli se desprind și din profilul profesional al lui A. Golopenția, care am văzut cu câtă tenacitate și-a susținut, prin propriile fonduri, documentarea. Prietenii și cunoștințele acestuia, căile diplomatice au fost folosite pentru a-i procura, contra cost, lucrări, studii și publicații de specialitate. Poziția sa de persoană oficială, desigur, a contat foarte mult în facilitarea acestor demersuri, dar câți, oare, au fost aceia care - în epoca respectivă sau mai târziu - erau dispuși să stăruie pentru asemenea scop? Nu mai departe

decât la Budapesta, Golopenția l-a rugat pe consilierul Legației române, A. Neguș, să-i cumpere cărți, contra sumei de 10 \$ și 77 forinți; la 25 martie 1947, Mihail Bologa, funcționar la Misiunea Politică a României în capitala ungară, îi trimitea 4 volume (precizând costul: 40 forinți și 90 fileri), anunțându-l că-i rămăseseră disponibili 10 \$ și 36,10 forinți, așteptând deci și alte comenzi⁴⁶.

Deopotrivă statutul de înalt funcționar și de recunoscut specialist, au determinat înregistrarea internațională a lui Golopenția între cei mai cunoscuți statisticieni români. Din astfel de rațiuni, *Executive Office of the President - Bureau of the Budget* din Washington, care pregătea a 25-a sesiune a Institutului de Statistică, i-a adresat, la 25 martie 1947, cererea de a trimite datele personale ale specialiștilor români pentru a fi înscrise în lista biografică a celor mai reprezentativi tehnicieni statisticieni din lume⁴⁷.

Anul 1947, ca an crucial pentru confruntarea politică din România, a micșorat treptat posibilitățile de acțiune și de mișcare ale oamenilor cărora li se încredințaseră diferite posturi. Tot mai mult și mai evident, aceștia depindeau de voința Puterii, politicul amestecându-se tranșant în viața și activitatea lor, a instituțiilor. Prietenii lui Golopenția, stabiliți în străinătate, au resimțit această schimbare radicală de orientare politică, încercând să se plieze, unii, alții să găsească soluții adecvate pregătirii și priceperii lor. Adeseori au apelat la cei din țară, pentru a fi ajutați. În primăvara aceluiași an, C. Brăiloiu - aflat tot la Geneva - îl ruga pe Golopenția într-un anume sens: "Văd că în timpul din urmă, o seamă dintr-ai noștri s-au strecurat pe nesimțite în noile cașcavaluri interaliate, ca tânărul Manuilă la O.N.U., iar dl. Bădărău la U.N.E.S.C.O. N-am putut să aflăm nici într-un chip cum sunt alcătuite aceste noi organe, cine intră, cine nu, cine hotărăște, pe ce drumuri ai putea apuca într-acolo. Pentru mine, o numire în vreun birou de acesta ar fi, din toate, cea mai fericită eșire (cât și pentru nevastă-mea). Ai putea să-mi dai un sfat sau să pui undeva vreo vorbă?"⁴⁸ Înștiințându-l că "s-a zvonit în cercurile acelea despre Arhivele Internaționale de aici. Un învățat ungar, Lajka, cu care am putut relua legăturile după ani de zile, este acum la Londra și va vorbi despre asta. Aș putea fi, în orice caz, întrebat. Poate că și americanii, care m-au lăsat în Europa, ar consimți să scoată un cuvânt? De tot ce-ai vrea și ai putea să faci și-aș fi nespun de recunoscător". C. Brăiloiu știa desigur că nici în țară lucrurile nu evoluau prea bine, căci "Scrisorile și veștile care-mi vin de pe la noi nu mă bucură. Ți-am spus, cred, că mi s-a dat un concediu, dar trecerea plenipotențiarilor de la Paris spre

București, de la care se aștepta restaurarea mea, n-au adus, se vede, nici o schimbare”⁴⁹

Venind în sprijinul lui C. Brăiloiu, prietenul său din țară dădea dovada unei prompte reacții recomandându-l unei eminențe birocratice, cu rol important la O.N.U. Muzicologul român era prezentat de Golopenția ca membru corespondent al Academiei Române, creator - împreună cu maestrul său, George Enescu, a Arhivei fonografice de la Societatea Compozitorilor Români, unde a depozitat peste 6000 de înregistrări. Golopenția îl asigura pe cel la care făcea apel, că Brăiloiu era un om de “formație europeană”, care avea mare nevoie de sprijin în acea “epocă tranzitorie și dificilă” cu care se confruntau “națiunile din țările mici”⁵⁰.

La Paris, în acea primăvară, diplomatul - pe atunci - Al. Ciorănescu, întors de pe Coasta de Azur, a reluat legăturile cu corespondentul său bucureștean, achitându-se doar parțial de serviciile cerute: primise 1460 de franci pentru cărți și medicamente și cheltuisese doar 1377 franci, dar promitea să stăruie⁵¹.

Deși îndeplinea o funcție publică care-l obliga la istovitoare și lungi deplasări, A. Golopenția și-a știut organiza foarte bine eforturile, neomițând acele obiective pe care le aprecia drept esențiale. Astfel, propunerii președintelui Societății franceze de folclor, - discutată cu A. Varagnac, la Paris, în toamna lui 1946 - de a înființa în România o Centrală națională, eventual pe lângă Arhiva Națională de Folclor a Academiei Române, el i-a dat curs, consultând mai mulți reputați specialiști români. Această *centrală și fișierul documentar*, propuse de francezi în iarna anului 1947, urmau să cuprindă reprezentanții autorizați ai Institutului de Cercetări Sociale, Arhivei de Folclor “C. Brăiloiu”, Muzeului de Artă Națională, pe savanții P. Caraman, R. Vuia și D. Caracostea⁵². Dar proiectul lui Varagnac a întâmpinat, de la început, mari greutăți în România, unde asemenea idei erau privite cu multă neîncredere, mai ales venind din Occident. Li s-au adăugat și dificultăți de ordin organizatoric. Golopenția, cunoscător al tuturor acestora, i-a propus lui Ion Mușlea să organizeze - pe lângă Arhiva de Folclor de la Cluj - Centrala fișierului documentar național. Dar acesta n-a putut primi oferta, motivând: “Ea trebuie să fie în capitala țării, unde tinde (sau sunt silite!) să ajungă și colecțiile Arhivei de Folclor. Dar, de o venire definitivă a mea la București nu poate fi vorba încă, chiar dacă ar trebui să renunț la colecțiile Arhivei, de care sunt legat de 17 ani! Deci cineva de la București. Cunoașteți mai bine oamenii de acolo pentru a vă putea da seama - cine! Eu primesc cu

plăcere să fac parte din Comitet. Desigur, și dl. Caraman și alții, din cel atât de bine aleși de Dv. La București - și numai acolo - ne vom putea întruni, cu greutate, firește - la Cluj însă niciodată sau nu curând. Și va fi absolut nevole de consfătuiri, nu numai de scrisori, pentru a stabili programul național. Cred că ar fi bine să încercați înjghebarea Centralei pe lângă Institutul de Cercetări Sociale”⁵³.

Aceeași solitudine o regăsim și față de cererea amicală formulată în luna martie 1947 de către John C. Campbell⁵⁴, Golopenția propunându-i lui A. Rosetti, ca, prin Fundația Regală pentru Literatură și Artă, să-i trimită americanului - în vederea recenzării - publicațiile istorice ale acestuia (în special C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*), fiind convins că “Ministerul Afacerilor Externe, unde dl. Campbell e prețuit pentru rolul avut la Conferința de Pace, va accepta desigur să i se remită aceste lucrări prin curier”⁵⁵. O largă documentare bibliografică privind opera lui Nicolae Iorga, constituită din cărți și reviste ambalate în trei pachete, s-a adăugat celor de mai sus, acestea fiind trimise solicitantului la 12 aprilie 1947⁵⁶. De altfel, la 17 aprilie, Golopenția i-a scris profesorului american, amintindu-i expedierea lucrărilor, adăugând și alte informații: cu un viitor curier diplomatic, datorită amabilității lui I. Lăzărescu de la Ministerul Afacerilor Străine, i s-au expediat broșura lui D. M. Pippidi și publicațiile Institutului de Istorie Universală “Nicolae Iorga”. În plus, făcea aprecieri pertinente asupra calității informației și atitudinii diferiților autori reprezentați în documentația trimisă, informându-și amicul din S.U.A. că a adăugat - știind că îl va interesa - *Istoria Românilor* de C. C. Giurescu și P. P. Panaltescu, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*⁵⁷. Aceasta din urmă a stârnit, mai ales, interesul lui J. Campbell. În anul următor, studiul acestuia asupra operei lui N. Iorga a văzut lumina tiparului în “Slavonic and East European Review” din Londra.

În tot cursul anului 1947, corespondența privind trimiterea de cărți și reviste românești în străinătate, intermediată sau făcută direct de către A. Golopenția, ne pune în lumină o anumită atitudine a acestuia. În primul rând - așa cum a observat, neîndoielnic și în Franța, în timpul participării în delegația română de la Conferința de Pace - România, cu istoria, etnografia și arta ei, erau puțin cunoscute, țara fiind izolată chiar. Ani în șir i-au fost întrerupte legăturile iar, după război, politica țării o îndrepta spre anumite atitudini. Apoi, cauza națională - care se sprijină pe datele culturale și științifice, larg difuzate, propagate în lume - nu putea fi susținută în afara unor lucrări scrise serloase. Ori acest aspect, interesa la acel moment, mai ales, un mare număr de intelectuali străini,

simpatizanți ai României dar necunoscători ai literaturii de specialitate editată în anii războiului. Li se adăuga, un mănunchi de valoroși intelectuali români, care s-au stabilit în străinătate, mulți pe calea exilului politic. Efortul de susținere cu carte de specialitate, reviste și alte materiale documentare pe seama acestora, a plasării bibliografiei în centrele universitare, academice și culturale reputeate și l-a asumat voluntar și Golopenția. Bucuria de a primi asemenea "izvoare" - așa cum s-a văzut mai sus - și credința că ele erau la îndemâna celor mai importanți agenți de informație, au rezultat, în parte, din exemplele oferite.

S-a constituit astfel, un mare capital de simpatie pro-românească iar în țară s-au adunat, în contraserviciu, documentații valoroase pentru care nu se plătea valută.

Fie că destinatar a fost americanul Joachim Wach de la Universitatea din Chicago - care confirma primirea revistei "Zalmoxis"-, prof. Eugene Pittard de la Universitatea din Geneva (acesta primea cu mare bucurie, rememorând studiile sale din România, *Enciclopedia României*, 4 vol.) sau amintitul prof. A. Varagnac - beneficiar, la trimiterea din 23 februarie 1947, a lucrărilor lui George Oprescu, (*Peasant Art in Rumania și Artiști francezi în Țările Române*)⁵⁸ - fiecare dintre ei și-a declarat bucuria de a fi informat asupra unor realități utile studiilor lor. La demersul său - care n-a fost singular ci unul mai eficient, prin poziția lui A. Golopenția - sociologul român a antrenat colegii din alte instituții din România, orientând și cultivând anumite relații de specialitate pe linia externă. Unii dintre confrăți n-aveau desigur resursele sale, nedisponând nici de aria de influențare și de simpatie de care Golopenția s-a bucurat. De pildă, Ion Mușlea i se plângea, că intenția de-ai trimite folcloristului francez A. Varagnac, "Anuarul Arhivei de Folclor", s-a izbit de lipsa banilor de expediție, "franțuzii" din Cluj nesprijinindu-l să le expedieze prin curier diplomatic; îi cerea sprijinul pentru Institutul Francez din București, care să preia costul operațiilor respective⁵⁹. Cu prof. Ph. Rebeyrol, directorul Institutului Francez de Înalte Studii din România, A. Golopenția a conlucrat foarte bine, acesta preluând numeroase loturi de cărți și publicații pe care le-a expediat prin valiză diplomatică⁶⁰.

Oficiul de Studii pe care l-a condus în cadrul Institutului Central de Statistică a făcut multiple intervenții pentru a sistematiza efortul de diseminare în străinătate a literaturii de specialitate din țară. O direcție bine sesizată de Golopenția s-a dovedit cea americană. În acest sens, în primăvara lui 1947, partea română avea pregătite 30-40 de lăzi a 50 kg fiecare, în care urmau să se ambaleze cărțile și revistele pentru S.U.A.

S-au făcut, în acest scop, demersuri pe lângă Misiunea Militară S.U.A. la București ca acest transport cultural să fie preluat de nave americane din portul Constanța. Destinatarii, 20 la număr - instituții, organizații și personalități -, între care și reverendul John Trutzia de la Cleveland, urmau astfel să beneficieze de o vastă bibliografie strânsă de partea română. Golopenția, căutând înlesniri de expediere, a argumentat că acea documentație era deosebit de importantă pentru România "ca în S.U.A. să existe asemenea posibilități de informare" asupra realităților românești, depășind "inerția determinată de circumstanțele prezentului"⁶¹.

Loturi mai mici de cărți le-au fost expediate unor învățați pe căile poștale obișnuite, de regulă utilizându-se transportul maritim, ceea ce întârzia mult primirea coletelor. Golopenția a afirmat, de altfel, că luase la Paris, un set cu cele mai reprezentative lucrări de sociologie și economie. Dintre acestea trimisese vreo 80 prin Librăria Stechert - Hafner inc., Bibliotecii Universității Columbia, încă din noiembrie 1946, dar ele nu ajunseseră nici în 21 ianuarie 1947, de când data scrisoarea lui Maurice F. Tauber, directorul adjunct al acesteia. Lucrările lui H.H. Stahl, Gh. Retegan, I. Conea, Tr. Herseni, Al. Ciorănescu, C. Constante, V. Mihăilescu, R. Cresin, S. Manuilă, D. C. Georgescu, Al. Dima, Lucia Apolzan, Ștefania Cristescu Golopenția ș.a. fuseseră cuprinse în lotul amintit, pe care A. Golopenția promitea să-l reconstituie, trimițându-l bibliotecii⁶².

O atenție responsabilă găsim în cazul Asociației *A. Debreceni Magyar Roman Targáság* de la Debrețin, avându-l președinte pe savantul Kárácsonyi Sándor și care a luat ființă în 1945 din inițiativa dr. Lükö Gábor. Acesta din urmă fusese bursier în România și a colaborat cu Institutul Social Român, ocupând, după război, postul de conferențiar de etnografie și lector de limba română la Universitatea din Debrețin. Pe seama asociației, A. Golopenția a propus să se trimită, de către Fundația Regală "Regele Mihai", "colecția completă a publicațiilor fundației și o serie din *Enciclopedia României*; el îi menționa lui Octavian Neamțu, directorul Fundației "Regele Mihai", că darul "va fi apreciat și pentru faptul că prof. Kárácsonyi și dl. Lükö sunt preocupați de problema educației poporului"⁶³. Gesturile lui A. Golopenția surprind adeseori prin delicatețe. Unul din acestea a fost trimiterea a două cărți de strictă specialitate unui mare savant, Petru Caraman, pe care personal nu-l cunoștea. În cauză s-au aflat un studiu etnografic al lui Tarnovyc despre grupul ucrainean al Lemki-lor - pe care filologul ieșean declara că "Tare-aș fi dorit să-l am; dar cu vremurile pe care le-am străbătut, mi se părea o utopie, deși apăruse la Kraków, un oraș scump mie și familiar, ca unul

din propria mea patrie!" - și celălalt, semnat de folcloristul croat Buconjic, "plin de interes". Le adăugase și vestea despre venirea în țară a slavistului ceh Bogatyrev, cu care P. Caraman dorea să ia contact. În scrisoarea de mulțumire, folcloristul și etnograful ieșean îi arăta, îndatorat, că dorea să-l cunoască și să-i mulțumească și "viva voce", anunțându-l că făcuse, tocmai, o recenzie lucrării Ștefaniei Golopenția, *Credințele și riturile magice din Drăguș*, trimisă revistei "Balcania"⁶⁴. Iată cum, oameni, care nu se cunoșteau personal, se recunoșteau prin scris și activitatea lor științifică, iar cel care ocupa, pe atunci, un post important se putea gândi la ce interese de specialitate au unii sau alții dintre savanții timpului său. Pe mulți dintre destinatarii corespondențelor sale, Golopenția i-a cunoscut în timpul studiilor, pe alții cu prilejul unor reuniuni științifice iar, în 1946, pe unii la lucrările Conferinței de Pace. Că a lăsat o bună impresie este neîndoielnic, așa cum rezultă din corespondența ce i s-a adresat. Unul dintre aceștia, expertul internațional în statistică W. Edwards Deming - tocmai întors dintr-o misiune de consultanță asupra organizării și tehnicilor științifice din India și Japonia -, care lucra la Executive Office of the President - Bureau of Budget din Washington, îi mulțumea pentru cărțile trimise și se recompensa, expediindu-i, la rândul său, câteva articole de specialitate⁶⁵.

Toate aceste eforturi de a pune documentația românească la dispoziția unor personalități care ocupau funcții de orientare în țările lor este, în timp, recompensată, dovedindu-se o investiție avantajoasă. Iată, în cazul lui John C. Campbell, care, încântat de setul de lucrări referitor la N. Iorga, trimise în primăvara anului 1947, nu numai că mulțumea, dar îi oferea - ca unul care pregătea lucrări asupra politicii americane - lui Golopenția sprijin pentru a insera în acestea "scurte referințe la România!"⁶⁶ Sprijinindu-i pe alții să se documenteze, Golopenția și-a atras nenumărate mulțumiri. În acest sens, recunoscându-i meritele și serviciile, Congresul Mondial Evreiesc - Secțiunea din România, prin directorul Comisiunii de Studii av. I. Littman, a exprimat Institutului Central de Statistică mulțumiri pentru concursul dat la întocmirea lucrării *Așezările evreilor din România*⁶⁷.

Din Franța, Biblioteca de Documentare Internațională și Muzeul Marelui Război de la Paris, transmiteau mulțumiri și "gratitudine" pentru documentațiile primite de la Institutul Central de Statistică și Fundația "Regele Mihai", propunând un schimb permanent între "Monitorul Oficial" și "Journal officiel français" începând din 1947⁶⁸. Din S.U.A., lui Golopenția i s-a anunțat, la 23 iunie 1947, că va primi regulat "Federal

Reserve Bulletin”, iar trimerile sale li se adaugă, cerută expres de Board of Governors of the Federal Reserve System, *Enciclopedia României*⁶⁹. Președintele acestui organism, Stuart A. Rice, l-a invitat, ca înalt semn de apreciere, la Washington, între 6-18 septembrie 1947, la a 25-a sesiune a Institutului Internațional de Statistică, prilej cu care ar fi putut întâlni mari specialiști reprezentând alte asemenea organizații din 62 de țări⁷⁰. La 13 iulie, amicul maghiar Lükö Gábor, îi recomanda pe Trocsányi Zolt și Todor A., care urmau să studieze în România, fiind interesați de lucrările lui C. Brăiloiu și V. Brauner⁷¹. Între timp, Golopenția a fost ales membru al Asociației animate de etnograful maghiar, angajându-se să facă “tot ce-mi stă în puteri pentru o mai bună cunoaștere a Ungariei la noi”. Legăturile lor denotă un profund respect reciproc: din Ungaria i s-au trimis cărți și reviste de specialitate, în care se găseau și studii privind folclorul din România. Acesta îl făcea să spere, căci “Folclorul constituie puntea de legătură mai ușor de umblat”, angajându-se, în schimb, să înlesnească publicarea în România a articolelor “de prezentare a principalelor opere și instituții maghiare, prin care vom încerca noi să facem cunoscută Ungaria”⁷². Regretabile erau însă, la acea dată, incapacitățile financiare de a sistematiza schimburile culturale. De pildă, la invitația adresată de Lükö pentru ca o echipă de dansatori și cântăreți să participe la reuniunea de la Debrețin, consultările sale cu V. Brauner indicau greutatea economică, explicate: “În genere sunt puține șanse, ca să putem participa la manifestări din străinătate pentru că lipsesc fondurile”⁷³.

Golopenția a încurajat publicarea reciprocă de către specialiști români și maghiari în periodicele din cele două țări, el însuși promițând, în 1947, un articol pentru “Keleti Kapu” și invitându-l pe Lükö să-i dea un material despre etnografia maghiară pentru a fi publicat în “Sociologie românească”. Ca semn al dorinței sincere de colaborare, a strâns pentru Debrețin o serie completă a publicațiilor Institutului Social Român și alta din partea Fundației “Regele Mihai”, o adevărată “bibliotecă documentară asupra României”, pe care s-a străduit să le expedieze. Mai mult, i-a recomandat prietenului său de la Debrețin pe principalii folcloriști și editori cu care acesta să stabilească legături (I. Mușlea, Al. Rosetti, Oct. Neamțu, P. Caraman, S. Dragomir), dându-i adresele inclusiv a lui C. Brăiloiu de la Geneva. Interesat de ceea ce se publica în Ungaria, citind “cu plăcere cărțile ungurești de științe sociale și culturale. Datorită asemănărilor, sunt pline de sugestii pentru noi”, cerea - la rândul său - lucrări recente și date biografice despre opera și activitatea prof. Kárácsonyi, pe care dorea

ă-l prezinte pedagogilor din România⁷⁴.

Oficiul de Studii bucureștean a apelat la serviciile Oficiului de Studii din Budapesta, condus de Désire Elekes în situații deosebite: s-a cerut, de pildă, trimiterea celor 12 numere din anul 1928 a seriei *Magyar Statisztikai Szemle*, care lipseau din biblioteca bucureșteană; lucrarea era, de altfel, trebuincioasă pentru un studiu asupra evoluției împărțirii administrative a României solicitat de Institutul Social Român⁷⁵.

Dintr-o altă țară, Polonia, rândurile atașatului comercial de la Ambasada României din Varșovia, datate 7 iulie 1947, arată că primea și de aici curent publicații științifice și monografiile care interesau documentarea sa⁷⁶.

Purtând grijă respectării criteriilor morale în susținerea colegilor mai tineri, îl găsim pe A. Golopenția insistând pentru trimiterea a 5 bursieri români în Franța. Candidații recomandați - întrunind, desigur și acceptul lui S. Manuilă - erau: N. Betea, Gh. Retegan, C. Pavel, Șt. Popescu, Anton Rațiu, ordinea respectivă respectând "clasamentul lor în institut în perspectiva capacității lor științifice actuale"⁷⁷. Cum s-a rezolvat dorința acestora am văzut ceva mai înainte, specializările fiind deja orientate spre U.R.S.S.

Schimbul de informații și documentație a fost foarte susținut în tot cursul anului 1947. Pentru The Royal Institute of International Affairs de la Londra, se anunța, la 25 iulie 1947, expedierea prin Agenția britanică de la București a unui lot masiv de asemenea materiale: *Expunerea de motive la Bugetul Statului 1946/1947* (București, 1946); dr. I. Alexa, dr. C. Angelescu ș.a., *Problemele fundamentale ale sănătății publice rurale din România* (București, 1946); M. Gormsen, *Short introduction to the principal problems of the agriculture in Rumania* (București, 1946); *Comunicări statistice* (nr. 14-17, 1946/1947); *Expunerea de motive la Bugetul Statului 1947/1948*, (București, 1947); *Statistica agricolă. V. Inventar agricol în 1945* (București, 1947); "Bulletin de la Banque Nationale de Roumanie" 1947 (1-3)⁷⁸.

Cu confratele său prof. Edwards Deming, specialist în operații de sampling, legăturile au continuat pe aceleași zone de interes profesional, schimbând interesante opinii inclusiv prin corespondență.

Într-una din scrisorile din vara anului 1947, sperând să-l revadă cu ocazia reuniunii jubiliare a Institutului Internațional de Statistică, Golopenția știa că "guvernul nostru nu va trimite o delegație la reuniunea statistică ce va avea loc în Washington, în apropiatul septembrie"⁷⁹. Demersuri se făcuseră și de către Henry P. Caulfield jr., secretarul

Comitetului Conferinței Internaționale de Statistică, pentru o serioasă participare din partea României. Doar că, nici la sfârșitul lui iulie 1947, guvernul român nu-și dăduse asentimentul, trebuind luate anumite măsuri de precauție pentru a nu deregla activitatea organizatorilor⁸⁰.

Experiențele de teren i-au adus lui Golopenția beneficiile unui cunoscător îndeaproape a unor practici empirice caracteristice lumii rurale. Orizontul său de înțelegere asupra realităților economico-sociale s-a situat, dintr-o astfel de perspectivă, mult peste acela al birocraților statisticieni, economiști sau politicieni. De pildă, între ianuarie și aprilie 1947, el fusese în zona Gurghiului-Transilvania, lucrând împreună cu patru colegi la recenzarea unei localități, lucrare-pilot pentru viitorul recensământ agricol. Cunoștințele dobândite cu un astfel de prilej erau senzaționale: oamenii ocoleau fiscul, cu temeri adeseori, utilizând încă în practica lor de măsurare a pământului, unități străvechi: carele de fân, zilele de plug, zilele de coasă. În asemenea localități izolate, "bunurile circulă mai puțin, creditele nu sunt obișnuite", oamenii cunoscându-și, conform tradiției și memoriei locale, bunurile funciare⁸¹.

Activ și dinamic, cu un bagaj de cunoaștere superior, Golopenția a înțeles, din a doua parte a anului 1947, tot mai clar, că pentru România urma o fază de izolare politică și prin aceasta de destructurare a instituțiilor științifice și a cercetării. Nu de puține ori, în corespondența sa asemenea idei apar din comunicarea imposibilității de organizare sistematică în domeniile care-i erau apropiate și cărora li se dedicase. Încercând să rămână în conexiuni cu mișcarea folclorică și etnografică și agreind propunerile de modernizare a cercetărilor de acest tip, el s-a străduit să rezolve crearea centrului românesc al Fișierului Internațional de Arheologie și Folclor pe lângă institutul condus de prof. D. Gusti. Înțelegerea realităților domeniile din partea sa este deosebit de critică: cercetările lingvistice și folclorice interpretau "Weltauschung-ul" prin prisma unor materiale dinainte de primul război mondial; în cadrul Arhivei de Folclor, accentul cădea pe cercetările muzicale (texte și dans), Muzeul de Artă Națională era în curs de organizare iar universitarii depășiseră "anii inițiativelor și curajului". Mulți dintre specialiști fuseseră pensionați, unii retrăgându-se fiind neagreați de guvernanți. Peste toate acestea, Institutul Social Român era "în criză"⁸². În plus, sărăcia extinsă asupra oamenilor de cultură, universitarilor și cercetătorilor paraliza pur și simplu mișcarea acestora. Deplasările bugetarilor s-au redus foarte mult, tipărirea studiilor suferea mari întârzieri și pretindea costuri ridicate. Cenzura politică se instalase deja și în publicațiile de folclor, etnografie și lingvistică.

Într-un astfel de sens, îi scria I. Mușlea la 17 august 1947: "Sunt încântat de articolele cu care vă gândiți să colaborați, doamna și Dv., dar mi-e teamă că, dată fiind penuria fondurilor și direcția nouă, strict «literară», dată de dl. Caracostea *Anuarului viitor* - volumul va apare cine știe când și cenzurat de Președintele Comisiunii de folclor a Academiei"⁸³. Datorită unor cauzalități de altă natură, la care se adăugau lipsa de documentație și de cunoaștere directă și în planul reflectării realităților economice din România în străinătate, nu ne situam mai bine. Golopenția îi observa, astfel, lui André Piatier că studiile referitoare la România, publicate de străini, erau bune dar "scrise totuși de câte unul care nu cunoaște din experiență directă, valoarea pentru România, a raportului dintre cifrele bugetelor și programelor și realitatea"⁸⁴. Desigur, ideile noi, moderne, n-au încetat să-l preocupe, dar ce șansă aveau acestea să fie aplicate? Astfel, lui Alfred Max, directorul de la Institut Français d' Opinion Publique, Golopenția i-a scris că nu considera timpul "propice" fondării unui asemenea institut și în România, întrucât "Noi trăim într-o epocă de acerbe economii bugetare de o parte și de alta, de pasiune politică"⁸⁵. Aceste schimbări profunde au antrenat destinele multora din cunoștințele lui Golopenția: unii pensionați pentru colaboraționism politic cu regimul mareșalului Ion Antonescu - ca D. Caracostea -, alții compromiși prin asociere cu mișcarea legionară - ca I. Ionică -, atâția refugiați în străinătate. Între cei pe care aceste împrejurări îi ating s-a numărat și Petre Nemoianu⁸⁶, închis la 18 mai 1947 pentru activitatea sa politică. În sprijinul său au încercat mai mulți prieteni să-i steie. A. Golopenția era și el rugat: "Mișcați cerul și pământul pentru el căci este absolut nevinovat și ar fi cea mai mare stupiditate să cadă victimă întâmplării care cere împlinirea unui anumit număr de victime și prostiei incapabile să discearnă binele de rău. Fă tot ce poți, fie prin amicii tăi, fie prin Neamtu, care trebuie să se facă luntre și punte pentru el, intervenind orișunde. E vorba de un om prea valoros pentru țărișoara asta ca să poată risca să i se facă vreun rău. Mai ales că este într-adevăr nevinovat. A negociat cu succes la Moscova, după 1940. A scris ce-a văzut. Nu este opus experimentelor economice reușite de acolo. E util pentru sporul producției de aci. Dacă atâtea nu ajung, desigur că sentimentul de solidaritate regională, care s-a dovedit așa eficace în alte cazuri, vă va face pe voi, pe bănățeni, să nu uitați că «Banatu-i fruncea»⁸⁷.

Așa cum ni-l prezintă corespondența și documentația de arhivă, Anton Golopenția s-a plasat în anii marilor prefaceri postbelice între cei mai constructivi intelectuali români care activau în țară. El și-a propus - și

putem afirma că a reușit să reinnoiască în primul rând - dar pentru scurt timp - legăturile dintre instituțiile românești și cele din afara țării, mai cu seamă orientându-le spre cele americane și franceze. A pus în joc, în acest scop, toate relațiile personale stabilite cu ilustre personalități ce se aflau în diferite posturi de influențare în astfel de organisme din străinătate. Reușita demersurilor sale o garantează reintrarea în circuitul internațional a rezultatelor cercetărilor de statistică, sociologie, etnografie, a istoriografiei din România, compensând o lungă perioadă de interdicție a circulației acestora. Apreciind că - la acea vreme - documentarea și informarea mediilor intelectuale influente din străinătate era cel mai de seamă obiectiv, Golopenția a determinat trimiterea de surse bibliografice și documentare în mod curent și sistematic către acestea. El a folosit orice prilej pentru a "comunica liber cu jumătatea cealaltă a lumii", cum s-a exprimat într-o lungă scrisoare adresată lui Ph. Moselly. El s-a arătat mai ales interesat" să stabilim legături științifice cu instituțiile preocupate de cunoașterea sud-estului european din Statele Unite. Credem că unele analize sociologice ale statisticienilor, pe care le-am întreprins sau suntem în curs de a le întreprinde ar putea interesa, deoarece constatările sunt valabile pentru țările vecine cu noi"⁸⁸. Atenția sa nu fusese întâmplător focalizată spre zona americană, aici aflându-se prieteni de-ai săi foarte influenți în structurile politice și culturale, iar speranța că S.U.A. va determina evoluția politică a României păstrând-o vie. Din păcate, proiectele și speranțele sale în normalizarea situației în România nu s-au confirmat, anul 1947 fiind ultimul în care s-a mai putut nădăjdui într-o asemenea direcție. Experiența și talentele sale, contribuțiile științifice și de natură culturală, puse în lumină și cu ocazia participării în delegația română trimisă la Conferința de Pace, opera sa, toate nu l-au putut salva de la implicarea în procesul politic intentat celor care au căutat, la Paris, să creeze un avantaj României la semnarea tratatului de pace. Dimpotrivă, așa cum se va vedea, acestea vor fi capete de acuzare, agravându-i situația.

NOTE

¹ Vezi la Ștefan Costea, *Anton Golopenția. Sociologia ca știință, la mijlocul secolului XX*, în *Anton Golopenția. Restituiri*, p. 71-97; Vladimir Trebici, *Geopolitica și demografia în opera lui Anton Golopenția*, în *Anton Golopenția, Restituiri*, p. 92-104.

² Vezi la Sanda Golopenția, *op. cit.*, cap. D. *Scriseri despre viața și opera lui Anton Golopenția*, p. 65-70. Înregistrând 63 de titluri apărute până în anul 1994.

³ Cf. scrisoarea în Arh. SRI, dosar 40002, vol. 112, f. 8.

⁴ *Ibidem*, f.13-14. Între timp, A. Golopenția a fost desemnat ca membru în Biroul Păcii (Secțiunea etnică, biologică și statistică), înființat la 16 iunie 1942, din ordinul lui Mihael Antonescu.

⁵ În ordinul de serviciu al Institutului Central de Statistică nr. 002688/9 ianuarie 1943, se preciza că Inspectorul general Anton Golopenția "face parte din echipa de identificare a românilor de peste Bug", organizată potrivit ordinului conducătorului statului din 4 iulie 1942. *Loc. cit.*, dosar cit., vol.cit., f. 352.

⁶ Echipa cu care a conlucrat a fost compusă din: N.Economu, T. M. Stolanovici, Gh. Retegan, Gh. Bucurescu, Bucur Schlopu, D.Corbea, P.Mihăilescu, I.Oancea, I. Apostol, N.Marin-Dunăre, N.Betea, Gh.Popescu, Cornel Mănescu, Tr. Georgescu, I.Chelcea. *Ibidem*, f. 54-55.

⁷ *Ibidem*, f.14, 235.

⁸ Cf. scrisoarea din 11 septembrie 1943, *ibidem*, f. 222.

⁹ *Ibidem*, f. 131/333-334.

¹⁰ Cf. scrisoare din Bruxelles, 11 septembrie 1944, *ibidem*, f. 124.

¹¹ Vezi și la Emilia Comișel, Constantin Brăiloiu (1893-1958), București, 1996, p.61-65.

¹² Scrisoare din 20 septembrie 1946, *ibidem*, f. 134. În același loc, propunerea de organizare a câte unui Centru de documentare folclorică în Anglia și S.U.A.

¹³ Cf. scrisoarea din 20 septembrie 1946, *loc. cit.*, dosar cit., vol.112, f. 85.

¹⁴ Vezi în *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 1080-1081, 1083, 1087, 1090-1092.

¹⁵ În scrisoarea din 26 septembrie 1946, semnată de Maurice F. Tauber, *ibidem*, vol.112, f. 102.

¹⁶ Cf. scrisoarea din 26 septembrie 1946, *ibidem*, f. 70.

¹⁷ În declarația din 5 aprilie 1951, *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 903-904.

¹⁸ Cf. scrisoarea din 26 septembrie 1946.

¹⁹ Cf. adresa lui The Library of Congress din 27 septembrie 1946, *ibidem*, f. 105.

²⁰ Cf. scrisorile lui Campbell și Moore, *ibidem*, f. 73, f. 86

²¹ *Ibidem*, scrisoare din Paris, datată 13 noiembrie 1946, f. 40. Vezi și la Alexandru Clorănescu, *Amintiri fără memorie*, 1911-1934- I, București, 1995, p. 120,140.

²² *Ibidem*, scrisoarea din București, f. d., f. 43. Pentru a satisface cererea, Golopenția "a pus la lucru" un manuscris special, cu date valabile la 1 ianuarie 1947 iar ca serviciu special, i-a trimis drept "aperitiv" o broșură a lui Leonida Colescu cu recensământul din Vechiul Regat din 1899, crezând că asemenea date "pot îmbogăți

articolele pe care le vel consacra orașelor și județelor în *Enciclopedia* pe care o pregătești”.

²³ Vezi scrisoarea datată 3 decembrie 1946, de la University College - Oxford, *ibidem*, f. 233.

²⁴ Cf. scrisoarea din 19 decembrie 1946 și scrisoarea semnată de L.P. Bethea, de la Board of Governors of the Federal Reserve System, Washington, din 24 ianuarie 1947, *ibidem*, f. 110, 120.

²⁵ Informat de Golopenția despre moartea lui Em. Bucuță, profesorul englez își exprima toată compasiunea, ca unul ce-l cunoscuse și apreciasse. *Ibidem*, scrisoare din 23 noiembrie 1946.

²⁶ Cf. ofertă din 1 decembrie 1946 din București, semnată de I. Herescu și scrisoarea lui D.Mitrany către Golopenția datată 23 decembrie 1946, *ibidem*, f. 33, 34, 36.

²⁷ Cf. scrisoare nedatată, din Fribisber House, Dolphin Sq. London SW1, *ibidem*, f.37.

²⁸ Cf. adresa editurii din 27 decembrie 1946, în *loc. cit.*, dosar cit., f. 229.

²⁹ Cf. scrisoarea din 31 ianuarie 1947, *ibidem*, f. 136.

³⁰ Scrisoarea în *loc. cit.*, dosar cit., f. 10-12.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*. Între alte colaborări, mai promisese Editurii “Fundațiilor Regale” o monografie *Budha*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Cf. scrisoare din 15 februarie 1947, *ibidem*, f. 200. Între cele trimise: lucrări de Mircea Mancaș (*Condiționarea psihologică a artei, 1940*, Idem, *Opinii estetice și literare, 1945*), Edgar Papu (*Soluțiile artei în cultura modernă, 1943*), L. Rusu (*Estetica poeziei lirice, 1944*).

³⁶ *Ibidem*, f. 221, 5.

³⁷ Cf. scrisoarea cu antetul Société Française de Folklore pour l' Etude des Traditions Populaire din 20 februarie 1947, *loc. cit.*, dosar cit., f. 208.

³⁸ În *loc. cit.*, dosar cit., f. 203.

³⁹ Vezi scrisoare cu antetul lui Council on Foreign Relations, în limba franceză, New York, 6 martie 1947, *loc. cit.*, dosar cit., f. 88. Într-o scrisoare scurtă din 14 martie 1947, Campbell revenea adăugând la lista și studiul lui N. Cartoian asupra operei lui N.Iorga (*“Cercetări Literare”*, V, 1947), *ibidem*, f. 87.

⁴⁰ Cf. scrisoarea din 7 martie 1947, *ibidem*, f. 34. Vezi și la Alexandru Ciorănescu, *Amintiri fără memorie, 1911-1934*, București, 1995, p.120.

⁴¹ *Ibidem*, f. 27.

⁴² *Ibidem*, f. 71.

⁴³ Invitație și program, în *loc. cit.*, dosar cit., f. 50-51.

⁴⁴ Cf. adresa Institutului Central de Statistică nr. 17406/19 martie 1947, în *loc. cit.*, dosar cit., f. 64.

⁴⁵ Adresa în *loc. cit.*, dosar cit, f. 66.

⁴⁶ Cf. scrisoare, *ibidem*, f. 223. La 7 aprilie 1946, Golopenția confirma primirea a patru cărți și ruga pentru continuarea serviciului, arătând că era “foarte îndatorat”, *ibidem*, f. 228.

⁴⁷ Vezi adresa semnată de secretarul trezorer Henry P.Cauffman Jr., *ibidem*, f. 183, 184. La 28 aprilie 1947, lista acestora era expediată la Washington, cuprinzându-i pe: dr. Șerban Gheorghiu, H.H.Stahl, I. Measnicov, dr. Oromolu Florin, dr. H. Silber,

dr. S. Manuilă, dr. D.C. Georgescu, N.Georgescu-Roegen, prof. O.Onicescu, dr. P. Râmneanu, Roman Creslin.

⁴⁸ Vezi scrisoarea din 30 martie 1947, *ibidem*, f. 135.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Vezi Intervenția în scrisoarea din 8 aprilie 1947 către Gr. Frumkin, șeful Serviciului Statistic din Divizia de Afaceri Economice a Națiunilor Unite - Geneva, *ibidem*, f. 147.

⁵¹ Vezi scrisoarea cu antet Legația regală a României, Paris, 3 aprilie 1947, *ibidem*, f. 42.

⁵² Cf. adresa Institutului Central de Statistică din 5 aprilie 1947 către P.Caraman, în care se sugera învățatului ieșean și o colaborare la "Année folclorique", condusă de A.Varagnac, *ibidem*, f.212.

⁵³ Cf. scrisoare din Cluj, 23 aprilie 1947, cu antetul Arhiva de Folclor a Academiei Române Cluj, Str. Bolintineanu 18, decl cu sediul la domiciliul lui I.Mușlea! Vezi în *loc. cit.*, dosar cit., f. 209.

⁵⁴ Istoricul american petrecuse câteva luni în România, în 1939, documentându-se pentru teza sa de doctorat (*Influențe occidentale în revoluția românească din 1848*); cunoștea limba română, citind curent românește, fiind în bune legături cu încă mulți istorici din țară. În 1944, sub semnătura sa, apăruse în "Central European Affairs", vol. IV, studiul *The influences of Western Political Thought in the Rumanian Principalities 1821-1848: The Generation of 1848*.

⁵⁵ Vezi adresa către rectorul Fundației Regale pentru Literatură și Artă, Al.Rosetti, din 7 aprilie 1947, *Ibidem*, f. 81-82.

⁵⁶ Între lucrările - care nu se regăseau în lista lui Campbell - expediate figurau cele aparținând lui Barbu Theodorescu (*Bibliografia istorică și literară a lui N.Iorga*, I-II, 1925, 1938; *Nicolae Iorga*, 1932; *Un concurs universitar celebru* (Nicolae Iorga, 1944), Gh.Brătlanu (*Nicolae Iorga. Trei cuvântări*, 1944), I.Crăclun (*Nicolae Iorga, Cărturarul*, 1941; *N.Iorga Istoricul*, 1943), Șt.Meteș (*Activitatea istorică a lui N.Iorga*, 1927), Simeon Rell, *N. Iorga. Istoricul vieții religioase și bisericești a Românilor* (1931), C.Cernălanu (*N. Iorga. Idolul Neamului Românesc. Antologie pentru posteritate* (1931), N. Iorga (*Conferințe și prelegeri*, I, 1943); numere din "Revista Istorică" (1940, 1943, 1945, 1946), cu studiile lui Wedkiewicz, N. Bănescu și M. Berza; "Revue Historique de Sud - Est Europeen" (1941), cuprinzând discursul lui Mario Roques la Academie des Inscriptions et Lettres; "Cercetări Literare" (1940), cu necrologul lui N. Cartoian; "Monitorul Oficial" (1941), cu materialul Comandamentului Militar al Capitalei, *Asasinatelor de la Jilava, Snagov și Strejnicul 26-27 noiembrie 1940*.

⁵⁷ Cf. scrisoare din 17 aprilie 1947, Arh. SRI, dosar cit., f. 84.6. O altă serie de cărți fuseseră expediate pentru John C.Campbell în decembrie 1946, între ele: Al. Boldur, *Știința istorică română în ultimii 25 de ani* (Iași 1946) și Al.Camariano, *Spiritul revoluționar francez și Voltaire în limba greacă și română* (București 1946).

⁵⁸ Carte poștală, în *loc. cit.*, dosar cit., f. 157,41,126.

⁵⁹ Vezi supra, nota 57. Cu aceeași ocazie, îl ruga pe Golopenția să-i trimită la Cluj: "Sociologie Românească" numerele V și VI, "Arhives" (XV-XVI), I.Ionică (*Dealul Mohului*), Ștefania Golopenția, *Credințe și rituri magice din Drăguș*, I.Conea, *Clopotiva* ș.a.

⁶⁰ La 25 iunie și la 13 august 1947, de exemplu, trimitea lui André Varagnac publicații interesante, cf. Arh. SRI, dosar cit., f. 204, 114.

⁶¹ Cf. adresa semnată de A. Golopenția către Biblioteca Congresului, la 28

aprilie 1947, *ibidem*, f. 106-107.

⁶² Cf. adresa din 28 aprilie 1947, *ibidem*, f. 94-96.

⁶³ Vezi adresa din 5 mai 1947, *ibidem*, f. 76.

⁶⁴ Cf. scrisoare din Iași, str. Asachi 1, 10 mai 1937, *ibidem*, f. 140.

⁶⁵ Cf. scrisoare din Washington, cu antetul oficial al lui Executive Office of the President, 15 mai 1947, *ibidem*, f. 117.

⁶⁶ Cf. scrisoare din New York, cu antetul lui Council on Foreign Relations Inc, 22 mai 1947, *ibidem*, f. 78.

⁶⁷ Cf. adresa nr. 7542/9 iunie 1947, *ibidem*, f. 104.

⁶⁸ Scrisoare cu antetul Universității din Paris, 11 iunie 1947, sub semnătura lui F. Debyser, *ibidem*, f. 108.

⁶⁹ În scrisoarea din 23 iunie 1947, semnată de L.P. Bethea, *ibidem*, f. 121.

⁷⁰ Invitația din 27 iunie 1947, *ibidem*, f. 220. La 18 iulie 1947, neprimind răspuns, Stuart A. Rice a reînnoit invitația, anunțându-l o serie de facilități pe care le făceau pentru el gazdele. *ibidem*, f. 189.

⁷¹ Cf. scrisoare, *ibidem*, f. 127.

⁷² Cf. scrisoare către Lükö Gábor, nedată, pare din anul 1947, în *loc. cit.* dosar cit., f. 124.

⁷³ *ibidem*.

⁷⁴ *ibidem*.

⁷⁵ Cf. adresa din 6 august 1947, *ibidem*, f. 116.

⁷⁶ Cf. adresa semnată de An. Stănescu, în *loc. cit.*, dosar cit., f. 181.

⁷⁷ În adresa Oficiului de Studii din 16 iulie 1947 către Ministerul Industriilor și Comerțului, *ibidem*, f. 45. La 8 august, el l-a recomandat lui André Platier pe G. Retegan pentru o bursă la Institutul Național Demografic din Paris.

⁷⁸ Cf. scrisoarea din 25 iulie 1947 către Margaret Cleeve, secretar adjunct la The Royal Institute of International Affairs, *ibidem*, f. 127. Cu același prilej, i s-a trimis lui Hugh Setton-Watson un material documentar și se mulțumea pentru trimiterea regulată a revistei Institutului.

⁷⁹ Cf. scrisoarea lui din 25 iulie 1947, *ibidem*, f. 118. La fel, îl anunța în același sens, pe André Platier, într-o scrisoare din 8 august 1947, *ibidem*, f. 8.

⁸⁰ În acest sens, A. Golopenția s-a adresat la 25 iulie 1947 lui H.P. Caulfield Jr., *ibidem*, f. 182.

⁸¹ Experiențe notate în scrisoarea către André Varnagac, din 7 august 1947, *ibidem*, f. 206.

⁸² *ibidem*, f. 207.

⁸³ Scrisoare din Cluj, *ibidem*, f. 202.

⁸⁴ Vezi scrisoarea din 8 august 1947, *ibidem*, f. 48. Ca răspuns, acesta a promis să ia măsuri, trimițând lucrările recent editate de Institutul Național de Statistică și Studii Economice, cf. adresa acestuia nr. 6183/16 septembrie 1947, în *loc. cit.*, dosar cit., f. 96.

⁸⁵ În scrisoarea din 2 august 1944, *ibidem*, f. 199.

⁸⁶ Fruntaș politic bănățean, doctor în științe politice și juridice, deputat, fost prefect al județului Caraș-Severin, ziarist la "Curentul". În 1938, a prezidat o delegație economică în U.R.S.S. A fost președintele Cercului bănățenilor din București; între 14 septembrie 1940 - 21 ianuarie 1941 subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii. Arestat în 1946 și mort în închisoarea de la Sighet, în 1951.

⁸⁷ Cf. scrisoare nedată, *loc. cit.*, supra, dosar cit., f. 158.

⁸⁸ Cf. copia scrisorii, nedatate, probabil de la sfârșitul anului 1946, către Ph. Moselly, în *loc. cit.*, supra, f. 1-4.

VI. LA CONFERINȚA DE PACE

Evenimentul postbelic cel mai însemnat pentru România pe plan diplomatic și politic a fost Conferința de Pace. În cadrul acesteia, prin tratativele încheiate, s-au consfințit pentru mai bine de cinci decenii arhitecturile politice mondiale.

Delegația română la Conferința de Pace, cuprinzând peste 120 de persoane, a plecat spre Paris la date diferite, împărțită în două mari grupuri: primul la 11 iulie 1946, incluzând 6 persoane, între care consilierii Zenovie Pâclișeanu și I. Neguș, ministrul Eduard Christu. ing. H. Zilber; al doilea, la 12 august, îmbarcat în 4 avioane, în frunte cu Gh. Tătărescu și L. Pătrășcanu. Cu cel de-al doilea transport - unde mai călătoreau Al. Bărlădeanu, funcționari și tehnicieni -, a plecat și A. Golopenția. Alegerea sa în acest important lot s-a datorat, mai mult ca sigur, lui L. Pătrășcanu. La Paris, au fost găzduți la Hotel Continental¹. Cu câțva timp înaintea plecării, Golopenția a fost solicitat - împreună cu alți specialiști-, să pregătească materiale documentare diverse. După arestarea lui Pătrășcanu, și acest aport documentar va sta sub semnul întrebării.

Pentru a elucida întru totul situația, rolul său în aceste pregătiri, Direcția Generală a Securității Statului s-a adresat la 9 mai 1951, Ministerului Afacerilor Externe, pentru a i se comunica persoana responsabilă cu expedierea la Paris, în primăvara anului 1946, a documentației pentru delegația română la Conferința de Pace. În luna iunie, pe ziua de 19, Securitatea a cerut și Direcției Generale de Statistică să-i fie predate inventarele materialelor expediate la Paris de Anton Golopenția, desemnându-și delegatul în persoana ofițerului Siegler Sîmion². Documentarea anchetatorilor se apropiase, de acum, de final.

În cadrul delegației române, Golopenția a lucrat în diviziunea politică-teritorială condusă de E. Filotti, fiind autorul materialelor demografice și economice cu care s-au putut produce argumente la cererile diferitelor delegații. A îndeplinit concomitent și funcția de arhivar al documentației rezultate. Întregul material al delegației, la încheierea lucrărilor, a fost ambalat în trei valize, 10 pachete cu hârti și 14 lăzi, care, la 20 octombrie 1946, au fost predate primului secretar al Legației române Horia Georgescu pentru a se trimite în țară³.

În urma recomandărilor multiple, A. Golopenția a fost cooptat deci în delegația oficială care s-a deplasat la Paris în vederea participării la Conferința de Pace. Hotărârea finală a luat-o Gh. Tătărescu, la sfârșitul lunii iulie 1946, comunicându-i-se la 10 august oficial într-o întâlnire cu acesta, după ce Golopenția fusese rechemat de urgență în capitală de la cursurile de statistică pe care le predă unui lot de candidați la Curtea de Argeș. Tehnicianul statistician al delegației a rămas în Franța până la 4 noiembrie 1946. Sarcinile sale exprese: de a furniza date și documente referitoare la populație și teritoriu, care erau cuprinse în actele și luările de cuvânt ale membrilor delegației, contribuind, de asemeni, la sistematizarea arhivistică a documentației acesteia. Programul lui Golopenția la Paris, în cadrul Secretariatului diviziei teritoriale politice, a cuprins orele 9-12, 30 și 17-19, trebuind să lucreze adeseori noaptea pentru a furniza la timp documentațiile cu caracter de urgență. În timpul liber a cercetat librăriile, anticariatele și bibliotecile iar uneori și serviciile statistice franceze. Adeseori s-a aflat în compania unor colegi statisticieni francezi și americani, din importante posturi de conducere ale instituțiilor de statistică⁴. În astfel de împrejurări s-a întâlnit în două rânduri cu John I. Campbell, André Varagnac, dar și cu mai mulți români: Ionel Perlea, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Mihai Niculescu⁵, Titu Rădulescu-Pogoneanu, Ion Ureche⁶, Al. Ciorănescu, C. Brăiloiu, Brutus Coste, soții Sora, Al. Manuilă⁷, N. Herescu. Cel mai mulți dintre aceștia fuseseră diplomați, alții ca Eugen Ionescu, C. Sora și Al. Ciorănescu, mai lucrau încă la Legația română din Paris⁸. Cu fiecare din aceștia, A. Golopenția a colaborat și în țară, iar ei, în întâlnirile lor, căutau să obțină știri de acasă, fie sprijin pentru diferite aranjamente. Astfel, cu C. Brăiloiu - plecat în primăvara anului 1944 spre a organiza o expoziție de icoane pe sticlă la Geneva, rămas acolo prin concediu de la Conservatorul din București, lucrând la o editură - a conlucrat la Institutul Social Român, din 1931; în întâlnirile parisiene, C. Brăiloiu urmărea să se informeze și să obțină prelungirea concediului de studii "spre a aștepta în străinătate limpezirea situației politice din țară. M-a întrebat dacă cred că ar putea să-și continue nesupărat munca la Arhiva de folclor și catedră, în caz că s-ar întoarce în țară. Am răspuns că nu cred, deoarece are concurenți în specialitate și este de neam boieresc și are fire de boier"⁹. În 1947, îl va recomanda pe C. Brăiloiu redactorului "Buletinului Statistic al Națiunilor Unite", care apărea la Geneva, pentru un post de specialitate. Cu Mihai Niculescu fusese coleg, din 1927, la Facultatea de Filozofie și Litere din București, acesta luând drumul ziaristicii și lucrând, din 1933, în redacția

"Universului". El a fost trimis în Franța, după demobilizare, în toamna anului 1941 (fiind rănit grav pe front), unde a reprezentat ziarul bucureștean până în 1944, iar ulterior scriind cronică muzicală și dramatică pentru "Rampa". În cele trei întâlniri, el i-a spus lui Golopenția "că nu crede să se mai poată despărți" de Paris, rugându-l să-i mențină legătura cu "Rampa", ceea ce s-a făcut până în vara 1947¹⁰. Și cu Ion Ureche a fost coleg, din 1920, în Liceul timișorean și apoi la Facultate, despărțindu-se după absolvirea acesteia, când Ureche a trecut, ca profesor, în provincie. La Paris, traducea din poezii români, lucrând la finalizarea unei antologii a poeziei românești, cerută de o editură franceză, scria pentru reviste și făcea traduceri pentru radiodifuziune. Până la izbucnirea războiului a fost bursier al statului, ulterior trăind cu banii proveniți din colaborările sale. În discuțiile lor, A. Golopenția l-a informat despre "soarta profesorilor noștri comuni și a colegilor de liceu și Universitate", despre lucrările de estetică și poezie apărute recent, făgăduind să-i trimită publicații, ceea ce a și făcut ulterior¹¹. Cu Emil Cioran, Golopenția se cunoștea tot de la Universitate, din 1930-1931, acesta înscriindu-se cu un an în urma sa; știa despre profesoratul său de la Brașov și-i urmărise volumele *Pe culmile disperării* și *Schimbarea la față a României*; s-au reîntâlnit în Germania în 1933, ca bursieri, apoi la Asociația "Criterion", iar în calitate de colaboratori la aceleași reviste. Și Cioran plecase în Franța, în 1938, pentru doctorat. S-au văzut la Paris de trei ori, din inițiativa lui Golopenția, cu un ultim prilej de despărțire, reunindu-se la un prânz cu Brutus Coste, Mircea Eliade și Titu Pogoneanu. Discuțiile lor: "Ne-a mișcat cu convorbirile noastre pe planurile ce ne sunt comune: filozofia și literatura. Cum el este orientat în oarecare măsură spre dreapta, iar eu spre stânga, ne obișnuisem, încă din țară, să nu abordăm teme politice"¹². Cioran i-a relatat despre progresele în cunoașterea limbii engleze și că și-a "conservat toate răgazurile din ultimii ani studierii lui Shakespeare și clasicii englezi", împărtășindu-i planurile sale literare; în schimb, Golopenția i-a promis sprijin pentru un post, în care sens a făcut un demers epistolar către prof. Mitrany¹³.

Pe N. Herescu, care fusese profesor de latină la facultatea de Filozofie și Litere din București, apoi, în anii războiului, profesor la Universitatea din Lisabona, îl cunoscuse în 1936. L-a reîntâlnit, din dorința acestuia și la Mircea Eliade acasă, trimițându-i la cerere, după întoarcerea acasă, lucrări ale Institutului de Studii Clasice la *Librairie Classique* care organiza o expoziție de publicații¹⁴.

Cu Eugen Ionescu a fost coleg, de asemeni, de facultate,

ajungând să stabilească împreună bune relații: "Nu ne căutam unul pe altul, dar ne făcea plăcere să stăm de vorbă când ne întâlneam". Când s-au revăzut la Paris, Eugen Ionescu mai făcea parte din personalul Legației române, acel prilej fiind unic, interesându-se fiecare de celălalt: "El mi-a spus că se simte bine, că mediul de la Paris îl stimulează"¹⁵. Și pe Ionel Perlea l-a văzut doar o dată; se știa din 1932, cunoscându-se prin prof. D. Gusti. Venise la Paris de la Milano - unde dirija la "Scala" - "spre a se interesa la oamenii politici din fruntea delegației asupra posibilității de a reveni în țară"¹⁶. Între alți români întâlniți s-au aflat și soții Sora, pe care îi cunoscuse în 1937. Bănățeanul Sora, după căsătoria sa cu Mariana Klein (ambii absolvenți ai Facultății de Filozofie și Litere din București), a primit, în 1938, o bursă de studii la Paris; după 1944, au lucrat la Legația română în cadrul Biroului de Presă și locuiau la Fontenay - aux - Roses. La Paris s-au văzut de trei ori, diplomatul relatându-i despre lucrările sale facilitate de bursa oferită de Centre de la Recherche, iar în discuțiile comune, "Am fost întrebat despre condițiile de trai din țară și le-am descris"¹⁷. Cu soții Coste s-a întâlnit de șase ori, Brutus Coste fiindu-i cunoscut din 1920, iar soția sa din 1930; ei lucraseră în diplomatie, B. Coste deținând, până în primăvara lui 1945, postul de consilier de Legație la Lisabona, iar apoi acela de secretar al lui Gr. Gafencu (cu care venise de la Geneva la Paris), iar soția lucrase ca psihotehniciană.

Discuțiile lor: Conferința de Pace; "atitudinea delegațiilor americani și englezi față de problemele Transilvaniei de Nord", "sarcina lui de la Lisabona de a ține la curent Ministerul Afacerilor Străine cu atitudinea aliaților. Se socotea scos din slujbă de d. Tătărescu, care socotește că demersul, pe care l-a încercat pe lângă Aliați pentru ieșirea din război a României n-a reușit, fiind sabotat de personalul Ministerului Afacerilor Străine. Mi-a spus că a devenit secretarul și colaboratorul d-lui Gafencu și admirația lui pentru acesta. Mi-a mai vorbit de faptul că muncește împreună cu d. Cruțescu, fost ministru plenipotențial și cu d. Tilea, foarte bine văzut în Anglia. Lucrase la un memoriu prezentat Conferinței de la Paris în numele partidelor de opoziție din țară, care nu erau reprezentate în delegație și era foarte ocupat pentru că ținea contactul cu membrii delegațiilor anglo-saxone"¹⁸. Oferindu-i sprijinul său în cazul hotărârii de a rămâne în străinătate, A. Golopenția l-a refuzat, deși știa că "n-am putut să mă încadrez în viața politică din țară, că mă găsesc între cele două poziții", dar "Am spus că mă voi întoarce în țară, pentru că nu-mi pot părăsi familia și pentru că lucrările științifice care mă preocupă mă leagă și ele de țară, de Biblioteca Academiei, de biblioteca

mea și de hârtiile de la institut și de casă”¹⁹. Tot B. Coste, dar împreună cu Titu Pogoneanu, i-au relatat despre “puținele cărți documentare, ce se găesc în librăriile franceze și engleze, asupra României”, care “sunt toate superficiale și mai toate tendențioase și defavorabile țării, fiind scrise de unguri”, propunându-i o lucrare colectivă redactată sub îngrijirea sa în țară, chiar oferind bani necesari pentru colaboratori (1000 fr. elvețieni) și promisiunea editării de o editură din Franța sau Anglia²⁰.

Proveniența și destinația celor 1000 de franci elvețieni - dați de către Brutus Coste pentru drepturi de autor celor care urmau, împreună cu Golopenția, să redacteze o prezentare documentară a României (istoria, geografia, populația, economia, cultura) - le-a declarat abia la 10 aprilie 1951. Acceptarea acelei propuneri a fost privită drept faptă “dușmănoasă împotriva regimului de democrație populară”²¹. Împreună cu celălalt angajament, luat cu P. Comarnescu, față de o lucrare similară cerută lor de directorul “Reșiței”, Al. Pop, care ar fi trebuit să servească unor membrii ai opoziției din străinătate, dar mai ales cu scrierea “Sugestiilor pentru programul de guvernare al regimului viitor”, lui Golopenția i s-au agravat faptele. S-a constatat - cum doreau anchetatorii - că el a rămas “consecvent cu concepția despre lume și despre viață a burgheziei”²².

Pe un alt diplomat, Titu Rădulescu-Pogoneanu, l-a cunoscut în 1937, acesta lucrând la Legația din Berna din 1943, unde a rămas, după încheierea războiului, ca redactor la *Enciclopedia* elvețiană în limba germană. L-a revăzut apoi, în compania prietenilor, de trei ori la Paris, unde au “vorbit despre surse de documentare asupra României”, el susținând proiectul lansat de B. Coste²³.

Din grupul pe care Golopenția l-a frecventat la Paris a făcut parte și Mircea Eliade; fuseseră amândoi membrii, din 1932, ai Asociației “Criterion”, și “Fără a fi prieteni, eram interesați fiecare de munca celuilalt. În relațiile noastre, treceam sub tăcere adeziunea lui la Garda de Fier și orientarea mea de stânga”. Cum Eliade a intrat în diplomatie în 1939, fiind trimis la Lisabona, nu l-a mai întâlnit până în 1946, la Paris. Aici, acesta “Scria lucrări de etnografie și istoria religiilor în limba franceză și piese de teatru în limba română. Fusesse propus pentru o conferință de etnografie la Universitatea din Paris, dar chemarea nu s-a produs. Trăia din onorarii și expediente”²⁴. În capitala Franței, s-au revăzut de patru ori, de două ori chiar la Eliade acasă, acesta împărțându-i proiectele sale, plângându-se “că simte lipsa publicului românesc, gândul la care îl stimula pe când era în țară. Spunea că, de dragul acestui public, îi vine

uneori să se întoarcă în țară”. Dar Golopenția i-a atras atenția că, “întors în țară, s-ar putea să nu găsească editor, deoarece a fost legionar și să aibe și alte dificultăți de întâmpinat”²⁵. Conversațiile lor s-au oprit mai des la cărți, scriitori, cercetările de folclor și etnografie, Eliade recomandându-i publicațiile Institutului pentru Studiu comparat al culturilor de la Helsinki, pe care sociologul le-a și cumpărat. În urma acestor revederi, “Văzând dificultățile cu care se luptă Eliade, i-am spus că voi scrie unui fost profesor al meu din Germania cu specialitatea istoria religiilor, care emigrase în Statele Unite având ascendență neariană, spre a-l ruga să-l ajute să găsească vreun post de istoria religiilor sau de etnografie la o universitate americană. Am întreprins un demers similar pe lângă profesorul Mitrany de la Oxford”²⁶.

Tot la Paris, între cei pe care i-a reîntâlnit cu mare plăcere, s-a aflat profesorul american John C. Campbell. Acesta urmăsea cursurile lui N. Iorga în anul universitar 1938/1939, pregătind o teză de doctorat asupra Revoluției române de la 1848, pregătire continuată în Franța, la Bibliotheque Nationale. La Paris, el se afla ca expert în probleme românești din partea Departamentului de Stat american, așa că întâlnirea celor doi a fost firească. De altfel, Golopenția era în admirație pentru acest specialist, declarând: “Interesul lui pentru istoria românilor mă bucura și seriozitatea pregătirii lui mă umplea de stimă. Doream să-i înlesnesc cercetările viitoare cu teme românești, înlesnindu-i documentarea și să-i păstrez interesul pentru țara noastră”²⁷. Prin istoricul american, a făcut să-i parvină lui Ph. Moselly colecția documentară pregătită de Institutul Central de Statistică, trimisă, în sfârșit, cu sprijinul unui reprezentant al Bibliotecii Congresului. În cele două întâlniri, cei doi au discutat despre noile cărți de istorie apărute în România, trecând în revistă istoria ideilor politice în Țările Române în veacurile 18 și 19, Campbell evitând “consecvent orice aluzie politică sau vorbă despre activitatea Conferinței”²⁸. După revenirea în țară, Golopenția i-a trimis s-au dăruit numeroase cărți și publicații periodice. Între străinii pe care i-a văzut a fost și Jacques Lassaigne, istoric de artă francez pe care-l cunoscuse în România, în 1937, pe când se afla aici preocupat de studiul picturii românești, în special a lui Andreescu și Luchian. La Paris, l-a revăzut în compania lui L. Pătrășcanu, fiind invitați împreună de către francez la Barbizon²⁹. Alți străini cu care s-a văzut au fost Grzegori Trumkin, redactorul polonez al “Buletinului” lunar al Societății Națiunilor, venit pentru a-i cere colaborarea științifică la această publicație. Apoi, în repetate rânduri, i-a întâlnit pe prof. Sawry, directorul Institutului Național Demografic al

Franței, prof. Piatier, directorul Secției de Conjunctură din Institutul Francez de Statistică, prof. Stoetzel, director al Institutului Francez pentru Studiul Opiniei Publice, prof. Gurvitch, membru al Consiliului Centrului de Studii Sociologice, prof. Varagnac, directorul Muzeului de Folclor de la Saint-Germain; directorul Institutului Național de Statistică al Franței³⁰, prof. Behelheim, directorul Oficiului de Studii și Statistică din Ministerul Muncii, prof. Sanchez, delegat al Bibliotecii Congresului american, statisticianul american Edwards Demming, ș.a. Cu asemenea prilejuri a vizitat îndeaproape marile instituții de cercetare pe care aceștia le conduceau, documentându-se serios asupra metodologiilor noi și stabilind proiecte de cooperare.

Așa cum se poate observa, numeroasele întâlniri pe care le-a avut în răgazul scurt oferit de presantele obligații care-i incumbau în cadrul "tehnicului" delegației, A. Golopenția a stabilit numeroase legături cu specialiști și a continuat să trateze legăturile sale mai vechi, fie prieteni, fie simpli cunoscuți, cu un egal interes. De unii s-a simțit, mereu, mai apropiat, pe alții i-a revăzut din perspectiva dorinței de a-i face sensibili cauzei românești, iar altora le-a oferit din timpul său pentru că îi știa devotați acesteia. Tuturor a încercat să li se facă util, făcându-le servicii documentare, lămurindu-i cum stăteau lucrurile în țară, schimbând informații de ordin cultural, promițând propriile sale contribuții științifice.

NOTE

¹ Cf. declarațiile din 3 aprilie 1951, în Arh. SRI, dosar 40002, vol.111, f. 848. Delegația a fost compusă din următorii: I. Alexandru, A. Stănculescu, J. Murgu, M. Constantinescu, I. Câmpeanu, Z. Păclășanu, Grigorescu, T. Christureanu, L. Rădăceanu, I. Neaguș, C. Pratt, C. Pavel, Vasiliu, C. Botez, gen. Damascenco, Oprișan, Al. Bărlădeanu, T. Voinea, I.Gh. Maurer, Gh. Tătărescu, Gh. Gheorghiu-Dej, H. Zilber, Stănescu, Ed. Ciuntu, col. Protopopescu, R. Georgescu, Barbu Zevedei, D. Dimăncescu, Vasiliu Rășcanu, St. Voitec, Eug. Filotti, V. Bădulescu, Ion Crișan, N. Oancea, B. Schiopu, I. Christu, Miche, Lazăr, Stoica ș.a.; Vezi și la Sanda Golopenția, *op. cit.*, p. 36; D.G. Danielopol, *Jurnal parizian*, Iași, 1995, p. 27-37. Prezentarea demersurilor diplomatice la: Gr. Gafencu, *La Roumanie devant la Conférence de la Paix. Observations sur le Projet de Traité avec la Roumanie* (Paris, octombrie 1946) și *România la Conferința de Pace* (Editura B.P.D., București, 1946); analize și evaluări la: Ștefan Lache, Gh. Țuțu, *România și Conferința de Pace de la Paris din 1946* (Cluj-Napoca, 1978); Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944-1947* (București, 1979); V. Fl. Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii (1945-1947)* (București, 1988), Idem, *România și Ungaria de la Trianon la Paris (1920-1947) Bătălia diplomatică pentru Transilvania* (București, 1996) și idem, *România la Conferința de Pace* (Paris: 1919-1920; 1946-1947) (Focșani, 1996); Nicolae Baclu, *Agonia României 1944-1948* (Cluj-Napoca, 1990), Ioan Chișer, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane* (București, 1993); *România. Viața politică în documente - 1945-1947*, 3 vol., coordonator Ion Scurtu (București, 1994-1996).

² Vezi adresele DGSS nr. 407991/9 mai 1951 și nr. 410815/19 mai 1951, în loc. cit., dosar cit., vol.111, f.1068, 1077.

³ Vezi listele pe lăzi, mape și pachete conținând o impresionantă documentație, cu rapoartele Luxemburg, dosarele Mironescu, dosarul Em. Gojdu, fondul Lapedatu, cărțile străine și românești folosite etc., în Arh. SRI, dosar 40002, vol.111, f. 1094-1096, 1099, 1101, 1107.

⁴ Vezi declarația A din 27 octombrie 1950, *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 668-670.

⁵ În Franța, din 1942 ca trimis al Ziarului "Adevărul", lucra și într-o agenție argentiniană, trimițând în țară cronici dramatice pentru "Rampa".

⁶ Aflat la Paris din 1938, își pregătea teza de doctorat în estetică.

⁷ Fiul doctorului Sabin Manuilă, căsătorit cu sora lui Al. Bărlădeanu, după ce și-a luat împreună cu soția doctoratul în medicină la Universitatea din Geneva, s-a angajat acolo la Organizația medicală a Sănătății.

⁸ Cf. declarația B din 27 octombrie 1950, *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 686-687.

⁹ Cf. declarația D din 28 octombrie 1950, *ibidem*, f. 24.

¹⁰ Cf. declarația C din 28 octombrie 1950, *ibidem*, f. 22-23.

¹¹ Cf. declarația B din 28 octombrie 1950, *ibidem*, f. 20-21.

¹² Cf. declarația A din 28 octombrie 1950, *ibidem*, f.18-19.

¹³ *Ibidem*, vezi și nota, cap., supra.

¹⁴ Cf. declarația I din 28 octombrie 1950, *ibidem*, f. 17. Vezi și la Alexandru Clorănescu, *Amintiri fără memorie*, I., București, 1995, p. 106.

¹⁵ Cf. declarația G din 28 octombrie 1950, *ibidem*, f. 15.

¹⁶ Cf. declarația H din 28 octombrie 1950, *ibidem*, f. 16.

¹⁷ Cf. declarația E din 28 octombrie 1950, *ibidem*, f. 11-12.

¹⁸ Cf. declarația A din 29 octombrie 1950, *ibidem*, f. 28-29.

¹⁹ *Ibidem*, f. 29.

²⁰ *Ibidem*, f. 30. Respectiva sumă a fost confiscată la percheziția din 21 ianuarie 1950, ea fiind păstrată de A. Golopenția și necheltuită negăsind colaboratori și răgaz pentru lucrarea promisă.

²¹ Cf. declarația din 10 aprilie 1951, în loc., dosar cit., vol. 111, f. 942.

²² *Ibidem*, f. 944.

²³ Cf. declarația B din 29 octombrie 1950, *ibidem*, f. 31-32.

²⁴ Cf. declarația C din 29 octombrie 1950, *ibidem*, f. 33-34.

²⁵ *Ibidem*, f. 34.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Cf. declarația D din 29 octombrie 1950, *ibidem*, f. 35.

²⁸ *Ibidem*, f. 36.

²⁹ Cf. declarația E din 29 octombrie 1950, *ibidem*, f. 37.

³⁰ Cf. declarația din 3 aprilie 1951, *ibidem*, f. 849-859.

VII. RADIOGRAFIA DETENȚIEI

Începând cu 15 aprilie 1948, postul de telefon al lui Anton Golopenția a fost pus sub supraveghere continuă, note zilnice relatând orice discuție purtată, iar mișcările sale și ale familiei au trecut și ele sub cea mai strictă observație¹. La 16 ianuarie 1950 Securitatea l-a arestat în localul Bibliotecii Academiei Române implicându-l în procesul lui Lucrețiu Pătrășcanu, iar în aceeași zi și la 21 ianuarie, i s-au făcut percheziții, în urma cărora au fost ridicați 1000 fr. elvețieni și 5 monede jubiliare de aur cu inscripția 1601-1918, care au fost depuse la Banca Națională, ca și unele documente. A. Golopenția s-ar fi putut ascunde, căci diplomații Legației S.U.A. îl anunțaseră cu câteva zile mai devreme despre iminența arestării; după închiderea sa, familia a aflat despre mersul anchetei de la Șerban Leibovici, președintele Federației Generale a Evreilor Democrați². La 2 mai 1950, generalul maior de securitate Al. Nicolschi primea de la Direcția Generală a Miliției Economice nota informativă referitoare la arestat³. Din ziua arestării, interogatoriile s-au ținut lanț, căutând să obțină datele necesare încriminării celui târât într-un tragic proces din categoria trădării de țară. Cum A. Golopenția a avut un rol important în pregătirea documentației delegației române care a participat la lucrările Conferinței de Pace de la Paris, n-a rămas nici un domeniu nescormonit de anchetatori: legăturile cu membrii delegației, sau cu alți români aflați în Franța, concepțiile sale politice, crezurile și ideile avansate cu un prilej sau altul, toate au intrat sub lupa anchetei. Supus unei presiuni psihologice și efortului fizic extenuant, cu o sănătate șubrezită, Golopenția s-a arătat dispus să coopereze în sensul evidențierii adevărului și a disculpării sale; a făcut nenumerate declarații, uneori și 2-3 în cursul aceleiași zile. Din cercetarea acestora, din confruntarea lor se desprind, generic, destinele unei întregi generații, ale cărei acțiuni au fost indexate la acel moment ca fapte penale atunci când încercau să se opună forțelor de remodelare prin destructurarea unei societăți tradiționale.

Foarte puțini - doar cei cu o mare putere de intuiție - le-au înțeles mecanismele, peste cei mulți, faptele ce-au decurs din procesul de prefacere s-au abătut ca un tăvălug. Într-un astfel de sens, A. Golopenția observa: "Angrenajul m-a prins. Și e greu să scapi nestrivit,

dacă ai fost funcționar sub regimuri succesive într-o instituție, atât de amestecată în multe toate, ca Institutul de Statistică și ai mai fost pe deasupra și cu nervi, pripit și neastâmpărat”⁴. Chiar dacă logica i-a dictat explicații, căci - afirma el - “în succesiunea de regimuri a ultimului deceniu, lumea a fost nevoită să se alăture succesiv regimurilor care s-au urmat” -, mai spera ca anchetatorii să înțeleagă că “nici un regim nou nu poate lua în nume de rău lumii că s-a dat cu regimul anterior. Are nevoie de oameni și trebuie să-i ierte”⁵.

Confruntându-se cu rigorile unei anchete excepționale, el s-a zbatut în mrejele unor chinuitoare procese de conștiință: “Comportarea mea normală este cea dinainte de anchetă. De om nepreocupat de sine și sincer. Comportarea din timpul anchetei mă arată într-o lumină falsă. Ea se datorește dorinței de a limpezi trecutul, la începutul anchetei și desnădejzii încercate, în a doua parte a ei”⁶. Interogatoriul a fost abil pregătit și condus, începând cu prima zi de anchetă (27 ianuarie), astfel că a fost “covârșit de tonul de fiecare zi al anchetei, destul de sever și de strâns uneori”, anchetatorii urmărind să găsească cât mai multe probe pentru a încrimina personajele principale, L. Pătrășcanu și S. Manuilă. Această tactică l-a dus la exasperare: “Consecința e că, deși sunt unul din cei mai demascați oameni de pe urma propriilor declarații din câți numără țara, sunt socotit nesincer și lipsit de ajutorul de care am atâta nevoie. Se așteaptă de la mine și alte fapte și ocaziile de a-mi netezi calea restabilirii au trecut și trec. Țineți seamă, vă rog, cele de mai sus și nu mă mai socotiți deliberat nesincer, ci victimă a împrejurărilor și aparențelor”⁷. Cunoscător al propriilor trăsături de caracter și comportamentale, Golopenția s-a știut dinainte condamnat, căci: “Trăind sub domnia timidității și a orgoliului, am fost un neajutorat. În condiții de stabilitate, puteam face față în oarecare măsură exigențelor vieții în colectivitate. O epocă de transformări politice, care cere sensibilitate față de ceea ce se întâmplă în lume, puțința de a transforma mi-a întrecut puterile și m-a dus la catastrofă”⁸.

Anchetatorii săi l-au făcut să creadă “că ancheta nu trebuie să ducă neapărat la proces și pedeapsă, ci poate fi și punctul de plecare al unei reveniri în colectivitate (subl. n.). M-a impresionat mai ales întâmplarea cuiva care, mărturisind și regretând păcate de zece ori mai grele decât cele care i se cunoșteau, a fost ajutat să rămână în rândul oamenilor”⁹. De altfel, lui însuși, la început, faptele “de la Paris nu-mi păreau grave, iar de trimiterile de date făcute B.I.M. (Biroul Internațional al Muncii) de Retegan nu-mi aminteam”¹⁰. Din astfel de rațiuni, dar mai

ales pentru că "Era și întuneric în celulă la amiazi, eu mă sufocam aproape", a hotărât să declare singur despre "Sugestiile" care la percheziție n-au fost găsite, apoi despre scrisoarea trimisă lui dr. Manuilă prin Institutul Italian de Cultură de la București și despre întâlnirile sale de la Paris. Au contribuit, desigur, și atmosfera de claustrare și gândurile că nu-și putea vedea copiii, în primul rând fata, pe Sanda, care, la 14 aprilie tocmai împlinise 10 ani! Au urmat alte și alte declarații, după zilele de Paști, acestea ridicându-se la patru, ajungând astfel "la capătul pomelnicului, dar cu creditul la anchetatorii mei complet consumat"¹¹. Odată prinzând slăbiciunile determinate de oboseală, boală și frică, anchetatorii au presat asupra lui Golopenția neslăbindu-l nici o clipă; de Înviere (8 aprilie), dar până și în ziua de Paști (9 aprilie 1950) ei l-au supus interogatoriului, continuând, apoi, în zilele de 11, 12 și 13 aprilie: detaliul plecării din țară a ficei unei dactilografe din Institut le indica anchetatorilor posibile căi de transmitere de date secrete¹². Amintin-du-și zeci de alte detalii - zvonurile rechemării sale la Institut, sau asupra numirii ca profesor universitar, solicitarea pentru organizarea expoziției de 23 august 1949 ce urma să fie făcută la Moscova (la care a și colaborat) ș.a. - acestea nu corespundeau cu ceea ce așteptau organele de anchetă. Într-atât de mari fuseseră presiunile, încât cel anchetat nu pregeta să scrie: "Continui să-mi răscolesc memoria. Iar dacă se știe, *cum mi s-a spus* (subl. n.), că pedeapsa corporală readuce în amintire faptele uitate, rog să mi se aplice acest remediu, ca să ies din impas"¹³. Din anumite frânturi, gânduri ori zvonuri, Securitatea sau justiția trebuiau să găsească argumente pentru judecarea și condamnarea lui L. Pătrășcanu. Pe seama acestuia, se colportaseră multe intenții, legate mai ales de o proiectată plecare din țară: în acest sens, Golopenția a declarat - după spusa altora, preciza el, respectiv N.Betea - o asemenea intenție ar fi urmat să fie dusă la bun sfârșit cu concursul aviatorului Max Manolescu și chiar el supozase o atare decizie când Pătrășcanu i-a cerut scrisori de recomandare la Bruxelles¹⁴.

Toate întâlnirile și cunoștințele sale i-au interesat pe anchetatori, care urmăreau să găsească explicații la tezele juridice ce însoțeau anatema pusă pe capul lui Golopenția. Astfel, Cercul tinerilor economiști, care a luat ființă în iarna 1945/1946 și care i-a cuprins pe I. Ivănescu (asistent la Academia de Comerț), Șt. Todirașcu (conferențiar la Facultatea de Drept), Fl. Oromolu (din Oficiul de Studii al Băncii Naționale), Ciru Spiride, inginerii Rădulescu (director în Ministerul Industriei), Tiberiu și Pop, Radomir Svilcosich, l-a atras la întrunirile sale periodice prin G. Retegan. Acestea au încetat în 1948, de teama interpretărilor ca acte politice¹⁵

Dar, oare, ce discutaseră în întâlnirile lor? Supus tirului Interogator, făcându-și nenumărate procese de conștiință, A. Golopenția a acceptat să coopereze cu anchetatorii săi, declarând: "am hotărât să mă străduiesc de aci încolo, să mă domin și să înlesnesc printr-o comportare obiectivă și atentă și prin adevăr ajungerea la sfârșit a anchetei. Mă pregătesc să pot redacta o depozitie autocritică completă și concisă asupra faptelor mele și cauzelor lor, atunci când ve-ți dispune"¹⁶. Legături umane, altminteri firești, relații profesionale externe, în alte împrejurări, desigur, chiar obligatorii, le acceptă în sensul opiniei anchetatorilor, ca "atingând securitatea Republicii"¹⁷. Cere pentru a-și dovedi buna credință - "dacă lucrul e cu putință, zilnic sau odată la două zile, 3-4 ceasuri de lectură a clasicilor marxismului - leninismului, de care simt nevoie și de scris. Efortul meu de a-mi domina remușcările și nefericirea va fi ajutat astfel"¹⁸.

La 11 mai 1950, a redactat "o depozitie autocritică", care spera să ajungă și sub ochii lui Miron Constantinescu, pe al cărui ajutor a contat în zbuclumul său. Credea - amăgindu-se amarnic - că a ajuns "la punctul unde ori reușești ori pieri. Vezi esențialul : patria, munca, familia și am pierdut superficialitatea, confuziile, deșteptăciunea", dorind să fie crezut că "M-am lepădat de opoziționismul meu de până acum și doresc cu toată sinceritatea să fiu, alături de concetățenii mei, un aderent al regimului de democrație populară. *Nu mai vreau să judec viața politică după capul meu, ca până la arestare. Înțeleg că, fiind om cu carte, trebuie în politică să mă mulțumesc să primesc doctrina unui partid, a partidului muncitoresc, și aș fi bucuros să-i fiu fidel până la moarte*" (subl. n.)¹⁹. Iată câtă *putere de convingere* au avut asupra oamenilor măsurile punitive fizice și cele de ordin moral, zădărniciind practic orice încercare de opunere. Instinctul de conservare a lucrat, luând forme diferite și îndemnându-l pe cei închiși la convertire.

Drama învățatului care și-a impus regula echidistanței politice - chiar atunci când avea de unde alege și pentru ce ideologie opta - într-un regim totalitar, rezultă din gândurile lui Golopenția. În acest sens, el recunoștea: "Îmi dau seama că am trăit ca un desechilibrat, preocupat numai de munca profesională și științifică, neglijând familia și obligațiile cetățenești. Atitudinea opoziționistă, pe care am avut-o sub regimurile succesive și faptele, pe care mă credeam dator să le comit sporadic, nu puteau ține loc de activitate politică, așa cum credeam. Cele mai multe sunt, așa cum văd azi, amestec în treburi pentru care n-aveam aptitudini și în care n-aveam ce căuta"²⁰. S-a numit pe sine "individualist anarhic", "bilet om de carte", care a trăit în "dezechilbru", căutându-și numeroase

păcate, ca să întărească convingerea că se pocăiește de trecut. Spera însă că "Partidul Muncitoresc Român este așa de puternic încât își poate îngădui să acorde grație unui infractor, care constituie nu o problemă politică, ci o problemă psihologică"²¹.

Învățatul a fost, totuși, convins că abilitățile sale profesionale - categoric performante - îi vor determina pe activiștii politici de decizie să-l folosească. El afirma conștient: "Aș putea fi unul din oamenii de știință cei mai productivi și mai utili pentru statul planificat și pentru istoriografia românească"²². Sub incidența posibilităților sale științifice, el stabilea metaforic: "E nespus de greu să te împaci cu ideea că trebuie să sfârșești, înainte de a fi dat ceea ce te pregătești de 20 ani să dai. Sunt ca o mamă, care n-ar vrea să piară înainte să nască pruncii, pe care-i poartă în pântece"²³.

La ideea unui posibil ajutor, își angajase chiar recunoștința: "Nu voiu ascunde nici binele ce mi s-a făcut, nici schimbarea mea de atitudine, atunci când mă voiu întoarce cumva în rândul oamenilor. Le voiu mărturisii public, când va fi nevoie și ori de câte ori împrejurările o vor cere. Fără a însemna mare lucru, s-ar putea totuși că revenirea mea la vechea poziție să fie mai utilă decât inserarea mea în rândul adversarilor regimului"²⁴. Chiar a supralicitat în sensul inducerii unei decizii favorabile: "Dacă aș fi reabilitat aș dori să încep cu un stagiu ca muncitor necalificat la canalul Dunăre-Mare sau în orice întreprindere, spre a mă apropia de muncitorime. Sunt gata să contribui, apoi, cu bucurie, ca simplu colaborator științific în vreunul dintre colectivele istorice ale Academiei R.P.R. și să execut pe lângă acestea toate lucrările ce mi se vor da și să scriu studii și note pentru fiecare număr al revistelor *Probleme economice*, *Studii* și *Revista de Geografie*"²⁵. Toate acestea se vor dovedi iluzii, neputând convinge pentru reabilitarea sa. Îndurerat, într-un rând îi scria lui Miron Constantinescu explicându-i drama sa, de om "nenorocit, care pierea strivit de bolovani, pe care singur și i-a zvârlit în cap, atunci, când ajuns la maturitate, ar fi trebuit să-și dea măsura în științele sociale, de dragul cărora a fost unilateral, desechilibrat, pripit. N-am știut face față unei epoci de transformări politice și m-am nenorocit pe mine, copiii și soția, familia, mi-am năruit munca, mi-am mâhnit binevoitorii și nenorocit prietenii"²⁶. Mai păstra, în ciuda disperării, un fir de speranță promițând: "Dar dacă, ca prin minune, mi s-ar îngădui să mă întorc în viață, aș ști să muncesc cu frenezie, să mă comport chibzuit tot restul de ani câți aș mai avea și să fiu devotat și recunoscător regimului, partidului și oamenilor ce m-au înviat"²⁷.

Ancheta instrumentată în cazul lui A. Golopenția ne arată un înalt grad de perversitate al celor care au condus-o, și care s-au jucat vândit cu soarta omului. Ei i-au promis libertatea, i-au înfățișat-o ca posibilă și apropiată, în schimbul mărturisirilor sale; l-au încurajat să le detalieze, promițându-i o așa-zisă reabilitare. Cel anchetat mărturisește, după cinci luni de nesfârșite interogatorii: "Grija pentru soarta copiilor și dorința de a nu-mi compromite munca științifică mi-au tulburat conștiința, îndată după arestare. Concepția comunistă a autocriticii și a reabilitării, după ce ți-ai recunoscut fapta și nu mai reprezinți un pericol, despre care *mi-ați vorbit Dv. și anchetatorul meu* (subl. n.), mi-a mers la inimă. Mi-am revizuit comportarea, i-am cunoscut desechilibrul și mi-am dorit să încep o viață nouă, după anchetă. Dorința aceasta era așa de puternică și încrederea în ajutorul sperat atât de mare, încât, în ziua de 27 ianuarie, am fost gata de a declara scrisoarea trimisă doctorului Manuilă și textul de acasă al «Sugestiilor», pentru că-mi spuseseți cu o zi înainte că nu puteți pierde vremea și spre a vă convinge că eu ascund fapte de alt ordin, nu privitoare la procesul Pătrășcanu"²⁸. I s-a sugerat, mai mult ca sigur, că alții au mărturisit greșelile lor. Ca atare, nemaiputând discerne tehnicile cinice ale interogatoriului, ce stăteau în spatele unor atare idei, el afirma: "Deși sensibil la pateticul jertfei pentru convingerile politice, nu sunt în stare să fiu un erou-martir, așa cum doriți să vedeți adversarii, după ce am înțeles că în atitudinea mea era și multă orbire și că prin ea mi-am nenorocit familia și compromis munca. Prefer să fiu sincer și să mă lupt pentru întoarcerea acolo unde mi-e locul"²⁹.

Conștient de valoarea sa - afirmase într-o scrisoare din 22 mai 1950 către procurorul șef: "Sunt în stare să contribui efectiv la promovarea în Republică cu planificări prin precizarea, exemplificarea și difuzarea procedeelelor de documentare și de cercetare în rândul cadrelor actuale și viitoare ale administrației" - disperarea l-a copleșit: "Mă gădesc de luni de zile în starea de mort între cei vii. Vina față de copii și de soție, față de munca mea, față de colectivitatea română mă muncește, zi de zi, zeci de ceasuri, goale și lungi. Oricât de greu, mă deprind cu ideea morții"³⁰.

Referitor la "Sugeștii", a dat cele mai multe explicații: le-a considerat nesăbuite, o formă de a-și fi descărcat obida, scrise din "desnădejdie și de ciudă, nu de considerațiuni calme politice, spre a atrage atenția asupra nevoii de a se pregăti"³¹. Apoi, că acestea nu erau "un act politic propriu-zis. Ele sunt o izbucnire nervoasă, care n-a avut alte urmări decât să ducă la marginea prăpastiei autorul, după ce le-a

mărturisit. *Ele arată ce am putut gând și improviza împotriva guvernului în trecut și într-un moment când scriam parcă aș fi fost un tehnician al celor fugiți din țară* (subl. n.). «Sugestiile» arată, unde am ajuns în 1949 într-un moment de criză, ele nu-mi exprimă atitudinea din anii anteriori, mult mai puțin radicală, mai puțin sistematică³². În sprijinul unor atari explicații, ținea să amintească serviciile aduse noilor guvernanți după august 1944: lecții la Universitatea populară democrată (în 1945), activitatea la ARLUS (1946) într-un comitet care lucra pentru stabilizare, articole în «România Liberă», prezentări la Radio. «Limpezirea» sa, drumul și l-ar fi găsit abia în închisoare, unde «Am dărămat toate morile de vânt din conștiința mea, cu care, un alt Don Quijote, mă războisem copilărește decenii și ani, punându-mi piedici în cale mie însumi»³³. Mai adăuga o posibilă explicație: «ca să fi fost adversar, aș fi trebuit să mă înregimentez într-unul din partidele de opoziție, să mă leg într-un fel. N-am făcut-o niciodată, nefiind convins de valoarea lor intrinsecă. Am ajuns aproape de ele și de poziția americană, pentru că nu am găsit drumul spre regimul de la noi și pentru că ele erau «opoziția». Faptele făcute sau fângăduite numai adversarilor regimului, le-am acceptat de dragul celor ce le cereau și pentru că-mi era rușine să refuz. Am dat scrisorile de introducere și am mers la minister la d. Pătrășcanu de dragul lui și spre a acționa împotriva guvernului»³⁴.

În faza convingerii sale că nu va scăpa de închisoare, Golopenția a solicitat să nu fie trimis într-o «închisoare de deținuți politici», să fie lăsat să lucreze în celulă și să susțină «cursuri, seminarii de istorie, geografie, matematici, ideologie pentru codeținuți». Era conștient - nu și anchetatorii săi! - că «nu mai sunt periculos pentru Republică și mai pot fi folositor, dacă mi se îngăduie. Nu mă sacrificați, dând conceptului, pe care l-am declarat eu însumi, dornic de a mă elibera de el, o importanță pe care n-o are, spre a împlini procesul Pătrășcanu. Nu mă lipsiți de puțința întoarcerii între oameni, arătându-mă altminteri decât sunt: om care a rătăcit, negăsind drumul. *Ați spus că sunt prea deștept, spre a fi reabilitat* (subl. n.). Deștept în profesie; în viață naiv și neajutorat»³⁵. Sfârșea cerând din nou sprijin: «Dați-mi, vă rog, ajutorul, de care am atâta nevoie. Am greșit în vremea aceasta de transformări și n-am găsit drumul cel bun, decât când am dat cu capul de pragul de sus. Dar, am copii, familie, o operă științifică de realizat și am fost totdeauna muncitor și plin de omenie față de oricine mi-a ieșit în cale»³⁶.

Convins de o minimă șansă de reabilitare, A. Golopenția a cerut încuviințarea lecturii «textelor ideologice», justificându-se: «Simt nevoia

acestei lecturi și pentru că sunt hotărât să adopt poziția socialismului revoluționar”³⁷. Dacă nu s-ar fi găsit la închisoare, le oferea pe cele din propria sa bibliotecă! În febra acestor frământări, pregătindu-se să redacteze o “depoziție generală autocritică”, a cerut autorizația de a dormi în cursul după amiezei, în săptămâna dintre 12-17 iunie 1950³⁸.

Simțind o acută stare de vinovăție - inoculată, neîndoielnic, în cursul deselor interogatorii - față de familie, la 8 iunie 1950, le-a scris soției și, separat, celor doi copii. “E mai greu să intri în închisoare decât să ieși din ea. Și eu sunt destul de neajutorat”, îi scria Ștefaniei Golopenția, crezând totuși în reabilitarea sa. Ceasul, stiloul, stofa pentru costumul nefăcut, cărțile sale dragi erau lucrurile pe care le recomanda soției să le vândă pentru a completa banii necesari casei. Îi sugera să-i ofere “zalog” cărțile de statistică și de istorie - contra unui împrumut de 40.000 lei - colegului său Biji, pentru ca soția să-și aranjeze dantura. O îndemna să ducă copiii la aer, să facă înot și excursii fie la Hodac, fie la Mangalia, ori la Măneciu-Ungureni sau măcar în apropierea Bucureștilor, la Brănești. Cerându-și iertare de la mama sa și de la copii se explica voit glumeț: “Am fost neascultător și eu și m-a scos Republica la colț și mă cheamă și la cancelarie”³⁹. Pe cei doi copii, Sanda și Dănuț, îl conjura să-și vadă de sănătate, să învețe, să facă sport, ferindu-se de a deveni singuratici. “Trebuie să învățați de mici să luați parte la viața Republicii: să știți ce se întâmplă în țară uitându-vă în gazete, să scrieți pentru gazeta de perete, să vorbiți la ședințe și serbări” le scria oprindu-și, desigur, lacrimile. Nu uita să le fixeze în memorie reguli: “fiți cu ochii deschiși la cele din jurul vostru: vorbiți cu colegii voștri fii de țărani, vedeți cum se muncește pământul. Rugați-o pe mămica să vă lase să plecați câteodată cu gazdele să vedeți cum se cosește fânul, cum se seceră grâul, se prășește porumbul. Iar când plouă, scrieți în compoziții sau scrisori ce ați văzut”. Sandei, mai mare, i-a recomandat studiul geografiei și istoriei românilor, cărțile sale⁴⁰.

În repetate rânduri, A. Golopenția le-a arătat anchetatorilor, în mod convingător, că a fost un altruist, neinteresându-l “nici demnități, nici avere. Nici o dorință de a apuca unul din locurile părăsite de membrii clasei înlăturate nu m-a împins după 1944 în viața politică. Dimpotrivă, teama de a nu apărea oportunist m-a ținut departe de ea”⁴¹.

Mai mult, le-a făcut dovada modestiei mijloacelor materiale în care a trăit întreaga sa viață. Le-a vorbit acestora despre șocul schimbărilor care atinge, ca regulă, mai mult pe intelectuali decât alte categorii sociale. Așa i s-a întâmplat, în 1945/1946, și lui Golopenția:

"Vehemența luptei din ziare, mă durea și le evitam cu zilele. Ședeam în biroul meu și lucram, spre a mă refugia, nu cu speranța de a ajunge să dau gata curând ceva. Priveam evenimentele din țară și din lume ca din lună sau ca în perspectiva anului 2000, căutând să nu particip, spectator rece"⁴². Când, în sfârșit, a scăpat o vreme din acea atmosferă, plecând la Paris, a privit acea ocazie ca "o reculegere", îngrășându-se 10 kg în trei săptămâni datorită hranei substanțiale, a avut "un ban în buzunar" și a stat de vorbă "cu oameni de știință", a cumpărat cărți și daruri⁴³.

Dintr-un scrupul moral exacerbat continuu, el s-a vrut un model comportamental și - astăzi o putem spune - a reușit să fie. Golopenția a fost un mare patriot, fiind la un pas de a se sinucide, în 1940, când a asistat, la Viena, la sfârtecarea țării, iar la 23 august 1944, a acceptat să conlucreze cu cei care au pregătit acel act, tot din dorința fierbinte de a avea un rost în redresarea țării⁴⁴. Rezervele sale de atitudine spre deosebire de alți deținuți politici, și le-a arătat, clar, în scris, explicând atitudinii și prejudecăți, moduri de gândire pe care le-au avut mulți alți intelectuali la cumpăna anilor '50. Desigur că, în urma presiunilor fizice și psihice, a cedat nervos, exagerându-și "culpa", dar să nu uităm nici limbajul și nici grilele de judecată ale faptelor din perspectiva acelei vremi. Privindu-și viața și cariera, ambele ratate, a văzut și alternativele urmate de mulți contemporani de voie, de nevoie: "Trebuia să înțeleg necesitatea înlocuirii vechii pături conducătoare și să uzez și eu de posibilitățile de manifestare, ce se deschideau celor care, ca mine, nu se număraseră printre răsfățații politici"⁴⁵. N-a făcut-o! Îi era teamă să nu-i fie alterată obiectivitatea sa de observator social. Alții, cei mai mulți, s-au supus legilor firii omenești, găsind căile de rezistență și supraviețuire. Din destinele lor convertite se vor acumula însă, într-un adevărat proces tensional, dureri neîmplinite, drame.

Adresându-se într-o altă scrisoare lui Miron Constantinescu - în care a văzut, în permanență, salvatorul său - la 10 iunie 1950, A. Golopenția a reluat explicitarea "culpelor" sale, știind că destinatarul era "deceționat" de atitudinile sale. Îl mai conjura odată, "dacă n-ați hotărât cumva că trebuie să ispășesc neapărat din greu", să-l înțeleagă: fusese un inadptat la transformările politice, iar "infracțiunile" comise n-au fost făcute din convingere; avea obligații familiale și doar 41 de ani, putând fi încă "util în știință și administrație"⁴⁶. Îl asigura că putea, de acum încolo, "să devin un om «ca lumea» și să-mi trăiesc limpede ultima treime de viață. Pot să termin cu confuzia, să mă detașez de mediul meu de până acum, să accept politica așa cum este, și să fiu leal

față de Republică și plin de gratitudine față de regim”⁴⁷. S-a agățat cu disperare de posibila sa reabilitare: “Pot să fiu muncitor, censor statistic la vreo pretură din Ilfov, statistician subaltern la Prefectura Ilfov, la Primăria capitalei, la canalul Dunăre-Mare, colaborator științific la Academia R.P.R., corector la o tipografie, traducător din maghiară, germană, franceză sau redactor la o editură, statistician la Institutul de Igienă etc.”⁴⁸. S-a angajat “la orice și oriunde”, numai să se vadă liber, iar “Dacă voi fi condamnat numai la închisoare, îmi voi transmite bucuros cunoștințele și experiențele sub orice pseudonim, dacă voi fi așezat în penitenciarul din Capitală și voi putea primi cărți de la biblioteci, date și lucrări de executat”⁴⁹. Toate acestea în schimbul ocrotirii familiei sale!

Debilități mai vechi, malaria pe care a contactat-o în timpul evacuării în 1944 la Naipu (Vlașca) datorită mizeriei postbelice, l-au făcut pe A. Golopenția să fie foarte expus ca stare de sănătate. Trupul și spiritul său au fost însă măcinate, încet-încet, în încercările teribile prin care i-a fost dat să treacă.

În vara anului 1951, starea sănătății lui A. Golopenția s-a înrăutățit.

La 14 august, a fost internat în spitalul închisorii Văcărești, cu diagnostic precis: “Tbc fibro-cazeos extensiv bilateral, cavernă gigantă vârful stg. Tbc intestinal - stare predehetică”. Aici, s-a stins din viață, la 9 septembrie 1951. Pe verso-ul referatului medical, un alt medic (dr. Cahane?) a precizat peste cinci zile: “În legătură cu tratamentul făcut lui Anton Golopenția la Spitalul Văcărești considerăm că a fost insuficient. Trebuia neapărat încercat un tratament cu antibiotice: streptomycină sau P.N. deși starea lui era foarte gravă și nu mai erau speranțe. Medicii de la Văcărești erau datori să ne anunțe urgent de această stare, ceea ce n-au făcut”⁵⁰.

Închisoarea și tensiunea halucinantă în care a fost ținut, implicarea sa într-un proces politic cu verdict comandat, au făcut din Anton Golopenția o victimă sigură. Încă un vârful elitei generației interbelice a dispărut prematur, șocându-i profund pe contemporani. O tăcere, de asemeni comandată, s-a lăsat pentru mai multă vreme asupra acestui excepțional om de știință și cultură.

Ilustra generație a anilor ‘30, care a cuprins numeroase valori, a rezultat în urma unui proces de acumulare și pregătire asupra modelărilor elitelor. Venind la timp, parcă predestinată pentru a consolida cadrele naționale ale statului român întregit, generația interbelică a evoluat în vremurile unor excepționale schimbări, fiind influențată de numeroase

presiuni politice și economice. Deși viguroase și solid pregătite, elitele ei au fost silite să balanseze dispersându-se ideologic, ajungând în poziții antagonice. La sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale, în noul context politic dictat de înțelegeri internaționale, aceste elite - care, altminteri, într-un regim democratic ar fi putut fi reunite pentru a asigura țării progresul, - au fost obligate să lupte pentru supraviețuire. Mulți au luat calea exilului, alții s-au convertit slujindu-i pe noii stăpâni. Cei mai mulți însă au fost închiși, deportați, degradați din drepturile lor, uciși în numele unor idealuri impuse cu forța. Destinul lor, destinul lui Anton Golopenția, confirmă încă odată pe acela al României, țară confruntată ciclic cu zguduitoare perioade de tranziție.

NOTE

- ¹ Cf. Arhiva SRI, dosar 40002, vol. 112, f. 23-346, conținând note zilnice de supraveghere telefonică de la 15 aprilie 1948 la 10 ianuarie 1950.
- ² Vezi nota Informativă S.I.E. nr. 692/6 mai 1950, în loc. cit., dosar cit., vol. 111, f. 601 și procesul-verbal de percheziție din 21 ianuarie 1950, *ibidem*, f. 7.
- ³ Cf. adresa DGM - Direcția Militiei Economice, nr.60657/2 mai 1950, *ibidem*, f. 600.
- ⁴ În memoriul către Miron Constantinescu, pe atunci membru în Biroul Politic al P.M.R și președintele Comisiei de Stat a Planificării, datat 17-18 mai 1950, *ibidem*, f.69 (591).
- ⁵ Cf. declarația din 11 aprilie 1950, *ibidem*, f. 40 (517).
- ⁶ Memoriu către procurorul general din 28 mai 1950, *ibidem*, f. 606.
- ⁷ *Ibidem*, f. 607.
- ⁸ Cf. declarație din 8 iunie 1950, *ibidem*, f. 624.
- ⁹ Vezi declarația din 13 aprilie 1950, *loc.cit.*, dosar cit., vol.111, f. 501.
- ¹⁰ *Ibidem*.
- ¹¹ *Ibidem*, f. 502.
- ¹² Cf. a doua declarație din 13 aprilie 1950, *ibidem*, f. 503-504.
- ¹³ *Ibidem*, f. 504.
- ¹⁴ Cf. declarație din 1 mai 1950, *ibidem*, f. 563-564.
- ¹⁵ Cf. declarație din 18 mai 1950, *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 603-604.
- ¹⁶ Cf. scrisoarea către anchetatorul șef din 30 aprilie 1950, *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 565.
- ¹⁷ *Ibidem*.
- ¹⁸ *Ibidem*.
- ¹⁹ Cf. scrisoarea către anchetatorul șef din 11 mai 1950, *ibidem*, f. 596.
- ²⁰ *Ibidem*, f. 596-597.
- ²¹ *Ibidem*, f. 598.
- ²² Cf. scrisoarea către anchetatorul șef din 11 mai 1950, *ibidem*, f. 597.
- ²³ *Ibidem*, f. 598.
- ²⁴ *Ibidem*, f. 599.
- ²⁵ *Ibidem*.
- ²⁶ Vezi scrisoarea din 17-18 mai 1950, *loc.cit.*, dosar cit., vol.111, f. 591.
- ²⁷ Cf. scrisoarea către anchetatorul șef din 22 mai 1950, *ibidem*, f. 609.
- ²⁸ În scrisoarea către procurorul șef din 22 mai 1950, *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 606.
- ²⁹ *Ibidem*, f. 608.
- ³⁰ În Arh. SRI, dosar 40002, vol.111, f. 609.
- ³¹ În scrisoarea către procurorul șef din 25 mai 1950, *loc.cit.*, dosar cit., f. 614.
- ³² *Ibidem*, f. 615.
- ³³ *Ibidem*.
- ³⁴ *Ibidem*, f. 615-616.

³⁵ Vezi scrisoarea către procurorul șef din 25 mai 1950, *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 616.

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ În scrisoarea către procurorul general din 8 iunie 1950, *loc. cit.*, dosar cit., vol. f. 647.

³⁸ Vezi nota din 10 iunie 1950, *ibidem*, f. 645.

³⁹ În *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 662, 126-127.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 125-126.

⁴¹ În declarația din 9 iunie 1950, *loc.cit.*, dosar cit., vol.111, f.648.

⁴² În Arh. SRI, dosar 40002, vol.111, f. 305.

⁴³ *Ibidem*, f. 306.

⁴⁴ Vezi mărturișirile în declarația din 9 iunie 1950, *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 649.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 650.

⁴⁶ Cf. scrisoarea din 10 iunie 1950, *loc. cit.*, dosar cit., vol.111, f. 656.

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ Cf. referatul medicului primar M. Popescu, în Arh. SRI, dosar 40002, vol.111, f. 1076.

REZUMAT / ZUSAMMENFASSUNG

Der Versuch, die Ereignisse der rumänischen Nachkriegszeit zu restituieren und neu einzuschätzen, führt obligatorisch zu Wertschätzungen der Persönlichkeiten, die in diesem Prozeß eine Rolle gespielt haben. Solche Urteile brauchen überzeugende Erklärungen der politischen, sozialen und wirtschaftlichen Mechanismen sowie der inneren und äußeren Einflüsse, die zu radikalen Änderungen führten.

Zu diesem Zweck müssen verschiedene Berichte ans Tageslicht gebracht werden, die die Gründe derjenigen, die handeln, erklären. Dies, weil man die Taten derjenigen, die handelten, korrekt beurteilen will.

Aus dieser Sicht wird ein Buch über einen hervorragenden rumänischen Intellektuellen, Opfer des kommunistischen Regimes, Anton Golopenția (12 Mai 1909 - 9 September 1951) eine notwendige aber schwierige Auseinandersetzung zum Thema Gewissenskämpfe, Weigerung oder Unfähigkeit, sich dem Kommunismus anzupassen.

A. Golopenția, mit einer glänzenden Ausbildung und hervorragenden intellektuellen Leistungen, gehört der Elite der rumänischen Intellektuellität an. Er war zu gleicher Zeit Soziologe, Ethnologe, Statistiker und Historiker. H.H.Stahl charakterisierte ihn einmal als "den begabtesten von allen Soziologen, die an unseren monographischen Kampagnen teilgenommen haben". Es war kein Zufall, daß er die Chance hatte, glänzende Studien im Inland und Deutschland (als Stipendiant der Stiftungen Rockefeller und Humboldt) zu machen, so wie es kein Zufall war, daß er direkte Zusammenarbeiten mit S. Manuilă und D. Gusti hatte. Dank des intellektuellen und sozialen Promovierungssystems des zwischenkriegszeitlichen Rumäniens konnten A. Golopențias intellektuellen Eigenschaften entdeckt werden. Seine wissenschaftliche Karriere sowie seine Beziehungen mit den glänzendsten Vertretern seiner Generation (M. Eliade, P. Comarnescu, E. Cioran, Eugen Ionescu etc.) machten ihn bekannt im In- und Ausland. A. Golopenția pflegte auch wissenschaftliche und freundschaftliche Beziehungen mit Persönlichkeiten wie David Mitrany, Ph. Moselly, John C. Campbell, Andre Varagnac, Gr. Trumkin, A. Piater u.a.

Das wissenschaftliche Profil, die Spezialisierung von Golopenția, wurde

erleichtert durch die Zusammenarbeit mit D. Gusti und S. Manuilă, aber auch von seiner modernen dokumentarischen Bereicherung unter der Anleitung von Werner Sombart und Hans Freyen.

In diesem feinen Bildungshorizont war die Zusammenarbeit mit den Mitgliedern der Soziologischen Schule von Dimitrie Gusti wie H.H. Stahl, Tr. Herseni, Oct. Neamțu, Mircea Vulcănescu, Mihai Pop u.a. zu sehen. Während das vierte Jahrzehnt das Jahrzehnt der Bildung war, so war das nächste Jahrzehnt das seiner Behauptung und Anerkennung. Das fünfte Jahrzehnt stand aber unter dem Zeichen des Mars, es wurde von Golopentia rege und schmerzlich erlebt. Sein Glauben, seine Überzeugungen und seine Philosophie trafen auf die brutalen Realitäten der Kriegsjahre.

Seine moralische Haltung veranlaßte ihn, trotz seiner links orientierten Überzeugungen nicht Stellen anzunehmen in den rumänischen Regierungen nach dem Jahre 1944. Seine Erziehung, seine Kenntnisse über die kommunistische Welt (Sowjetunion) versetzten ihn in die Lage eines objektiven Kritikers, eines nicht engagierten Wissenschaftlers.

Im 5. Kapitel dieses Buches erscheint er als ein Ideenvorkämpfer, als ein Projektant von Modellen, die Metodologien sowie Techniken der Sozialwissenschaften sowie der Statistik modernisieren sollten.

Politisch sah sich A. Golopentia der Linken entstammend. Er verteidigte die Gerechtigkeit und die soziale Rechtlichkeit. Gleichzeitig war er aber gegen das sowjetische Modell sowie gegen die Einparteidiktatur, auch gegen das kommunistische Wirtschaftsmodell. In diesem Sinne gab er auch jenen Winke, die die Kommunisten von der Macht stürzen sollten. Diese Denkart hinderte ihn, jedwelche Einreihung in die Kommunistische Partei zu akzeptieren (Kap. VI-IV), obwohl er dem Führer der KP, Pătrășcanu, im Jahre 1944 direkt bedeutende Dienste leistete. Den direkten und verführerischen Vorschlägen der Kommunisten antwortete er mit klaren Überzeugungen zum Thema Bessarabien sowie zum Thema des privaten Eigentums. Pătrășcanu, Silber und Miron Constantinescu sympathisierten, und schätzten ihn. Trotzdem ließ er sich nicht bestechen. Als er trotzdem nachgegeben hat, machte er es unter verzweifelten Haftbedingungen.

Der Gelehrte war Mitglied der rumänischen Gesandtschaft bei der Friedenskonferenz von Paris, er hat verschiedene Dokumentationen vorbereitet sowie das Nachrichtensystem für die Chefs der Delegationen als auch für fremde Experten, Journalisten, Historiker, Diplomaten und Techniker, die sich zu jener Zeit in Paris aufhielten. Unermüdet benützte er die Zeit, um die Verbindungen und die Beziehungen mit den

hervorragenden Persönlichkeiten des rumänischen Exils wider-herzustellen. Seine ausgezeichneten Dienste, die er Rumänien bei der Friedenskonferenz gebracht hat, wurden nach dem Fall der Gruppe Pătrășcanu als Landesverrat eingestuft. A. Golopenția wurde ein Prozeß mit vorausbestimmtem Urteil gemacht.

Ohne Arbeit geblieben, seine Familie aus Expedienten erhaltend, ununterbrochen von der Securitate verfolgt, wurde der Gelehrte endlich am 16. Jänner 1950 im Lesesaal der Rumänischen Akademiebibliothek verhaftet. Die in der letzten Zeit erforschten Urkunden der Securitate zeigen die furchtbaren seelischen und physischen Qualen, denen Golopenția ausgesetzt war.

Sollte vielleicht Golopenția ein vorbestimmtes Opfer seiner Meinungen, Überzeugungen und seines Wesens gewesen sein? Die Antwort kann nur gegeben werden, wenn wir die unnatürlichen Bedingungen seiner Zeit in Betracht nimmt. Sein Schicksal wurde von jenen beschlossen die ihn in den Prozeß von Pătrășcanu einbezogen haben. Wie das Urteil im Falle Pătrășcanu vorbestimmt war, so war auch sein Schicksal vorbestimmt. Der Freiheitsentzug, die mitleidlosen Verhöre waren für ihn ein Alptraum. Bis zuletzt hat er psychisch und physisch versagt. Das Schicksal von A. Golopenția wurde brutalerweise gebrochen, er endete sein Leben in Haft. Es folgte ein schuldiges Schweigen, ein auf Befehl erfolgtes und gut kommandiertes Schweigen. Er starb im Alter von 42 Jahren.

Der Zugang zu den bis 1989 geheimen Urkunden gibt andere Einschätzungsmöglichkeiten der Periode der 50-er Jahre. Diese Anstrengungen sind auch von der Tochter des Gelehrten, Sanda Golopenția Eretescu unterstützt. Solche Impulse machten auch dieses Buch möglich. Überhaupt die Urkunden, die aus der Zone der Macht kommen, enthüllen dank der aufgezeichneten Gedanken, Gespräche und Schriften "die aussergewöhnliche Schuld" etwas anderes gesehen und gehofft zu haben, als die kommunistische Wirklichkeit und Propaganda des damaligen Rumäniens bot.

Diese Quellen zeigen, daß die Schwächen und das Versagen von Golopenția menschlich waren, sie stammten aus dem unendlichen Leid, dem er ausgesetzt war. Wir haben sie mit Verständnis und die dem Leid des Menschen schuldigen Pietät geschildert. Wir machen es mit dem Zweck, daß auch jene, die die Zeit der fünfziger Jahre nicht direkt gekannt haben (mit Verhaftungen, Verhören usw.), diese Zeit besser verstehen. Die Folge dieser Ereignisse ist von großer Dauer. Darum haben wir dieses Buch im Namen des Rechtes auf Wissen und der Pflicht auf Erkenntnis geschrieben.

INDICE

A

- Alexa, I. dr. 75
Alexandru, I. 90
Alexandru, T. 66
Angelescu, Constantin dr. 75
Antonescu, Ion 14, 23, 24, 25
Antonescu, Mihai 28, 79
Apolzan, Lucia 8, 28, 46, 55, 72
Apostol, Ion 16, 18, 79
Ashton, F.B. 36
Aurelian, P.S. 48

B

- Baciu, N. 90
Banu, C. 22, 57
Barițiu, G. 66
Bauch, A. 17, 19
Bădina, Ovidiu 18
Bădulescu, V. 90
Bănățeanu, T. 66
Bănescu, Nicolae 81
Bârlea, Ovidiu 16, 18
Bărlădeanu, Alexandru 83, 90
Behelheim, statistician francez 89
Berza, Mihai 66, 81
Betea, Nicolae 16, 18, 23, 28, 29, 43, 44, 47, 75, 79, 94
Betha, L.P. 82
Biji, Mircea 16, 17, 18, 19, 24, 28, 32, 46, 48, 55
Birăescu, Gh. 18
Blaga, Lucian 48
Bogatirev, slavist ceh 73
Boeue, Gaston 17
Boldur, Al. 81
Bologa, Mihail 68
Bolovan, Ioan, 27, 41
Bolovan, Sorina 27, 41
Botez, C. 90
Botnăraș, Emil 45
Boulduis, K.E. 36
Bran, L. 21
Brauner, Henri 30, 74
Brăiloiu, Constantin 59, 62, 63, 68, 69,

74, 79, 84

- Brătescu Galitzi, Cristina 7
Brătianu, Gheorghe 59, 66, 81
Bucurescu, Gheorghe 16, 18, 79
Bucuță, Em. 20, 80
Bucuță, M. 58
Buzatu, Gheorghe 41

C

- Cahane, dr. 101
Camariano, Al. 81
Campbell, John C. 59, 60, 66, 70, 73, 79, 81, 84, 88, 105
Candrea, V. 66
Caracostea, D. 69, 77
Caraman, Petru 69, 70, 72, 73, 74, 81
Cartoian, Nicolae 80, 81
Caulfield jr., Henry P. 75, 80, 82
Câmpeanu, I. 90
Chamberlin, W.H. 36
Chelcea, Ion 16, 18
Chibul, statistician 55
Chinezul, Ion 19
Chiper, Ioan 90
Christ, colonel american 25
Christu, Eduard 83
Christu, I. 90
Christureanu, T. 90
Cioran, Emil 26, 64, 84, 85, 105
Ciorănescu, Alexandru 61, 66, 69, 72, 79, 80, 84, 91
Ciuntu, Ed. 90
Claudian, I. 22
Cleeve, Margaret 82
Closon, Floris 67
Colescu, Leonida 33, 79
Comarnescu, Petru 32, 41, 105
Comișel, Emilia 79
Comșa, dr. 57
Conea, Ion 7, 72, 81
Constante, Lena 30
Constantinescu, Miron 8, 18, 20, 23, 27, 28, 30, 31, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 90, 95, 100,

- 103, 106
 Constantiniu, Florin 90
 Corbea, D. 18, 23
 Corbea, N. 79
 Cordoiescu, Aurora 19, 55
 Costache, Octav 19
 Coste, Brutus 84, 85, 86, 87
 Costea, Dumitru 16, 18, 79
 Costea, Ștefan 18, 79
 Crăciun, I. 81
 Cresin, Roman 72, 81
 Crișan, I. 90
 Cultberston W.S., 33
- D**
 Daicovicu, Constantin 59
 Damascenco, general 90
 Danielopol, D.G. 90
 Debyser, F. 82
 Deming, Edwards W. 73, 75, 89
 Dima, Alexandru 59, 72
 Dimăncescu, D. 90
 Dimitriu, Anton 65
 Dobrinescu, Florin 90
 Doncea, Constantin 52
 Dragomir, Silviu 74
 Dräger, von L. 36
 Dunăre, Marin Nicolăe 16, 18, 79
 Dunham, profesor american 54
 Dușescu, Dan 16, 18, 30
- E**
 Economu, Nicolae 10, 16, 17, 18, 19, 79
 Elekes, Désire 75
 Eliade, Mircea 29, 62, 64, 65, 84, 85, 87, 88, 105
 Enescu, George 69
 Enescu, Ion 90
- F**
 Făcăoanu, Iuliu 19
 Fenesch 22
 Ferentz, A. 18
 Field, Henry 62
 Filotti, Eugen 83, 90
 Filipescu, C. 59
 Frumkin, Grigorje 81, 88
- G**
 Gábor, Gáal 29
 Gafencu, Grigore 86, 90
- Gasser, A. 65
 Georgescu, D.C. dr. 6, 7, 17, 24, 30, 46, 47, 50, 51, 55, 59, 72, 81
 Georgescu, Horia 83
 Georgescu, R. 90
 Georgescu, Roegen, N. 81
 Georgescu, Traian 16, 18, 79
 Gheorghiu, Șerban 55, 80
 Gheorghiu-Dej, Gheorghe 29, 44, 90
 Gheție, Coriolan 44
 Gini, Corrado 21, 33
 Giurescu, C.C. 70
 Gociman, Aurel 59,
 Gojdu, Emanoil 90
 Golopenția, Anton 5, 6, 7, 8, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 105, 106, 107
 Golopenția, Dan 99
 Golopenția, Emma 5
 Golopenția Sanda 18, 79, 90, 94, 99, 107
 Golopenția Simion 5
 Golopenția Ștefania 32, 66, 72, 73, 81, 99
 Gormsen, M. 22, 67, 75
 Groza, Petru 17
 Gugulide, Mihail 19
 Gurvitch, sociolog francez 89
 Gusti, Dimitrie 5, 6, 7, 18, 20, 21, 22, 24, 28, 30, 31, 48, 60, 66, 86, 105, 106
- H**
 Hayek, F.A. 36
 Hemming, Edwards 75
 Herescu, I. 63, 80
 Herescu, Nicolae 84, 85
 Herseni, Traian 7, 19, 23, 28, 59, 72, 106
 Horia 12
- I**
 Ionescu, Eugen 84, 85, 86, 105
 Ionescu de la Brad, Ion 48
 Ionică, Ion 59, 77
 Iorga, Nicolae 66, 70, 80, 81, 88
 Istrate, N. 18
 Ivănescu, I. 94

J

Jacqremyns, Guillaume 30, 54
 Jora, Constantin 63

K

Kárácsonyi, Sándor 72, 74
 Klein, Mariana v. Sora Mariana

L

Lache, Ștefan 90
 Lapedatu, Alexandru 59, 90
 Lascăr, Vasile 12
 Lassaigne, Jacques 88
 Lăzărescu, I. 70
 Leibovci, Șerban, avocat 92
 Levente, Mihai 16, 17, 18, 23, 28, 32
 Lippmann, W. 36
 Littman, I., avocat 73
 Luca, Vasile 46
 Lükő Gábor 72, 74, 82

M

Madgearu, Virgil 22
 Mancaș, Mircea 80
 Manciușea, Ștefan 59
 Maniu, Iuliu 24
 Manuilă, Alexandru 90
 Manuilă, Sabin 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 32, 33, 41, 49, 57, 58, 59, 72, 75, 81, 84, 90, 93, 94, 97, 98, 105, 106
 Marchal, Al. 65
 Maurer, I.Gh. 44, 90
 Mălinaș, Iuliu 17, 19
 Mănescu, Corneliu 16, 17, 18, 79
 Mavrea, dr. 24
 Max, Alfred 77
 Mărgineanu I. 32, 41
 Melbourne, diplomat american 26
 Manzoni 33
 Meniuc, G. 23
 Meteș, Ștefan 81
 Miasnicov, Igor 17, 19, 80
 Micle, Gheorghe 17, 28
 Mievski, secretar general Ministerul
 Finanțelor 49
 Mihai, regele 14
 Mihăilescu, Vintilă 59, 61, 72
 Mitrany, David 30, 42, 58, 62, 63, 64, 80, 85, 88, 105
 Moga, Ion 59
 Moore, Wilbert E. 61, 79

Morariu, I. 59

Moselly, Philip E. 17, 18, 25, 26, 29, 31, 53, 59, 60, 67, 78, 82, 84, 105
 Munteanu, Bazil 59
 Munteanu, C. 67
 Murgu, J. 90
 Mușlea, Ion 69, 71, 74, 77, 81

N

Neamțu, Octavian 19, 30, 31, 63, 72, 74, 77, 106
 Neaguș, A. 68, 83, 90
 Negru, Ion 19, 28, 50, 55
 Nemeș, autor maghiar 64
 Nemoianu, Petre 77
 Nicolau, Edmond 47
 Niculescu, Mihai 64, 65, 84
 Notestein, profesor 61

O

Oancea, Ion 16, 18, 79
 Oancea, N. 23, 90
 Onică, P. 6, 46, 50, 55
 Onicescu, O. 81
 Oprean, Sabin 59
 Opreșcu, George 71
 Oromolu, Florin 80

P

Panaitescu, P.P. 70
 Papahagi, Tache 66
 Papu, Edgar 80
 Parhon, I.C. 30
 Pavel, Constantin 16, 17, 18, 23, 28, 47, 55, 75, 90
 Pavelescu, Gheorghe 59, 63
 Pătrășcanu, Lucrețiu 29, 30, 43, 44, 83, 88, 92, 93, 94, 97, 106, 107
 Păclișeanu, Zenovie 59, 83, 90
 Perlea, Ionel 84
 Petrescu, Camil 30
 Piatier, André 77, 82, 89, 105
 Pippidi, D.M. 66, 70
 Pittand, Eugene 71
 Pop, inginer 41, 94
 Pop, Al. 32, 87
 Pop, Mihai 67, 27, 61, 106
 Popescu, Aurel Ion 20
 Popescu, Gheorghe 16, 18, 79
 Popescu, M., dr. 104
 Popescu, Ștefan 15, 16, 17, 18, 23, 28, 47, 75

Popp, N. 59
Pratt, C. 90
Preoteasa, Grigore 30
Prodan, David 12, 59
Protopopescu, colonel 90

R

Ralea, Mihail 22
Rațiu, Anton 16, 18, 28, 29, 41, 44, 47, 55
Rădăceanu, Lothar 90
Rădulescu, ing. 94
Rădulescu - Pogoneanu, Titu 84, 85, 87
Rădulescu - Pogoneanu, Victor 5
Rășcanu, Vasiliu 90
Râmneanțu, P. 81
Reli, Simion 81
Rebeyrol, Ph. 71
Retegan, Gheorghe 10, 16, 18, 55, 72, 75, 79, 82, 93, 94
Rice, Stuart A. 74, 82
Robbins, L.C. 36
Rockefeller, Fundația 21
Roque, Mario 81
Rosetti, Alexandru 17, 58, 64, 70, 74, 81
Ruperian, E. 30
Rusu, Liviu 80

S

Sanchez, bibliolog american 89
Sawry, statistician francez 88
Săndulescu, Cornelia 17, 19
Săvulescu, Traian 44, 50
Sârbu, P. 17, 19
Scurtu, Ion 90
Seidel, Eugen 16, 17, 18, 58
Seton - Watson, Hugh 61, 82
Siegler, Simion 83
Silber, H. 28, 29, 43, 44, 60, 80, 83, 90
Someșan, L. 59
Sora, Constantin 84
Sora, Mariana 84, 86
Speranția Spiride, Circu 22
Stahl, H.H. 7, 17, 19, 23, 27, 30, 57, 72, 80, 106
Stamatın, N. 19
Stănescu, An. 82
Stănculescu, A. 90
Stoetzel, statistician francez 89
Stoianovici, Tudor 16, 18, 23, 28, 79
Suciu, C. 24
Sülzbach, W. 36
Svilcosich, Radomir 94

Ș

Ștefănescu, C. 17, 19
Șchiopu, Bucur 16, 18, 24, 28, 32, 79, 90

T

Tarnovyé, etnograf ceh 72
Tauber, Mourice F. 72, 79
Tănăsescu, Florian 18
Tătărescu, Gheorghe 59, 83, 84, 86, 90
Teodoru, Florin 30, 32, 43
Terente, Mihai 17
Theil 22
Theodorescu, Barbu 81
Tiberiu, ing. 94
Tilea, V.V. 86
Tiriung, M. 23
Todirașcu, Șt. 19, 94
Torosian, avocat 30, 43
Trebici, Vladimir 27, 41, 79
Trutzia, John 72

Ț

Țuțui, Gheorghe 90

U

Ureche, Ion 84, 85

V

Vasilichi, Gheorghe 50
Varagnac, André 67, 71, 81, 82, 84, 89, 105
Vasici 12
Vâlsan, George 59
Vianu, Tudor 20
Vidican, Al. 31
Vijoli, Aurel 32
Vlădescu - Răcoasa 23
Voinea, T. 90
Voitec, Ștefan 65, 90
Vulcănescu, Margareta 19
Vulcănescu, Mircea 17, 19, 106
Vulcănescu, Romulus 23
Vuia, Romulus 69

W

Wach, Joachim 71
Wedkiewicz, istoric 81
Windisch 12

Z

Zevedei, Barbu 90

ANTON GOLOPENȚIA (1909 - 1951)

ROMANIA

PREȘEDINȚIA
CONSILIULUI DE MINISTRI

Institutul Central de Statistică

Nr. 002688 R-9.IAN.1943

ORDIN DE SERVICIU

București

217

212

RUMANIEN

MINISTERPRASIDIUM

Zentralinstitut für Statistik

DIENSTBEFEHL

Dl. Herr ANTON G O L O P E N Ț I A
Inspector General

Face parte din echipa de identificare a Românilor de peste Bug organizată de Institutul nostru potrivit ordinului 6769 C.B.B.T. din 4 Iulie 1942 al Conducătorului Statului.

D-se a primit permisul de trecere în Ucraina Nr. eliberat de Passierscheinstelle Ost. VII București și este autorizat de noi, potrivit ordinului R.St.M. Nr. 3569/43 din 15 Iunie 1943 să poarte pistolul Md. Beretta soria și aparatul de fotografiat marca
R.....

ist Mitglied der von der Rum. Regierung mit Einstimmung der Deutschen Reichsregierung ausgesandten, unter der Führung des Abteilungsleiters Dr. A. Golopenția stehenden Kommission, die den Auftrag hat einen Lagebericht über die Rumänischen Siedlungen in der Ukraine und in der Krim zu verfertigen und den rumänischen Familien Geschenke der Rum. Regierung auszuteilen.

Herr Anton Golopenția besitzt den von der Passierscheinstelle Ost.VII ausgestellten Durchlassschein Nr. und ist von uns ermächtigt die Dienstpistole Beretta sowie den Photo-Apparat zu führen.

DIRECTORUL GENERAL

GENERALDIREKTOR

Mannul

anulla

No. 425

Permis de trecere. — Durchlaßschein. — Перепустка.

Valabil pentru: Reichskommissariat Ukraine.
Gültig für: Reichskommissariat Ukraine.
Важна для: Reichskommissariat Ukraine.

Anton Golopentia, Generalinspektor,
(Numele, numele, funcţiunea) — (Vorname, Familienname, Beruf)
(Имя, призвание, звания)

din Bukarest, Str. Dr. Lister Nr. 7
aus (domiciliul, strada, numărul) — (ständiger Wohnort, Straße, Hausnummer) — (стає місце замешкання, вулиця, число док.)

este încredinţat, pe baza paşportului*) sau unei legitimaţii cu fotografie*,
ist berechtigt, unter Vorlage des Passes*) — amtlichen Lichtbildes*) eines*),
має право на основі цієї перепустки рівночасно з паşпортом*)
— урядовою легітимацією зі світлинною*)

No. 91061

eliberat de C. F. R.
ausgestellt von C. F. R.
виставлено від C. F. R.

dela data de 25. Januar 1943
in der Zeit vom 25. Januar 1943
попорожувати від дня 25. Januar 1943

på la 24. April 1943
bis zum 24. April 1943
до дня 24. April 1943

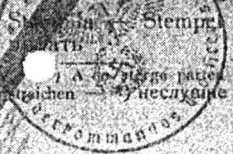
durabilă (permanent*)
xbr (wiederholt*)
рля (кількоразово*)

peste posturile de trecere oficiale
über die amtlich zugewiesenen Übergangsstellen
через урядово дозвілене місце переходу

din Bukarest
von Bukarest
із Bukarest

călătoreşte în
nach zu gehen
до Ukraine

din 6. Januar 1943
Der Generalquartiermeister

1.4.

Hauptmann.

Orde schizibile sau încredinţate dubioasă este pedepsită cu legea militară. Diese Durchlaßschein ist eine Urkunde im Sinne des Gesetzes. Er ist nur gültig in Verbindung mit dem amtlichen Lichtbildnis des Inhabers und nur vorübertragbar. Jede Veränderung oder mißbrauchliche Benutzung wird nach Kriegsgesetzen bestraft. Ця перепустка є грамота після закону і тільки важна в зв'язку з урядовою легітимацією зі світлинною. Ця перепустка не вільно переносити на другу особу. Вказана або кожне зловживання карається після воєнних законів.

INSTITUTUL CENTRAL DE STATISTICĂ

OFICIUL DE STUDII

BUCUREȘTI V, ȘELIAUL UNDRU, 13

Telefon: 5.10.50

222

11. IX. 1943

213

Sehr geehrter Herr Golopenția,

leider bin ich zweimal vergeblich vom Kronenlager
 abgegangen, um Sie zu sprechen. Es tut mir leid, dass
 ich gegen Ihre entsetzlichen (um nicht eine hybride Bildung
 modern. Ich zu verwenden) Grundsätze verstoße - mulier
 facias in ecclesia - aber, genührt auch in Ihrer
Interesse. Ich möchte Sie bitten, mir möglichst recht
mitzuteilen, ob der Plan von voriger Woche, nach dem
 mein Mann gegen den 20. IX. hier eintreffen würde,
 noch gültig ist, oder was sonst im hohen Rufe bestimmt
 wurde quod eripit. Über die allgemeine Lage und den
 zeitlichen Verlauf der Dinge muss man sich ja nichts
 anlassen, das klafft heute auch für einen Blinden
mit Krückstock schon alles gegen den Wind deutlich sein,
 aber ich habe obenhin den Eindruck, dass abgesehen v.
der Größe der Objekte in Bezug auf Marktseite etc. -
der orientalische Fatalismus unabhängig auf Andersgläubige
ausgedehnt sind. Ich anderen Worten, der brave Michael
glaubt seinen Freund und Chef (ich weiß nicht recht,
er erachte erinnert ist) nichts im Stich lassen zu
können, der je lebenswert er sich ist, aber das eben
wird bis 5 Uhr nicht mehr 72" ausgedehnt werden
zollte, zumal die Eindruck völliger physio-physische G-
schöpfung in jedem Bereich deutliche sind.

Kann ich Ihnen das mitteilen? Weil ich die Absicht habe,²⁾
falls Sie nicht von sich aus ein Einverständnis im Werk
sehen wollen, von mir aus etwas zu unternehmen. Ich
wünsche mir Vermeidung einer „Wolfsangel-Legende“
möchte ich die Ereignisse der nächsten Zukunft mit Ihnen
besprechen als vielmal beabsichtigt. Ich habe ein abso-
lutes Mittel zur Rückverpflichtung, das ich aber eben
nur im Notfall einsetzen möchte, um Ihnen keine
nicht irgendwie vorzugeben. Meine augenblickliche
Krankheit (Grippe) (Thron) ist kein Grund für ein
Ablassen. Ich hoffe, dass die Verklebung keine weiteren Fort-
schritte und würde nur aus diesem Grunde bestimmt mit
wird mit Abtrennung von Männerbüchlein befasst
Da die ganze Verantwortung für diesen Brief auf mich
fällt, muss ich wohl nicht selbst erklären. -
Ich werde in den nächsten Tagen nach Möglichkeit ^{primär}
ausgehen. Eventuell rufen Sie 44.104 Herrn Dr. Spitz ^(or)
an und mit dem mitteilen, ob es dabei bleibt,
dass nächste Woche mit der Rückkehr zu rechnen ist.
Wahrscheinlich würde ich auch gern, ob Sie das Mittel der
Liberté pubescente beabsichtigen haben und in die Bes-
frage ist.

Erbitte Ihnen die Entschuldigung!

Ingeborg Seidel

1. in Brief wie ein Päckchen mit gewünschten Abgaben
(da die Rückkehr notwendig) habe ich im Institut hinterlassen.

13

229

F

235

Drago Ole Golopenția,

Cum printr-o scrisoare statului adesea
de la Petros. Cum fost prezentat ca
printr-o precizie de la Ota, de unde
fost derolat de uase rătăcirii. De
pe de altă parte, nu a rămas cu gând
venitii nu pot fi mutate din
loc. Jari venitii investitii și uasi
mai puțin.

Fă tot ce omeneste poți face
partea a ajuto. Este unul din
principalele noastre în stat - a
oamenilor supracomuni. Și rezolvăm
probleme. Este o gaură mare

pentru care trădare suferă mult rău.

Cred că evenimentele nu împiedică
de a realiza idealul nostru. Dar
era un însemnat, în un
putete să se mențină război

Peșteră nu are presuport de
problema exilului din Transilvania

Au arătat, că este punctul de

la care se va ridica la conferință

de pace. Cred că nu trebuie să

neglijăm ruina de război. Aveți

nevoie de toate voturile la conferință

Dați și va lua o hotărâre, și va

aviza. Veți pierde o parte, dar

veți avea vre-un vot în această

discuție, în care pe noi nu

în breșă și deși aspectul de
politici naționali, în diferite
evenimentele și odios zilnic de azi.
Matrușea noastră, în urzile, un
număr actan. În un pot să
prejudiciu asupra evenimentelor
și nici un pot să Te sfătuesc.
În acest moment de moment
și fac ca să judecăm stăbilită
spune că e bine pentru neamul
nostru.

Evenimentele din zilele noastre
produse „pe noi”. Să vedem,
cu înfruntarea noastră fațetă,
într-un moment de prudență de pe
teren. Dar nervii sunt deosebiți.

reordate.

Am făcut rez de informaticii
State, într'un succesor. Am fost
bun venit.

Dif'ultă țib, peste to un
bunici, of de h'itate, în alt
fome paralizant. Fer unbelveg
problemelor - o iluzie.

Nă uner tutum reunită.

Tă puteti fi multumiti, ca
a ti făcut bine.

Sănătate! Ca drag al

State Iucan

5/XI 83

THE LOWER FARM,
KINGSTON BLOUNT,
OXFORD.

3. v. 46

131

Draga Domnule Golopenția,

3.5.46

Părinți dragi, creștinismul are primatul circumstanțelor. De la
16 luni, care mi-a făcut cu atât mai multă plăcere,
cât de la epistolul văsovinului am căutat la fiecare
ocazie - prin putine și neșterse - să află vești de la Dte
și despre Dte. De ocazi scrișorilor Dte e multă prin
scruță, dar sper să am plăcerea să aud mai mult din
Eura Dtei Crăciun. Într-alt timp te rog să nu faci
trădămură plăcerea să aud de la Dte, și ar fi și mai bine
dacă ai putea să ne faci o vizită.

Îmi pare bine că te-ai gândit să nu trimiți și
material, și căutai posibilitatea să o faci, te rog să nu
ții în curant cu nice studii despre chestiunile sociale și
de organizarea statului la noi. Din partea mea îți trimis
o carte mai importantă decât broșura trimisă publicată
de C.H. - un studiu solid despre problema de cooperare
economico-socială în regiunea Democratică, care a fost și este
intelectual de actualitate aici și în America. Are cel
puțin meritul că a fost un studiu în cadrul cooperativ -
deși conceput și realizat în timpul războiului, are
importanță ca toate țările și c. e. Tinerii și participă în grupul
organizat de noi, bisericești participanți inteligenți fiind
deși de mică pondere amestruțose abilitatea lor personală.
Nu am fost nici suportat nici căutat de nici autoritate
sau instituție, preferând să fie o înțelegere prin democrație.
Se mi-am considerat mai mult ca impresar, și am fost
și demostrează - este fiind felul meu de a face propagandă!

- că oamenii inteligenți din țara noastră pot să
și discute împreună ^{NOTĂ} Adică o bursă mai
bună deși aparținând internațională, în care vor
deveni repede baza științifică. Pe la sfârșitul lunii
public o scrisoare despre problema americană, care conține
și studiul asupra lui New Deal din care a luat Hurley
exemplar și mi s-a dat să-ți trimit un exemplar.

Ce să faci pe la Iași în sezonul iernatic? Mai
există Institutul și ce au devenit laboratorul
și cărți - cum au fost? Ce face București? Și D. Luca?

D. Rosetti mai este la Academia? Dacă îți este
posibil, m-ar interesa să am vechi depe care în care
am lucrat în trecut, și apoi să-ți scriu o scrisoare
mult depe activitatea dăte. Într-închip te-am
ca nu te-am uitat tot timpul, și că sunt făcând o
descriere plăcută și să putem relua relațiile.

Cu multe bune salutații, și un răsunător
dăte și pentru lucrul dăte, și dăte dăte
Schreier

85

DELEGATION OF THE UNITED STATES OF AMERICA
COUNCIL OF FOREIGN MINISTERS

297
29

Paris Conference,
Paris, France.
September 20, 1946.

Dear M. Golopenția:

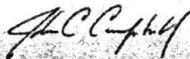
I was delighted to receive all the Rumanian books which you were so kind as to deliver to me here. I am sure that they will be most useful to me in the future.

Since I am departing for Washington this evening, I have naturally been occupied with liquidating various affairs here and have had no time to spare. I wish to thank you none the less most heartily for your invitation to dinner.

I hope that I shall hear from you in the future and that we may have occasion to exchange information and publications. My address for the next year or so will be Council on Foreign Relations, 58 East 68th Street, New York, New York, U.S.A. Will you please convey my thanks and those of the United States Government to M. Manuila for the magnificent gift of documentary material to the Library of Congress.

With very best wishes.

Sincerely yours,

John C. Campbell

M. A. Golopenția,
c/o Rumanian Delegation,
Hotel Continental,
Paris, France.

COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS, 1st
THE HAROLD PRATT HOUSE 58 EAST 68TH STREET
NEW YORK 21, N. Y.

October 22, 1946

298

Mr. A. Golopentia
Rumanian Delegation
Hotel Continental
3 Rue de Castillon
Paris
France

291

Dear Mr. Golopentia:

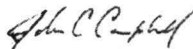
I received yesterday several packages of books on Rumanian history which you were so kind as to send to me from Paris. The second lot, containing publications destined for the library of the Council on Foreign Relations, has not yet arrived, but I shall notify you as soon as it does. I should like to express my deep appreciation and that of the Council for your generosity in making this material available to us. I am sure that it will be very useful.

I have heard nothing further concerning the receipt by the Library of Congress of the material, the transfer of which we arranged in Paris. I hope that they will notify me so that I will know when the books and other materials have been received and catalogued.

I was sorry to leave Paris so precipitously and to be unable to talk with you several more times about Rumanian affairs. I hope that we shall meet again before many years go by. Meanwhile, I shall always be glad to hear from you and shall send you any publications which I think would be of interest. I am enclosing with this letter a reprint of an article which I wrote several years ago. You will see that it is not a work of research but rather a general survey of Western influence in Rumania in the first half of the 19th century. This is an old story to you, but had not been available to the American historical profession in convenient form.

I hope you will excuse me for writing this letter in English for reasons of convenience. Please feel free to write to me in either French or Rumanian.

Sincerely yours,

John C. Campbell

MARȚ AYHOJ ANE
YHOJIS KOEENIN
BROJIS

cu un pot face lucru pe data ce un, so da un
tabelu. De altfel, unu casu fu de parte de
politici, si univertati unu casu fu de parte de univertati.
Luaru proa multu si unu casu fu de parte de univertati
titulu, si univertati unu casu fu de parte de univertati
brochura. Au ca un pot, dar dao anu are
incluzura, so dau timp si energie pentru scrieri
si lucruri de alta natura. Unu casu fu de parte de univertati
domeniu de la Lyette.

Univertati unu casu fu de parte de univertati
despre de ale unu casu fu de parte de univertati
per ca este lucru si ca pot luara pot proa
univertati de dificultati. Te rog sa dai salubru
dus kanoila si calabre pretentii, si stule
si kimit ca totdeauna pretentii salubru.

de Stule G. Kimit

3 decembrie 1946

Draga prietene,

Am primit scisoarea ta privind articolul
 scris de mine în această scisoare, o plăcuță
 de pft. articole scrise de mine pentru ziarul "The Times".
 Ele sunt rezumatul călătoriei mele din vara trecută prin
 țările Europei sud-estice. Primul articol nu este al meu,
 ci a apărut ca articol de fond în zina publicării
 ultimului articol. Nu știu ce impresie vor face
 D-tale, dar cred că te vor interesa.

Mi-a frânt foarte rău că nu te am
 găsit la București. Probabil că ai stat de vorbă cu
 Mihai Pop, pe care l-am văzut de mai multe ori.
 Am avut știi despre D-ta și de la profesorul Mitran.
 Am primit scisoarea D-tale prin D-l Căsim, dar el mi-a
 făcut o impresie așa de rechi voca, și atitudinea lui
 aici este așa de curioasă încât nu știu dacă pot
 să am încredere în el. Ti-am trimis un
 exemplar al cărții mele prin D-l Paulu de la
 din fondul în lălele. El nu l-a primit și...

...?

scrisoarea scrisă în
1948

Vă trimite cu cucerul diplomatic. Sper că P ai primit-o.
Trebuie să mai scriu câteva articole despre problemele sociale
și curentele politice ale Europei luminate, pentru "Economist".
Sper că în apropierea posibilității să fi le trimis mai târziu.
Nu știu când voi putea să mai vin în România. Cred
că va fi mai greu în viitor. Calătoria din august a
fost foarte interesantă și plăcută, deși atmosfera suflătoare
ea nu putea să ne mă deprimase. Am revăzut pe mulți
prieteni, dar aceasta nu m'a compensat de lipsa D- Tale,
cece a fost una din cele mai mari decepții din viața mea.

Te rog să-mi scriu îndată ce se prezintă o ocazie.
Mi gândește foarte des la D- ta. După atâți ani de
gândire și de speranță, e trist să te simți mai izolat
dela prieteni chiar ca înainte.

Te rog să-mi transmiți Donkin Manuila
Să-l trimiteți în țară sau să prezente de
pragmatic și de stil. A trebuit să scriu aceste rânduri
foarte puțin, la ora 1 noaptea. Trebuie să fie faza
măine din nou.

Cu multe prietenii, și cu speranța că ne
vom revădea în viitorul nu prea îndepărtat

Hugh Seton-Watson

31.1.47

796

Amia faptelor, ca si un ryz n-ti tinere cu care unelamini
aspirate a pricina a vulturului Apudam. Am prinsa la scuturii
bedone pe stela la Revonia; nu vor fi spun ca tot a caputul este
brevi (Si care a bra jrele unele. Alty; din ca stite, sau anterio) cu
a pleasa. Alty, cealalta Martei a Lunii a Gra. Landa, va sta cu
a Incepere, dupa care noi, tandra a a prapine pe stela. noi din
ke. XVIII ter, cea ce prine acum din noi, unde este ruziclar. Eada
nile lui Doga, a acorta prionista veche lipita a tunde; din cu jpartu
prilei la Parlatun Siuclei la a inuara.
5.15

Ami frule drapit ca si tura m-telea parte la pbrinam cu abun
de a noi prionist. Lit targa cuier mar mdr mdr mdr mdr mdr mdr
de tura ruciei; Huceni de unora, de Jila din ruzi kdr. inuara din ca
vulturii p-velatanga a /apote ca a. tura lit ca m-tele n- mdr mdr mdr
voti: alda. Anuora:

"Am Beza, sau din viltu ruciar
Druzit cu un draba cand vider ruzi."

Ami alda din sberatita ut a din Joga a ag domi te sau uicetrit. Spu
cprinine Mucanteti; mdr de ruziclar, sau m-tele din drudle n- campu,
si ga Jozon de Taltun etabrada. Din si huciaru de Huceni; ti cu
frule de a tura ca un Joz n- etiga din rucia. Am cras a parte mdr
acorta rucietu; sau mdr mdr mdr mdr mdr mdr mdr mdr mdr
sifti celakata; Strucula de unora mdr mdr mdr mdr mdr

Caran. Bucurii

1er tel de lunde, 31 rue Vaneau,
Paris 7^e, 12 Februarie 1947

232
228 11

dragă Helen,

Te felicit pentru prof. Al Rossetti. Nu a avut nici o parte în
publicarea în "Zalmocaris". Am văzut în urmă cu puțin timp în
câteva luni a comunicat că este în posesia unei cărți
de istorie a lumii moderne lui Henry Probah. De
trăiește în străinătate, dar are o adresă în Rue de
Sèvres. În anul 1937, redactat o carte cu titlu "Les
Cahiers de la Bibliothèque de la Sorbonne", adăugând
un număr de bibliografie și recenzii. I-au spus lui Helen
că nu face astfel lucruri, dar el spune că și înainte de
război a publicat lucruri similare, care erau deosebit de
interesante. El nu scrie decât pentru reviste și reviste americane, ca
și în trecut, literaturii europene.

Am primit mai de mult, prin post, două publicări
de la Institutul de Istorie. Pachetele trimise, recont,
și sistemul n-au plecat cu termenul necesar, și a rămas
în. Apoi mi-a spus Ciorănescu. Helen - căruia i-am
comunicat călătoria ta - și multumită și te salut
pe Mihail. Nicolae și cănt, căci s'a mutat și el de
măști și nu mi-a trimis nimic, dar o viață și.

Între timp s'a spus că de mult și sunt necesari
factori pentru expedițiile voluminoase "Zalmocaris". (Dar?
Wach și-am scris acum câteva zile). Am fost dezolat
de aflierea lui prof. Rossetti și România nu mai are
debutul călătoriei, și se poate să nu mai apară în
numărul următor (cu circa 50.000 franci). Lăsa aceste
de valuri și să se dă în friga. Atâtea bune și
-? acțiune irealizabilă! Păcat! Ungurii au mai scris
vece fui că în primul 40 de zile ale anului 1942,
car la UNEPO, unde am călătorit bun proiecte, și
pe toate mesele "The New Hungary". Confidential, și
spune că la UNEPO pozitive impune să se organizeze un
bun ca a noastră. Sunt considerați în acele momente și

relații contractuale a publicării românești, publicând men
 care nu interesează în primul rând. O tineră editură
 bucuresteană, "Proxima", nu a avut în volum de
 vorbă înainte un volum de scurte eseuri, "Glossariu"
 scris de Platon. Când s-a scris unca de o parte
 din numărul de...
 (Căta accedea... scrie ca să scrie și de la mine
 tiparului. O parte de editură am în minte, și nu
 mai pot.

Am înțeles că, în cazul, și voi avea con-
 cecții și voi putea lucra pentru d-nu. O carieră
 universitară nu aștepți, căci autorul scrierilor s'a
 urcat în cariera lui Titu Liviu, și cum s'a urcat
 în un brumet discursivism al lui Platon, și a
 durat. Te rog să-i spui cel de rău și să-l pără-
 sești în cel puțin o săptămână, în București.
 Am auzit că domnul scrie un a "București" pentru
 Fi. Acta. Asta nu-a dat curaj, lui V. și
 mine, și ne amintim și noi cu un Platon
 (V. și un Bredde (in)).

Am pare extrem de rău pentru tot ce ordurează
 țara și familia lui. Dar nu ești mare lucru?...
 Unul din studenții români de la Paris, care,
 vedet (ventură se consideră chemat pentru a reîn-
 vâta țara), nu merge în prind omnia și știe bine țara.
 Am auzit de curând și în țară de domeniul
 o parte de teatru. Aventura spirituală, dacă se
 va face, se va face și mine ce creș.

Dragi Autor, pentru căpăt acțiune, scrierile
 nu come să-ți vorbit de multe țări și-ți pot
 spune așezate în minte. Unu neq registru, să scrie
 și pentru mine, ca să poți duce toate lucrurile
 la bun sfârșit. Am auzi scrierile.

Te mulțumesc și în prietenie
 Platon

SOCIÉTÉ FRANÇAISE DE FOLKLORE

POUR L'ÉTUDE DES TRADITIONS POPULAIRES

208
ÉCOLE PRATIQUE
DES HAUTES ÉTUDES
48-47, RUE DES ÉCOLES, V^e

20 février 1947

PARIS, LE

4.9
Cher Ami, J'ai souffert d'une très mauvaise bronchite qui m'a tenu quelque temps au lit et mis dans un grand retard de courrier. Je vous prie de m'excuser, d'avoir tardé à vous dire mon très vif remerciement pour le très bel envoi que vous avez bien voulu me faire. Grâce à vous mes collègues de la SOCIÉTÉ FRANÇAISE DE FOLKLORE et les élèves de l'ÉCOLE DES PROFESSEURS À L'ÉTRANGER sont désormais pourvus d'une belle et solide documentation sur la vie populaire traditionnelle de Roumanie. Samedi prochain, à la séance que notre Société tiendra à son siège social, je présenterai les deux nouveaux volumes. J'avais déjà présenté les premiers à la séance de rentrée en novembre.

Nous tenons nos réunions régulièrement chaque mois. À la séance de janvier, M. Maurice GARCON, de l'Académie Française, nous a parlé des procès de sorcellerie. À la prochaine séance, K. COORNHART, professeur au Collège de France, nous parlera de la formation des "ghildes" sous l'Empire romain. Nous pensons publier L'ANNÉE FOLKLORIQUE cette année, mais les conditions de l'édition sont devenues, en France, si prodigieusement lentes que l'on ne peut rien prévoir d'assuré.

Pour parer à cette difficulté, je poursuis la préparation d'un projet de FICHER INTERNATIONAL D'ARCHÉOLOGIE ET DE FOLKLORE COMPARÉS. Le système est le suivant. Dans chaque pays, une Centrale agréée par les autres pays prend à charge la préparation d'un certain nombre de "stencils" Ronéo présentant des textes folkloriques d'intérêt international. Dès qu'un pays a achevé cette tâche, il en avertit un secrétariat international, lequel lui indique quels autres pays sont en état de procéder avec lui à l'échange de textes ronéotés. Le nombre de feuillets à ronéoter par pays serait fixé par accord international. Chaque Centrale recevrait un lot de feuillets ronéotés, provenant de chacun des pays adhérents. La Centrale percevrait dans son propre pays des abonnements; elle distribuerait aux abonnés les feuillets reçus de l'étranger. L'argent des abonnements couvrirait ses frais de ronéotage et de poste. Ainsi d'importants échanges de textes folkloriques auraient lieu entre pays sans aucun transfert d'argent, transferts qui constituent, dans notre période nouvelle le gros obstacle à la diffusion de la documentation scientifique.

Le choix des textes à ronéoter serait fait comme suit: un certain nombre de sujets seraient déterminés par accord international; un petit pourcentage serait laissé au choix des Centrales de chaque pays. En ce qui concerne les sujets internationalement déterminés, le choix des textes serait laissé aux Centrales natio-

Anexa 12. Adresa Societății Franceze de Folclor pentru Studiarea Tradițiilor Populare privind proiectul Fișierului Internațional de Arheologie și Folclor semnată de André Varagnac și trimisă lui A. Golopenția (20 februarie 1947)

SOCIÉTÉ FRANÇAISE DE FOLKLORE
1
nales, qui devraient s'appliquer à choisir soit des inédits, soit des textes d'ouvrages épuisés et très rares. Par "textes folkloriques" j'entends principalement des descriptions de coutumes, cérémonies, droit populaire, usages agraires ou artisanaux, etc.

D'autre part, il existe de bons appareils duplicateurs permettant de reproduire des dessins au trait. Un certain nombre des feuillets à préparer devraient donc être des "fiches d'objets" populaires, archéologiques ou traditionnels-contemporains. Cette documentation figurée serait spécialement destinée aux Musées archéologiques et folkloriques, qui ont le plus grand besoin de pouvoir largement comparer leurs collections, et ne peuvent plus compter sur le développement des publications artistiques pour obtenir rapidement ce résultat. En archéologie, nous souffrons du manque d'intérêt des auteurs de publications artistiques vis-à-vis des objets de la vie usuelle (poterie populaire par exemple). Il en résulte que nous ne pouvons facilement préciser l'usage de beaucoup d'objets antiques. Le système du PREMIER INTERNATIONAL permettrait d'avoir une première approximation de la forme et de l'usage d'un objet: tout l'usé étranger intéressé par une fiche pourrait ensuite se procurer une photo de l'objet correspondant.

Je vous prie donc de soumettre ce projet à vos collègues et de m'écrire votre sentiment à ce sujet de manière qu'il puisse être discuté à une réunion internationale que nous tiendrons un peu avant le 15 avril, à l'occasion des prochaines JOURNÉES DE SYMPOSIUM HISTORIQUE consacrées aux problèmes de préhistoire, protohistoire et histoire dont je vous ai parlé.

La mise sur pied de ce système de co-opération scientifique internationale serait un premier pas vers la préparation d'une Académie Internationale d'Etudes Folkloriques.

J'espère que Madame Golopentia et vous traverserez favorablement la saison hivernale, qui est, ici, assez rigoureuse. Avec mon meilleur souvenir de ma femme, agréé, cher Ami, l'assurance de ma très fidèle amitié.

A. Varagnac

A. VARAGNAC.

6 rue du Parc-de-la-Mule Paris 3^e

Și să părăsesc, să mă lăsat să mă duc să stău în
altă la puterea, să mă judecă, să mă-și văd cum simționale.

Mă să în timpul lui război, o mare parte să mă găsesc în
la bănuț în vârstă coruptă, război, să mă văd cum stău în
și. Război la război. și să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
putem să văd cum stău în război. să văd cum stău în război și să văd
și să văd cum stău în război. să văd cum stău în război și să văd
și să văd cum stău în război. să văd cum stău în război și să văd

— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd

— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd

— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd

— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd
— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd

— căutăm să văd în război. să văd cum stău în război și să văd

Cluj, 23 April 1947

03

Stimate domnule Golopenția,

Dispunând din localitate, am citit abia zilele acestea scrisoarea Dv. privitoare la planurile dlui Varagnac.

Îmi pare rău că nu pot primi - cel puțin decăndată - propunerea de a organiza pe lângă Arhiva "mea", Centrala fișierului național plănuite de dl Varagnac. Motive? În primul rând: Ea trebuie să fie în capitala țării, unde tinde (sau sunt silit!) să ajungă și colecțiile "Arhivei de Folclor". Dar, de o venire definitivă a mea la București nu poate fi vorba încă, chiar dacă ar trebui să renunț la colecțiile Arhivei, de care sunt legat de 17 ani!

Aici, cineva dela București, cunoașteți mai bine oamenii de acolo pentru a vă putea da seamă - cine! În primesea cu plăcere să fac parte din Comitet. De sigur, și dl Caran și alții, din cei abilit de bine aleși de Dv. La București - și numai acolo - ne vom putea întruni, cu greutate, firește - la Cluj însă niciodată sau nu curând. Și va fi absolută nevoie de completuri, nu numai de scrisori, pentru a stabili programul național.

Cred că ar fi bine să încercați înfăptuirea Centralei pe lângă Institutul de Cercetări Sociale.

Regret mult că nu ne-am putut
vedea la Cluj. Nădejduiesc să vin pe
la jumătatea lui mai la București
& atunci vă voi cânta necondiționat.

Maam putut trimite d. lui Varagnac colecția Anuarului
Arheol., pentru că Franța și de obicei se ocupă să-l
trimite prin curier diplomatic. Dar prin poșta costă
prea mult... Vedeti ce provocare suntem! Vă rog să mi
scrieți dacă Institutul Francez din București vrea să le
expedieze. Să-l acolo să face eu să ajungă cumva.

În ca. private o mai veche scrisoare a Dr. (decembrie),
prin care mi cereați să împrumutăm alte lucruri d. lui
Vidican, știți, de sigur, că s'a făcut. Mi-ati promis atunci
că mi veți trimite ultimele publicații ale Institutului Social
Nu v-am răspuns la acea scrisoare, pentru că le așteptam
& voiam să vă mulțumesc cu un.. singur drum. Măg
înca mult să pot avea și „Sociologie Rom.” V & VI (?),
„Archives” XVI & XVII (?), apoi lucrarea Dr. (Goleantia (Cru-
dinte & rituri magice din Drăgăș), „Kalul Mohinlu” al
Vichului Ionica, „Clopotina”, precum și alte noutăți.

Dacă aveți nevoie de volume al Anuarului meu,
vă le trimet cu plăcere.

Vă rog să primiți cele mele bune salutări

Ion Mușlea

Kedves Barátom!

127

Könnöjűk sor még kiadva, de a kiva-
talosan is megpróbáltam őket hamarosan de-
montar és végem igen szépülte a munka.
A debreceni M. Román Tr. ot is felkértem, ¹³⁷
-erről még részletesebb tájékoztatást küldtem,
-szóval megpróbáltam konferenciákra - holnap ker-
dődik helyettesítési konferenciákra, melyre Beme-
reket is hívom. Ez csak megmondható lenne.
22-e körül azonban Horvátok mándevől egy
barátom, 3. évi. bölcsész, Trosányi Zolt. Meg-
lehetősen tudogatott most románul. Egy kicsit bölcsé-
szkedni fű, de ezt meg lehet neki beszélni. Kérel
fogadjátok szivesen. Tudot A.-t is fel szeretném le-
resni. Remélem Bucurestiben talál mind-
kettőtöket.

Braïloviától most baptemi válaunt multkor
évelemre, Pszamest ellenben aróta sem melte-
tott vábaunra. De most nem tudok honobb
levelet írni. Utjád Trosányival küldtől egy ki-
merítő benáolót

Tah, 1947 július 13.

Szeretettel Könnöjűk

Ludó Gábor

Tah, P. megye

INSTITUT NATIONAL DE LA STATISTIQUE
ET DES ÉTUDES ÉCONOMIQUES

POUR LA MÉTROPOLÉ ET LA FRANCE D'OUTRE-MER

DIRECTION GÉNÉRALE

DIRECTION DE LA CONJONCTURE
ET DES ÉTUDES ÉCONOMIQUES

PARIS, LE 16 SEPT 1947

127, FAUBOURG SAINT-HONORÉ (8e) - TÉLÉPHONE 52 52

GB/MO N° 6183 CEE/D

Monsieur A. GOLOPENȚIA
Directeur de l'Office d'Études
INSTITUTUL CENTRAL DE STATISTICA
Splaiul Unirii N° 28
BUCAREST (Roumanie)

Cher Monsieur,

J'ai été tout particulièrement touché par votre lettre du 6 Août et je tiens à vous exprimer mes remerciements chaleureux tant pour vos remarquables envois que pour vos observations sur notre étude de la situation économique en Roumanie.

Je vous serais toujours infiniment reconnaissant de me communiquer, comme vous avez bien voulu le faire, vos remarques sur les travaux de l'I.N.S.E.E. concernant la Roumanie et j'accueillerai avec plaisir les informations qui pourraient nous guider pour réaliser des études plus proches de la réalité.

Les ouvrages économiques dont vous m'entretenez ne sont parvenus en mars dernier, et j'ai été vraiment émerveillé par cette documentation dont je vous ai accusé réception par lettre N° 5191 du 10 Mars 1947.

Il y a quelques jours, je vous ai fait envoyer la collection complète des ouvrages édités par l'I.N.S.E.E. à savoir :

- Les chemins de fer en U.R.S.S.
- Les Minorités Ethniques en Europe Centrale et Balkanique.
- Les transferts internationaux de Population (ces deux études vous sont envoyées en double exemplaire puisqu'elles vous intéressent particulièrement.)
- L'Economie de la Ruhr.
- L'Economie de la Sarre.

A l'avenir, vous recevrez ces publications non périodiques dès leur parution. Je vous serais vivement reconnaissant de me dire si mon envoi vous est bien parvenu, ainsi que celui effectué en

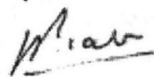
* * * * *

Octobre dernier à l'Institut Central de Statistique, et qui connaît quatre ouvrages français.

J'espère que les difficultés que vous rencontrez et que je comprends parfaitement, seront peu à peu résolues.

Veillez agréer, cher Monsieur, avec mes meilleurs souvenirs, l'expression de mes bien cordiaux sentiments.

Le Directeur de la Conjoncture
et des Etudes Economiques.

A. PLATIER.

4m 2/02

Decret 20 martie 1948

Dragă doamnă Golopenția,

Aveți primit și examinat Actele.

357 366

Mulțumesc pentru detale referitoare la Comisia
Statului multiplică rezultatele recensământului
agricol și trimite cu o adresă recomandată
ce i corespunde însoțit materialul purtător la
populație - tinerii deunitarilor.

Săți o atenție deosebită și lui Miron I. Ștefan
de asemenea o lucrare specială despre onuflet
pentru țara noastră și lui Ștefan.

Rezultatele recensământului clădirilor se vor
comunica mai târziu, după 4 Aprilie. Vom
vă-lămăși scurte știri.

Un prieten popular spune că
nu e bine să îți aiți toate
știrile dintr-o dată.

Aprobat concediul pentru D. D. D. C. George
și-i urez să se întorcă întreg și să găsească
pentru recensământul mâinii de lucru! La loc
adrese unde pleacă în cazul când vor trebui
să-i comunice ceva.

Eu plec la Galați în companie elocventă
astăzi o 1/2 oră. Să vedem cum se va desfășura

Declarație

Subsemnatul, A. Golopenția, de profesie fost funcționar, cu ultimul domiciliu în Brașov și de profesie în prezent, fiind în prezent, odată cu soția mea,

EMIL CIORAN

1. Intrebare: De când îl cunoști?

Răspuns: Din 1930 sau 1931. S-a întâlnit în cadrul de filosofie și literatură din Brașov cu un an în urma mea, dar ne am întâlnit și am vorbit în sala de lectură a Bibliotecii Universității, pe care o prezentam amândoi astăzi.

2. Intrebare: Cu ce s-a ocupat în țară?

Răspuns: Profesor comun de filosofie la Dorna și profesor de eseuri filosofice (cursurile „Teoriile din secolul XIX” și „Soluțierea la filozofia României”;

3. Intrebare: Când a plecat din țară și în ce împrejurări?

Răspuns: În 1938 sau 1939, a plecat la Paris cu o bursă de studii, pe care a terminat-o la capital. A

4. Intrebare: În ce raporturi te aflai cu el?

Răspuns: Ne împărtășeam vizitățile noastre la bibliotecă și universitate și discutăm literatură, știință, publicând în unele reviste, fiind parte din comunitatea de studii vizându-ne în București unde pleasem la studii amândoi în toamna 1935. Nu ne aflam în orice moment când el s-a stabilit la Brașov, iar eu la Brașov, nici după plecarea lui la Paris.

5. Intrebare: Cu ce ocupați la Paris? În ce an a vă întâlnit din nou?

Răspuns: Citea și scria. A început la început din bursă de studii, apoi a plecat de la un timp la Paris și din studiul meu pe lângă lucrările sale și a început să scrie și el. După plecarea lui la Paris, a început din studii, mai întâi.

6. Intrebare: De câte ori te ai văzut cu el la Paris, unde și în ce împrejurări?

Răspuns: De 3 ori. Am avut o întâlnire în anul 1938 sau 1939 la un restaurant din apropierea Muzeului LOUVRE. Am obținut adresa lui din L. RECHE și i-am scris; nu am plecat în prima oară la Paris pe Bd. St. Bernard, a fost parte la un prânz pe care l-am avut împreună, pe lângă un restaurant de pe strada de lângă Senai, COITE, ELIADO, TITE POGON EANU și eu. Într-o zi în anul 1938 sau 1939, am avut o întâlnire în anul 1938 sau 1939.

1002/11

A. K. K. K.

Den pørgsmål om det er muligt at...

10. Indtægt: Hvor er det mest fordelagtigt? Svar: Nu

9. Indtægt: Hvor er det mest fordelagtigt? Svar: Nu. Nu er det mest fordelagtigt at...

8. Indtægt: Hvor er det mest fordelagtigt? Svar: Nu. Nu er det mest fordelagtigt at...

7. Indtægt: Hvor er det mest fordelagtigt? Svar: Nu. Nu er det mest fordelagtigt at...

6. Indtægt: Hvor er det mest fordelagtigt? Svar: Nu. Nu er det mest fordelagtigt at...

5. Indtægt: Hvor er det mest fordelagtigt? Svar: Nu. Nu er det mest fordelagtigt at...

1. Intrebare: La data de 21 octombrie 1950, ați avut cunoștința că C. Brailoiu este de naștere germană și că a fost membru al organizației de rezistență din România?

Răspuns: În momentul în care am văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, în anul 1948, am văzut că este de naștere germană și că a fost membru al organizației de rezistență din România. În momentul în care am văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, în anul 1948, am văzut că este de naștere germană și că a fost membru al organizației de rezistență din România.

2. Intrebare: Căci, în momentul în care ați văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, acesta era în posesia unui permis de călătorie în țară?

Răspuns: De câte ori te arăta el la noi, unde el era în posesia unui permis de călătorie în țară.

3. Intrebare: În momentul în care ați văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, acesta era în posesia unui permis de călătorie în țară?

Răspuns: În momentul în care ați văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, acesta era în posesia unui permis de călătorie în țară.

4. Intrebare: În momentul în care ați văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, acesta era în posesia unui permis de călătorie în țară?

Răspuns: În momentul în care ați văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, acesta era în posesia unui permis de călătorie în țară.

5. Intrebare: În momentul în care ați văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, acesta era în posesia unui permis de călătorie în țară?

Răspuns: În momentul în care ați văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, acesta era în posesia unui permis de călătorie în țară.

6. Intrebare: În momentul în care ați văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, acesta era în posesia unui permis de călătorie în țară?

Răspuns: În momentul în care ați văzut pentru prima dată pe C. Brailoiu, acesta era în posesia unui permis de călătorie în țară.

A. Bogdan

10. In l'utero: fra ai cava de adorgi?
 Prognosis: Nu ma' fighel a i. l. am rechmanu de a ghivim. Rep. medical.
 Boli fiziologic de nutritie in l'utero, nu e ghera la faza de cava. De
 urmasa la cava. Ing. Prognosis nu e necesara cava de nutritie in l'utero.
 Din punct de vedere fiziologic, ghera de nutritie e necesara.

9. In l'utero: unde e cava la data a l'utero. De la
 Prognosis: Nu figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh. De la
 nu ma' figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh. De la

8. In l'utero: Cava e mar figh. Nu ma' figh.
 Prognosis: Nu ma' figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh.
 de faza de nutritie e necesara. Nu ma' figh. Nu ma' figh.
 Nu ma' figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh.

In cazul spectacolului din tara unu ma' figh. Nu ma' figh.
 Nu ma' figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh.
 Nu ma' figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh.
 Nu ma' figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh. Nu ma' figh.

BRATOV

Declarație

Subsemnatul, A. Golopenția, de profesie fost funcționar, cu ultimul domiciliu în București, str. Dr. Lăzăreșcu 7, fiind interbat, declar următoarele:

EUGEN IONESCU

1. Intrebare: De când îl cunoști?

Răspuns: Din 1930. Am fost colegi de facultate și la specializarea franceză, cu la spec. literatură filosofică.

2. Intrebare: Cu ce s-a ocupat în țară?

Răspuns: Profesor secundar, poet.

3. Intrebare: Când a plecat din țară și în ce împrejurări?

Răspuns: A intrat în serviciul cultural al lui Ag. Stănescu. Am fost detașat a pleca înainte sau după 23 August 1944, trăind în Franța.

4. Intrebare: În ce împrejurări te aflai în el?

Răspuns: Nu ne căutam unul pe altul, dar ne făcuserăm câteva schimburi de vizite când ne înțelegeam.

5. Intrebare: Cu ce se ocupa la Paris? În caz că nu avea serviciu, din ce trăia?

Răspuns: Făcea parte din personalul delegației românești.

6. Intrebare: De câte ori te ai văzut cu el la Paris, unde și în ce împrejurări?

Răspuns: Odată și am avut întâlnire pe Rue de Rivoli.

7. Intrebare: Ce discuții ai avut cu el, de fiecare dată?

Răspuns: Ne am interesat fiecare de celălalt. El mi-a spus că se simțea bine, că mergea din Paris și dincolo.

8. Intrebare: Cine a mai luat parte la discuții?

Răspuns: Nimeni.

9. Intrebare: Unde se afla la debarcarea Dile?

Răspuns: Nu știu.

10. Hai ai ceva de adăugat?

Răspuns: Nu.

Dau prezenta declarație conștient și cu
liber

Declarație

Subsemnatul, A. Golopenția, de profesie un fost funcționar, cu ultimul domiciliu în București, la Dr. Lășter 7, în test fiind, dăde următoarele:

Ionel PERLEA

1. Intrebare: Decând îl cunoaște?
Răspuns: Din anul 1933, când eram fost coleg de Pof. la...
2. Intrebare: Cu ce s-a ocupat în țară?
Răspuns: Dirigor
3. Intrebare: Când a plecat din țară și în ce împrejurări?
Răspuns: Deplasare frontală în cadrul burgii, pe o gară în Italia.
4. Intrebare: În ce împrejurări te afli ai el?
Răspuns: De poliție.
5. Intrebare: Cu ce se ocupa la Paris? În caz că nu avea serviciu, din ce țară
Răspuns: Dirija la Scala din Milano și venea la Paris pe a se interesa de șomajii politici din fruntea delegației noua posibilități de a rezolva în țară.
6. Intrebare: De câte ori te ai văzut cu el la Paris, unde și în ce împrejurări
Răspuns: Odată, întâmplător pe stradă, în zona Kaulahai. Către central.
7. Intrebare: Ce discuții ai avut cu el de fiecare dată?
Răspuns: Dăge schimburi de păreri, mi-a spus sursele și cum să fete la Paris și să a în vedea de condițiile de trai din București.
8. Intrebare: Cine a mai luat parte la discuții?
Răspuns: Nimeni.
9. Intrebare: Unde știe de date arătării Dole?
Răspuns: Nu știe
10. Intrebare: Fie și ceva de adăugat?
Răspuns: Nu

Dea aceste declarații conținând a. n. s.
A. Golopenția

29.X.50.

Declarație

Subsemnatul, A. Golopenția, de profesie inginer și generalist mar., cu altă adresă domiciliu în București Str. Dr. Lăzar 7, fiind interbat, declar următoarele:

MIRCEA ELIADE

1. Intrebare: De când îl cunoaște?

Răspuns: Din 1932. Făcuserăm parte ambii din asociația „Cristianism”.

2. Intrebare: Cu ce s-a ocupat în țară?

Răspuns: Scrierile și conferințele la Teoc de filosofie din București.

3. Intrebare: Când a plecat din țară și în ce împrejurări?

Răspuns: În 1939, când a intrat în serviciul cultural al Ministerului Afacerilor Străine și a plecat în Portugalia.

4. Intrebare: În ce raporturi te aflai cu el?

Răspuns: Fostu a fi prietenii, eram interesanți fiecare de munca celuilalt. În relațiile noastre, tocmai sub titlul de profesor al lui la Școala de Științe și Științele unei Universități.

5. Intrebare: Cu ce se ocupa la Paris? În ce țară ai avut servicii sau de teorie?

Răspuns: Serviciu lucrării de etnografie și istoria religiilor în limbă franceză și președea de factum în limbă română. Trecuse pur și simplu o conferință de etnografie la Universitatea din Paris, dar chemarea nu s'a produs. Trecu din dorința și expedițiile.

6. Intrebare: De câte ori te ai văzut cu el la Paris, unde și în ce împrejurări?

Răspuns: De 4 ori și anume:

- 1. am făcut o vizită acasă spre seară. Mi s'au prezentat 2 nume care provin de la J. Kerche și s'au invitat;
- 2. am fost la un prânz la casa lui în ziua de vineri, într-un restaurant de pe Bd. St. Blaise; apoi am fost la teatru și am fost invitat la el acasă în masă, atât o Duminică;
- 3. la o masă cu alți prieteni, înaintea de plecarea mea într-o vizită un restaurant de pe mahal. St. Jean al Senei.

7. Intrebare: Ce discuții ai avut cu el de ficare dată?

Răspuns: Cu prilejul vizitei la el acasă, am vorbit despre noi și cunoștințele noastre comune. Mi-a spus că și de femeile o istorie și religioasă, care urmasii se ocupă în editura N.R.F., că a publicat un nou studiu de etnografie în limbă engleză într-o revistă Engleză. Serviciu președea de factum română. Și ca și s'au invitat

A. Godefrida

Den presenten stundt tillkommer...

10. Intention: Ena i sinne...
Redning: Redningens...

9. Intention: Ena i sinne...
Redning: Redningens...

8. Intention: Ena i sinne...
Redning: Redningens...

7. Intention: Ena i sinne...
Redning: Redningens...

6. Intention: Ena i sinne...
Redning: Redningens...

5. Intention: Ena i sinne...
Redning: Redningens...

4. Intention: Ena i sinne...
Redning: Redningens...

3. Intention: Ena i sinne...
Redning: Redningens...

2. Intention: Ena i sinne...
Redning: Redningens...

Declarație

Subsemnatul, A. Golopenția, de profesie fost jurnalist, cu ultimul domiciliu în București nr. 25 Lister 7, fiind în treabă, obște amabile:

JACQUES LASSAIGNE

1. Intrebare: De când îl cunoaște?

Răspuns: Din 1937.

2. Intrebare: Cu ce se ocupă în țară?

Răspuns: Îndia opere unor pictori români: Iuchian, Andreescu.

3. Intrebare: Când a plecat din țară și în ce împrejurări?

Răspuns: În 1937 sau 1938, pentru terminare.

4. Intrebare: În ce raporturi te aflai cu el?

Răspuns: Am vorbit de câteva ori numai cu el și nu schitaam.

5. Intrebare: Cu ce se ocupa la Paris? În legătură cu ce servicii, din ce țară?

Răspuns: Critic de artă.

6. Intrebare: De câte ori te ai văzut cu el la Paris, unde și în ce împrejurări?

Răspuns: Doți. Ne întâlnim la masa artistilor din Paris, de exemplu, la "Dumesci" și ne a dus cu mine la Barbizon (BARBIZON) unde am prinsit la rândul pictorilor.

7. Intrebare: Ce discuții ai avut cu el, de precizie dată?

Răspuns: În timpul demurului meu Barbizon, a meseri și când ne întâlneam, a vorbit mai mult el despre pictura franceză contemporană, revizuită de artiști pe care o sesiza, în special pe care le a scris despre pictori români și în special pe care mi-a scris și la scrieri. În un anumit număr, urmând exemplul d. Pătrășcanu, mi-a scris și în scris și în oral și în scris.

8. Intrebare: Cine a mai lăsat parte la discuții?

Răspuns: D. Pătrășcanu.

9. Intrebare: Unde s-a dus la data arătării Dile?

Răspuns: Nu știu. Nu am văzut nici un fel de documente; nici o am fost cu o singură dată în țara de la Paris.

10. Intrebare: Ține ai ceva de adăugat?

Răspuns: Nu.

Dau prezenta declarație conștient și responsabil

28.X.50.

A. Golopenția

CUPRINS INHALT

I. Datele unei promițătoare cariere științifice Die Daten einer versprechenden wissenschaftlichen Karriere	5
II. Legături științifice Wissenschaftliche Verhältnisse	20
III. Atitudini politice Politische Stellungen	28
IV. Apropierea de liderii comuniști în scopuri profesio- nale Herannahen an den kommunistischen Führer, den professionellen zwecken wegens	43
V. Documentarea-sursă vitală de reală cunoaștere Dokumentierung - Vitale source der tatsächlichen wissens	57
VI. La Conferința de Pace Bei der Friedenskonferenz	83
VII. Radiografia detenției Haft radiographie	92
VIII. Rezumat în limba germană Inhalt in deutscher sprache	105
IX. Indice Verzeichnisse	109
X. Portret A. Golopenția A. Golopentias porträt	113
XI. Anexe Anhänge	115

ISBN 973-97994-8-5

● Consilier editorial: PETRU CĂLIN ●

Tirajul: 300

Apărut: 1997

Culegerea și tehnoredactarea computerizate
s-au efectuat la InterGraf Reșița, România

**ANTON
GOLOPENȚIA**

ISBN 973-97994-8-8

Tiparul S.C. InterGraf S.R.L.